

Sverige ställer om

Metod och inspiration för omställningsinitiativ

Omställning Sverige

Sverige ställer om – Metod och inspiration för omställningsinitiativ

© 2012 Hela Sverige ska leva

Redaktion: Jan Forsmark, Monica Walldén, Pella Thiel

Redaktionsråd: Stephen Hinton, Peter Wiborn, Tomas Hjort, Per Jarnkvist, Karin Wenström, Anne-Marie Svensson

Skribenter: Jan Forsmark, Pella Thiel, Monica Walldén, Ralf Palmipers, Charlotta Warmark, Peter Hagerrot, Mattias Iwarsson samt bidrag från flera lokala omställningsgrupper

Grafisk form: Johan Kuno, Semara Productions

Omslagsfoto: Lars Forststedt/Bildarkivet.se

Tryck: Publit, Stockholm

ISBN 978-91-637-1421-4

Omställning Sverige

c/o Hela Sverige ska leva

Stortorget 7, 1 tr

111 29 Stockholm

08-24 13 50

info@helasverige.se

www.helasverige.se

Projektledare för Omställning Sverige

Jan Forsmark

070-743 18 47

jan.forsmark@helasverige.se

www.transitionsweden.se

www.omstallningsverige.se

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva

Vår uppgift är att stödja lokal utveckling för ett hållbart samhälle. Vi ger råd och inspiration till lokala utvecklingsgrupper och lokala omställningsinitiativ. Vi är också en organisation som påverkar, genom att lyfta de frågor som är betydelsefulla för människor som vill utveckla starka lokalsamhällen. Lokalt utvecklingsarbete behövs både i staden och på landsbygden.

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva är huvudman för Omställning Sverige, vilket betyder att vi samarbetar med Transition Towns i Storbritannien och stöttar omställningsarbetet i Sverige.

Medlemmar är cirka 5 000 lokala utvecklingsgrupper samt cirka 40 medlemsorganisationer som delar

våra värderingar. I varje län finns länsavdelningar som är bildade av de lokala grupperna för att ge stöd på regional nivå. Deras arbete sker ofta i samarbete med våra medlemsorganisationer.

Vi är en ideell förening som bildades 1989, i slutet av den stora kampanjen "Hela Sverige ska leva".

Vill du veta mer om oss?

Läs de senaste nyheterna om lokal utveckling på vår hemsida. Där hittar du även skrifter och broschyrer inom olika ämnen för gratis nedladdning, liksom aktuell information om vår organisation och vad vi gör. Du kan även träffa oss på Facebook eller följa oss på Twitter.

Vindkraftverk i Skåne. Foto: Jan Forsmark

Innehåll

En folkrörelse som sprider sig	7	6. Bjud in till visionsarbete.....	53
Inspiration och handledning	9	7. Starta arbetsgrupper.....	55
Plattform för Omställning Sverige	11	8. Visa vad som händer	59
Lokal rörelse som växer globalt.....	13	9. Lär av fram- och motgångar	61
Vart är vi på väg?.....	17	10. Att återta förlorad kunskap.....	63
STEG PÅ VÄGEN	21	11. Bygg på människors lust.....	65
Principer för omställning	21	12. Gör en lokal omställningsplan	69
Hur ska vi ställa om?	22	PERMAKULTUR	71
De tolv stegen	23	ÄPPLET, symbol för omställningen	73
1. Sätt igång	25	TID FÖR INRE OMSTÄLLNING	77
2. Skapa goda relationer.....	29	Omställning Sverige	81
Vilka är våra samarbetspartners?.....	29	<hr/>	
3. Öka medvetenheten	39	RESURSBANKEN	83
4. Skapa delaktighet	45		
Metoder	46		
5. Fira att omställningen kan börja	49		

Porlande bäck på väg till Hällungen, Bohuslän. Foto: Jan Forsmark

En folkrörelse som sprider sig

Vill du vara en del av den?

Insikten om att klimatkrisen, energikrisen, miljö-krisen och den ekonomiska krisen hänger ihop och därför kräver en gemensam lösning har skapat omställningsrörelsen. Det är en folkrörelse som startade i Totnes i Storbritannien år 2005 under namnet Transition Towns och som nu sprider sig snabbt över världen. Grunden är människors gemensamma engagemang för att skapa ett gott liv. Att börja förbereda sig för ett liv utan fossila bränslen och ett system i ekologisk och ekonomisk balans kan verka omöjligt, men det är både nödvändigt och realistiskt. Flera svenska organisationer har tidigare arbetat med dessa frågor, men omställningsrörelsen tar ett samlat grepp om nödvändigheten av ett samhälle som bygger på resiliens. Ju längre vi väntar med omställningen av samhället, desto dyrare blir det och desto färre valmöjligheter har vi.

I *Sverige ställer om* utvecklas tankarna om hur omställningsarbete kan gå till. Medvetenheten om att vi behöver göra något växer för varje dag och här krävs en förändring både på lokal och central nivå. Genom konkreta handlingar för gemensam och individuell nytta kan vi synliggöra bättre alternativ till det som är standard. Det handlar om en medveten lokalisering av ansvar och ägande, att granska hur vi lever och ibland tänka om. Utmaningen är att bygga starka lokalsamhällen med en högre grad av självförsörjning.

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva är huvudman för Omställning Sverige. Det innebär att vi samarbetar med Transition Towns i Storbritannien och stöttar omställningsarbetet i Sverige. Skälet är att vi

vet att lokala utvecklingsgrupper och lokala initiativ bär nyckeln till en hållbar framtid, där människor lever i och skapar sociala, ekonomiska, miljömässiga och demokratiskt hållbara system.

I våra lokala sammanhang behöver vi agera inom flera områden samtidigt. Vår ambition är att den här boken ska stötta den ”nya” folkrörelsen, där du och jag är en viktig del. Politikens roll blir att möta upp med beslut och lagar som driver utvecklingen åt rätt håll – det långsiktigt hållbara – för att möta framtidens utmaningar som kommer allt närmare vår vardag.

Foto: Yvonne Westerman

Inez Abrahamzon och Kenneth Nilshem
Ordförande Hela Sverige ska leva

Johan Sandvall bygger insektshotell. Genom att bjuda fåglar, insekter och andra vilda djur på föda, boplats, vatten och skydd kan man skapa sin egen naturträdgård. Foto: Pella Thiel

Inspiration och handledning

Sverige ställer om – Metod och inspiration för omställningsinitiativ är ett inspirations- och handledningsmaterial för er som vill skapa nya förutsättningar där ni bor och samtidigt värna om jorden som gemensam resurs.

Boken vänder sig till de lokala utvecklingsgrupper, omställningsinitiativ och personer som vill förändra (ställa om) sitt lokalsamhälle. Här hoppas vi att ni hittar inspiration, tips, goda exempel och idéer för omställningen. Förhoppningen är att boken ska locka till handling eftersom det är vad vi behöver.

Sverige ställer om utgår från andra utgåvan av handledningsmaterialet *Ställ om Sverige!* Vissa textavsnitt är desamma medan andra har utgått helt. Så är det med det tidigare kapitel 4, teman, som vi har tagit bort då det finns gott om material/böcker/hemsidor/Youtubefilmer som på ett bättre sätt håller dessa bakgrundsfakta aktuella. De som saknar detta kapitel hänvisar vi till vår webbsida transitionswebden.se där kapitlet finns att ladda ner från den tidigare utgåvan.

Vi som arbetat med *Sverige ställer om* vill tacka alla engagerade personer bland våra samarbetspartners och omställningsgrupper för enastående arbete under vår startperiod 2009–2012 samt till bidragen till *Sverige ställer om* med goda exempel och erfarenheter.

Ett speciellt tack riktar vi till ABF, Studieförbundet, Studieförbundet Vuxenskolan, JAK Medlemsbank och Ekobanken för sitt ekonomiska stöd till nytryckningen.

Skylt från Hälsingland. Foto: Anders Persson

Illustration: Anders Persson

Plattform för Omställning Sverige

- ✓ Vi behöver ställa om för att hantera konsekvenserna av oljetoppen, den globala uppvärmningen, ekosystemerosionen, de sociala orättvisorna samt bristerna i det ekonomiska systemet.
- ✓ Det räcker inte med att byta till förnyelsebara energikällor. Vi behöver samtidigt minska vår energiförbrukning. Det är bättre att planera för en förändring än att överraskas av den.
- ✓ En obegränsad tillväxt inom ett begränsat system (såsom jorden) fungerar inte. En ekonomisk och ekologisk kris som beror på sinande naturresurser går inte att konsumera sig ur.
- ✓ Vi behöver skapa ett utrymme för rättvis omfördelning av den globala resursanvändningen.
- ✓ Vi behöver bevara och återskapa de ekosystemtjänster som i dag är hotade och som vi är beroende av för vår överlevnad.
- ✓ Vi behöver bygga social, ekologisk och teknologisk resiliens¹ samt justera det ekonomiska systemet så att det stödjer omställningen.
- ✓ Vi har mycket att vinna på att fokusera på hälsa, livskvalitet och livsinnehåll framför ökad materiell konsumtion.
- ✓ Det lokala samhället har förmåga att kunna lösa de flesta av invånarnas grundläggande behov.
- ✓ Vår kreativa förmåga att hitta lösningar och vår lust att dela kunskaper och erfarenheter är positiva krafter i omställningsarbetet.

Hur får vi till samtal och kreativt arbete utifrån dessa förutsättningar?

¹ Resiliens är förmågan hos ett system att fungera trots att det utsatts för förändringar, till exempel stormar, översvämningar, energibrist, ekonomiska nedgångar, alla med troliga sociala påfrestningar.

Naresh Giangrande träffar studenter och personal vid CEMUS, Uppsala. Foto: Jan Forsmark

Lokal rörelse som växer globalt

När ”Peak Oil-psykologen” Kathy McMahon möter människor som känner sig lamsugna av insikten om hur oljetoppen och klimatförändringarna kommer att påverka världen har hon ett första råd: Leta fram en karta över ditt närområde och rita en cirkel med en radie av fem eller kanske tio kilometer runt huset där du bor. I en värld utan ett överflöd av billig energi är det människorna som bor här som blir viktigast i ditt liv, förklarar hon. Inte dina Facebookkompisar på andra sidan jorden eller dem du minglar med i en bar i andra änden av staden.

Att bli beroende av sina grannar är en tanke som skrämmer många, men Kathy MacMahons råd sammanfaller väl med grundtanken hos omställningsrörelsen, som nu hunnit få sju år på nacken.

Britten Naresh Giangrande var en av dem som var med från början. I dag ägnar han en stor del av sin tid åt att resa till initiativ världen över och utbilda omställare som sedan kan handleda andra. På så sätt har man på ganska kort tid byggt upp ett decentraliserat och koldioxidsnålt utbildningssystem.

– Detta gör att utvecklingen skiljer sig från plats till plats. I Japan har omställningsrörelsen vuxit snabbt efter tsunamikatastrofen 2011 och arbetar till exempel mycket med matprojekt. Tankar som resiliens, att arbeta nedifrån och upp och att skapa en gemenskap har varit viktiga i en tid när japanernas starka tro på regeringen har skakats i grunden, säger Naresh Giangrande.

I São Paulo i Brasilien finns omställningsgrupper som arbetar i fattiga områden där många varken kan läsa eller skriva och vars bekymmer och erfarenheter i mycket skiljer sig från den rika världens. Där fungerar omställningstankarna som ett sätt att ta makten över sin tillvaro och skapa möjligheter att hitta en hållbar försörjning. Nordamerika är ett annat exempel.

– Där finns en så enormt individualistisk kultur. På vissa sätt tror jag att omställningen kan vara svårare där än i Västeuropa, även praktiskt. Här bor de flesta av oss ändå på platser som planerades och

byggdes före den fossila eran. Det gör att det finns en underliggande hållbar struktur som saknas i många nybyggda förorter i USA, säger Naresh Giangrande.

Totnes lokala valuta stärker samarbetet mellan lokala entreprenörer. Den lanserades i mars 2007 och fler än sjuttio affärsidkare deltar. För mer info, se totnespound.org. Brixton har introducerat en digital lokal valuta. För mer info, se brixtonpound.org

Lokal valuta i Totnes

Omställningens veteranstad är Totnes i sydvästra Storbritannien, där Naresh Giangrande själv var en av dem som drog igång arbetet tillsammans med upphovsmannen Rob Hopkins 2005. I dag beskriver han Totnes som en vacker liten marknadsstad på Englands landsbygd, ganska lik andra småstäder. Men tittar man närmare skiljer den ut sig. På huvudgatan lyser de stora affärskedjorna med sin frånvaro. Förnyelsebara energisystem håller på att byggas upp och den lokala valutan, Totnespundet, används som betalningsmedel, även om det brittiska pundet förstås är långt vanligare.

När arbetet fungerar på lokal nivå har det också en tendens att sprida sig uppåt i systemet, menar Naresh Giangrande. Exempelvis har man i Totnes startat projektet Transition Street, där en grupp invånare i ett bostadsområde ses varje vecka och i studiecirkelform tittar på hur de kan förändra olika praktiska delar av sitt liv, som avfall, vattenanvändning och transporter.

– De brukar kunna spara upp till 600 pund och

Vid Kinsale College of Further Education i sydvästra Irland bedrivs kurser i permakultur. Det var här Rob Hopkins 2005 fick idén till omställningsrörelsen. Foto: Jan Forsmark

runt 1,2 ton koldioxid per person och år. Men ett minst lika viktigt resultat är att de lär känna sina grannar och skapar en gemenskap där de kan lita på varandra, vilket för de flesta är värt långt mycket mer än pengarna.

Projektet har gjort succé och fick gehör från Storbritanniens förra regering, vilket lett till att landets klimat- och energidepartement beviljat projektet ett bidrag på 650 000 pund för att experimentera med ett "underifrånperspektiv" på beteendeförändringar.

– Sedan dess har vi fått en ny regering och det är svårt att veta hur intresserad den är, men faktum är att detta är ett väldigt kostnadseffektivt sätt att minska utsläpp på. För att inte tala om hur det minskar många av de problem med social isolering som vi ser i dag, säger Naresh Giangrande.

Lokalsamhällets gemenskap

I början av sin historia fick omställningsrörelsen finna sig i att bli betraktad med en viss skepsis från andra delar av klimat- och miljörörelsen. Idéerna har ibland uppfattats som ett sätt att värna sig själv och bygga livbåtar för en upplyst medelklass. Den kritiken hör Naresh Giangrande alltmer sällan, säger han.

– Vi uppmuntrar inte folk att producera allt de kan själva och sedan beväpna sig och barrikadera sig mot resten av samhället. Vi vill skapa en kultur av ömsesidigt beroende och hjälp, där vi kan fortsätta lära av varandra, utbyta idéer och kulturella värderingar men utan att behöva det gigantiska globaliserade och helt okontrollerbara maskineri som vi är beroende av i dag.

Han beskriver lokalsamhällets gemenskaper som viktiga byggstenar för att skapa ett hållbart samhälle i stort. Fungerar inte byggstenarna gör heller inte helheten det.

En fördel med att jobba lokalt är också att individen känner att hon eller han kan åstadkomma verkliga förändringar. En annan viktig ingrediens är att lokalbefolkningen har kontroll över de lokala resurserna. Måste man leva med effekterna av hur resurser tas om hand, tvingas man bry sig mer än när det gäller olja, gas, uran och kol som utvinns långt borta, bland människor man inte känner.

– För mig är det hela tanken med omställningsrörelsen. Vi är inte emot all handel. Vi säger bara att för 150 år sedan producerade vi kakan lokalt och importerade glasyren. Nu importerar vi hela kakan och lyckas bara producera glasyren lokalt, om ens det. Det kommer alltid att finnas specialvaror som vi behöver importera, men vi måste vända på ekvationen.

Socialt företagande

En av rörelsens största utmaningar är att få med människor som inte redan är engagerade, framför allt låginkomstgrupper som ofta redan har fullt upp med att tackla arbetslöshet och det Naresh Giangrande kallar "energifattigdom", när mer än tio procent av inkomsten går till energiräkningen.

– Men de grupperna är samtidigt de som har mest att vinna, eftersom de drabbas hårdast av förändringarna, säger han.

En ny ingrediens i omställningsarbetet i Stor-

britannien har blivit att skapa lokala jobb genom socialt företagande.

– Den globala ekonomin kraschar och då måste vi hitta sätt för människor att skapa välfungerande lokala ekonomier. I Totnes vill vi inte bara grunda vårt arbete på statliga bidrag och donationer, utan hitta sätt att själva skapa inkomster som sedan kan användas för att skapa fler jobb och finansiera fortsatt omställning.

En annan viktig pusselbit är att inte bara koncentrera sig på praktisk förändring, betonar Naresh Giangrande. Varje projekt man gör måste också ha en dimension som stärker ”inre” värderingar som gemenskap och kontakt med andra människor och naturen, i motsats till ”yttre”, som status och ekonomisk rikedom.

Under sitt besök i Sverige har Naresh Giangrande besökt flera omställningsgrupper. Vad är då intrycket av rörelsen här?

– Sverige är miljömedvetet på många sätt och avsaknaden av egna fossila bränslen har tvingat er att jobba på andra lösningar. Men samtidigt får jag känslan av att det har lett till en självbelåtenhet bland ”vanliga” svenskar, som verkar tänka att makt-havarna har allt under kontroll och nog kommer att fixa problemen.

Detta kan försvåra arbetet för omställningsrörelsen, befarar han.

– I Storbritannien är det så uppenbart att regeringen inte kommer att göra något åt problemen om vi inte tar tag i det! Här i Sverige finns kanske ytterligare ett lager som man måste ta sig igenom.

Förkortad version av Sara Jeswanis artikel ur Klimatmagasinet Effekt nr 1/2012.

Transition Ibiza, studiebesök på Ibizas returavläggningsstation. Foto: Jan Forsmark

Grundtviggruppen besöker Kinsale College. Foto: Jan Forsmark

Illustration: Thomas Norberg och Anders Persson

Vart är vi på väg?

Det vanligaste sättet som människor ger upp sin makt är genom att tro att de inte har någon.

Alice Walker

En augustimorgon år 2000 samlades ett antal mycket oroliga brittiska företagsledare för ett möte med regeringen. Över hela landet hade bönder och lastbilschaufförer blockerat bränsledepåer, upprörda över de ökande kostnaderna för olja. Effektivare än någon terroristorganisation hade de paralyserat den kritiska infrastrukturen för en industrination. De största livsmedelskedjorna i Storbritannien, som tillsammans representerade 80 procent av matförsörjningen, meddelade regeringen att butikshyllorna riskerade att gapa tomma inom tre dagar. Så sårbar är den moderna civilisationen.¹

Framtidsscenarioer

Vi kommer antagligen att uppleva mer förändring under de närmaste tjugo åren än människor någonsin tidigare gjort under motsvarande tidsperiod. Det är inte möjligt att välja förändring eller inte, utan det är upp till oss att forma den. Att fortsätta som vanligt är inte längre ett alternativ. Många har försökt förstå vad framtiden kan bära med sig, och resultaten fördelar sig på en skala mellan extrem teknikoptimism till kollaps. Det vanligaste scenariot ur hållbarhetssynpunkt är kanske det som handlar om att energieffektivisering och ny teknik kommer att klara av kriserna inom ramen för dagens system. Omställningsrörelsen gör analysen att det är tillgången på fossil energi som gjort det möjligt att skapa systemet – det kan inte upprätthållas utan denna energikälla. Det handlar därför om att bygga helt nya förutsättningar för mänsklig närvaro på planeten.

Medvetenhet om de kriser vi står inför kan lätt bli förlamande, om man inte ser några utvägar eller en

¹ Nine meals from anarchy, New economics foundation.

Klimatdemonstration under COP15 i Köpenhamn 2010.
Foto: Jan Forsmark

möjlighet att själv vara med och påverka. Vi behöver nya visioner, både som individer och för samhällsutvecklingen i stort. Hur vi ser på framtiden påverkar hur den blir. Hur ser ditt samhälle ut utan användning av fossila bränslen? I ljuset av de förändringar som väntar finns det enormt mycket arbete som behöver göras.

Medvetenheten om vår belägenhet blir lättare att bära när vi gör något praktiskt för att hantera den tillsammans. Så mycket behöver förändras att alla kan hitta sin roll; potatisland ska grävas, alternativa ekonomiska system skapas, pressmeddelanden ska skrivas, gamla metoder för förvaring och lagring behöver utforskas ... Det är när vi sätter i gång med allt detta som vi upptäcker hur mycket som går att göra och hur meningsfullt och kul det är att arbeta mot ett gemensamt mål!

Starka lokalsamhällen

Beroendet av billig fossil energi har lett till att vi kunnat skapa komplexa system för att försörja oss med resurser utifrån. Behovet av samverkan och sociala nätverk på lokal nivå har minskat i samma takt. Detta gör oss väldigt sårbara i en situation där förutsättningarna snabbt förändras.

Omställningen handlar om att stärka resiliensen

Är det schack matt snart? Foto: Jan Forsmark

hos våra lokalsamhällen, att bygga upp förmågan att fungera trots stora förändringar i omvärlden. En viktig aspekt av detta är graden av självförsörjning, att vi lokalt har förmågan att täcka stora delar av våra basala behov. När vi nu behöver klara oss med mindre resurser kommer lokala tillgångar att bli mer efterfrågade och mer effektivt brukade. Om platsen heter Äppelbo kanske basen i tillgångarna utgörs av jord, skog och sjö, medan Tenstas viktigaste tillgång är alla människor som bor så nära att de kan spela effektivt.

Ju effektivare människor och natur samspelar, desto mer välfärd kan produceras utan att man behöver skuldsätta sig för inköp av energi och utrustning utifrån. När försörjningen har en stark lokal bas kan besluten också tas lokalt där kunskapen finns om de unika lokala förutsättningarna och om invånarnas behov. Att vi i framtiden får mindre resurser att tillgå

kan alltså leda till en vitalisering av lokalsamhället. Börjar vi nu så ökar våra chanser att välja framtid.

En central aspekt för stark resiliens är mångfald. Precis som en mångfald av arter innebär större anpassningsförmåga hos ekosystemen, betyder mångfald i markanvändning, näringsliv och kultur större möjligheter för samhället att reagera på förändringar. En annan förutsättning för resiliens är möjligheten till återkoppling så att vi kan upptäcka och hantera förändringar. I dagens komplexa system är detta svårt; när vi använder brasiliansk soja eller indonesisk palmlolja för att mata våra kor ser vi inte hur regnskogarna faller – de är för långt borta. Därmed kan vi inte reagera på hur våra handlingar innebär att arter utrotas och klimatet förändras både lokalt och globalt när skogarna försvinner. Det blir omöjligt att anpassa sig till konsekvenserna. Med en lokal produktion har vi andra möjligheter att förvalta ekosystemen hållbart och reagera på förändring.

Omställningen är inte främst en teknisk fråga, det handlar framför allt om samarbete och att bygga relationer. Kraften i att skapa något tillsammans är enormt stor, och det är när vi går samman för att möta kriserna som vi har en chans att lyckas. Relationer med vänner, familj och grannar är också en central del av människors välbefinnande.

Naturligtvis ska vi använda all teknik som står till vårt förfogande för att minska resursanvändningen. Att ställa om handlar inte om att gå tillbaka i tiden. Det är varken möjligt eller önskvärt. Samtidigt fanns det tidigare en kompetens i hur man klarade vardagslivet utan fossil energi: hur man producerade, konserverade och förvarade mat, hur man lagade saker som gått sönder, hur man använde lokala material att bygga med och så vidare. Detta är kunskaper som vi kommer att behöva även i framtiden – att ta vara på och sprida dem är en dimension av omställningen.

Nya system för ekonomi

I dag styrs våra liv i hög grad genom det ekonomiska systemet. Styrningen är så stark att många människor upplever det ekonomiska systemet som mer verkligt, mer begränsande och mer avgörande än det ekologiska. Men till skillnad från naturlagarna som styr ekosystemens sätt att fungera, är ekonomiska

Installation i en kanal i Köpenhamn som vill mana till eftertanke om klimatförändringarnas konsekvenser. Foto: Jan Forsmark

och sociala system skapade av människor och kan därför ändras av människor. De förändras över tiden eller återskapas av oss alla genom dagliga val. Ekonomi är inte mål utan medel.

Det ekonomiska systemet behöver reformeras så att det inte längre hindrar oss, utan i stället stödjer en anpassning till ekosystemen och ger alla människor på jorden en jämlik chans att utveckla sin fulla potential.

I dag läcker våra lokala ekonomier som såll. De som levererar mat, kläder, energi och annat material är ofta stora företag vars mål är att göra största möjliga vinst. Vinster görs dessutom på mycket kort sikt genom spekulation, genom konstgjord värdestegring på till exempel bostäder eller genom utlåning av pengar för konsumtion. Dessa lån har lett till en mycket hög privat skuldsituation i Sverige och höga stadsskulder i många andra länder, vilket kan komma att få ödesdigra följder. De banker och multina-

tionella bolag som driver på denna utveckling är inte nödvändigtvis intresserade av vårt välbefinnande eller trygghet på lång sikt. När vi låter de ekonomiska flödena gå genom dem koncentreras resurser till en liten del av befolkningen.

Men det är möjligt att ta tillbaka makten över behoven, ekonomin och därmed friheten att agera och stödja lokal utveckling. Nya modeller för matproduktion, kopplingar mellan konsumenter och producenter, gemensamt ägda banker och energibolag och lokala valutor är lösningar som ökar resiliensen.

En annan syn på världen

Om vi är beroende av yttre attribut för vårt människovärde, om ständig konsumtion av prylar och upplevelser är det som gör livet värt att leva, då är den situation vi nu hamnat i en svår utmaning. De goda nyheterna är att konsumtionen inte är vad som

gör oss lyckliga. I stället framstår goda relationer, samhörighet och meningsfullhet som centrala delar av ett rikt liv. Mycket av det som verkligen gör livet värt att leva kostar inte nämnvärt med naturresurser. Omställningen gynnar dessa värden och det är inte omöjligt att dagens kriser innebär en historisk chans att skapa ett samhälle med ökat välbefinnande och sammanhang.

En central del av en annan världsbild är en ny syn på de andra levande varelserna vi delar planeten med, de som vi i dagligt tal kallar naturen; en insikt i att livet på jorden utgör en levande helhet där vi är en del. Världen är full av komplexa samband och ömsesidiga beroenden. Föreställningen om att det är möjligt att kontrollera den är omodern – samarbete och anpassning är mer produktiva förhållningssätt. Den nu nödvändiga omställningen innebär en möjlighet för oss att växa som människor och att förstå att vi är en del av naturen.

Allt på en gång

Som *individer* har vi både ansvar och möjlighet att göra viktiga förändringar. Men alla som har gjort allvarliga försök till mer genomgripande livsstilsförändringar har lagt märke till att *systemet* kan försvåra eller förenkla. Som individ kan jag inte välja att resa kollektivt där det inte finns någon kollektiv-

trafik. Men hindren är inte alltid faktiska och fysiska. De finns också inbäddade i vår *kultur*. Kulturen återspeglas i media och reklam men också i våra vardagliga samtal, vårt sätt att tänka om livet och i våra värderingar. Troligtvis föregås inte det ena av det andra utan allt hänger ihop. Det brådskar med kraftfulla politiska beslut om nya styrmedel så att samhället äntligen börjar sända ut rätt signaler för omställningen. Men för att politiker ska våga ta dessa beslut behövs det en förändring på värderingsnivån hos många människor. Omvärdering börjar hos individen.

Det lokala omställningsarbetet behöver beröra alla de här nivåerna, men centralt är att vi tillsammans börjar göra något konkret för att minska sårbarheten där vi bor. Det kan handla om odlingsprojekt, nya system för sparande och ekonomiska transaktioner, lokal produktion av förnybar energi, system för samägande eller bytesringar. Lösningarna är många. Och medan vi arbetar på dem bygger vi relationer och nätverk för framtiden, påverkar de större systemen och människors värderingar.

Om vi ska vänta på att beslutsfattare löser situationen åt oss kommer det att ta för lång tid. Som individer blir vår påverkan för liten. Tillsammans kan vi lyckas. Vägen vi sedan ska gå är oprövad och många gånger krokig, men vi har allt att vinna.

STEG PÅ VÄGEN

Principer för omställning

Gemensamt för världens omställningsinitiativ är insikten att våra liv kommer att förändras dramatiskt i takt med en minskad tillgång på billig fossil energi och att det är bättre att förbereda sig på det. Våra samhällen saknar förmåga att hantera konsekvenserna av peak oil och vi måste agera gemensamt för att motverka detta. Dessutom kan en framtid med mindre tillgång till fossila bränslen ge fördelar och mer livskvalitet jämfört med dagens samhälle.

Dessa sju principer sammanfattar effektivt vad som kännetecknar omställningsrörelsen.

Synliggör en positiv framtid

- ✓ Världen kommer att förändras. Vi kan välja mellan en framtid som vi själva är med och skapar eller en framtid som bara drabbar oss.
- ✓ Om vi inte kan föreställa oss den framtid vi vill ha kan vi heller inte skapa den.

Verka för ökad medvetenhet

- ✓ Vi förstår att information ofta är motsägelsefull.
- ✓ Vi strävar efter att berätta det vi vet i dagsläget och har tillit till att människor hittar egna svar.
- ✓ Vi gör inga prioriteringar för andra, utan låter dem göra det själv.

Poängtera att alla behövs

- ✓ Vi värderar alla kunskaper. Vi välkomnar alla färdigheter. Det kan vara goda lyssnare, trädgårdsmästare, människor som tycker om att tillverka och laga saker, energiingenjörer, byggare, planerare, projektledare, människor som gillar att ordna trevliga fester, inspirera med konst och musik och mycket mer.

- ✓ Vi använder vår passion som insats. Om det inte finns någon arbetsgrupp som jobbar med det vi brinner för, startar vi en.

Gör det enkelt och kraftfullt

- ✓ Vi försöker skapa praktiska sätt att jobba på som är enkla att kopiera. De tolv stegen för omställning är enkla och kraftfulla. De genomförs i praktiken på många håll i Sverige och andra länder. Här finns idéer om hur vi kan dela resurser och information från dag ett.

Bygg resiliens

- ✓ Vi strävar efter att minska sårbarheten, att skapa ett samhälle som är resiliens.

Resiliens är förmågan hos ett system att fungera trots att det utsatts för förändringar, till exempel stormar, översvämningar, energibrist, ekonomiska nedgångar, alla med troliga sociala påfrestningar. I de flesta samhällen fanns för en eller två generationer sedan behov av en baskunskap för att klara livet som att odla och konservera mat, göra kläder, bygga med lokala material. Vi brukade laga vår mat på lokala resurser och importera till exempel salt och kryddor. Nu importerar vi nästan all mat vilket gör oss väldigt sårbara.

Sök lokala lösningar

- ✓ Vi söker lösningar på lokal nivå. Vi behöver inte vänta på andra för att agera.

Lokalt kan vi odla det mesta av vår mat och till och med delta i produktionen. Vi kan producera mycket av den energi vi använder. Vi kan spara våra pengar i lokala banker som investerar lokalt; då ser vi vart pengarna tar vägen och vi kan bedöma om de används på ett ekologiskt och etiskt sätt. Företag kan

Omställningskort för samtal om vad som händer i omställningsarbetet. Foto: Jan Forsmark

skapas och ägas lokalt med återinvestering av vinsten lokalt. Framtidens lösningar är beroende av lokalt engagemang och initiativ.

Stimulera in- och utvändigt omställning

- ✓ Vi för en dialog om våra värderingar och hur vi uppfattar världen.
- ✓ De förändringar vi ser är inte bara orsakade av tekniska och ekonomiska krafter utan ett direkt resultat av vår verklighetsuppfattning, världsbild och våra värderingar. Informationen om vår planets tillstånd kan framkalla rädsla och sorg – något som kan ligga bakom det förnekelsestillstånd som många människor befinner sig i. Psykologiska modeller kan hjälpa oss förstå vad som egentligen händer och undvika omedvetna processer som hindrar förändring.

Hur ska vi ställa om?

I Sverige ställer om kommer ni att möta en svensk version av den tolvstegsmodell för omställning som vuxit fram i brittiska Totnes. Stegen tar oss inte från A till Ö utan snarare från A till C, vilket är så långt vi kan se nu. Stegen, som ibland kallas ingredienser eller verktyg, utvecklas kontinuerligt och behöver inte utföras i den ordning de presenteras här. Se dem hellre som förslag på bitar i det pussel ni väljer att bygga. Ni kommer förmodligen att arbeta med flera steg parallellt under resans gång. Lägg gärna till egna steg som ni tycker saknas.

Erfarenheten visar dock att ett omställningsinitiativ ofta utvecklas genom ett antal stadier, från att likasinnade träffas och bestämmer sig för att göra en förändring (uppstart) till att bli ett livskraftigt projekt (fördjupning), för att därefter utöka sitt enga-

gemang till lokalsamhällets olika aktörer (kontaktskapande) och att trappa upp engagemanget för att göra lokaliseringen konkret (uppbyggnad). Slutligen inträder ett visionärt stadium där man visualiserar hur en alternativ framtid kan se ut (våga drömma), som konkretiseras i en lokal omställningsplan.

I Storbritannien används i dagsläget ett koncept med dessa fem stadier som utgångspunkt. Dessa delas i sin tur in i ingredienser och verktyg. För mer information, se transitionnetwork.org

De tolv stegen

1. *Sätt igång*, även om ni bara är två personer.
2. *Skapa goda relationer* – samarbeta med alla tänkbara.
3. *Öka medvetenheten* i gruppen och hos allmänheten.
4. *Skapa delaktighet* så att alla får bidra med sina tankar och erfarenheter.
5. *Fira att omställningen kan börja*, lite fest alltså.
6. *Bjud in till visionsarbete*, väck tankar om hur vi vill att samhället ska se ut i framtiden.
7. *Starta arbetsgrupper*, gör det ni är intresserade av och bilda en grupp.

8. *Visa vad som händer* genom artiklar i lokalpressen samt på Omställning Sveriges webbsida och Facebooksida.
9. *Lär av fram- och motgångar* genom att kontakta omställningsgrannarna eller Omställning Sverige.
10. *Återta förlorad kunskap* genom att inventera lokala resurser och kompetenser.
11. *Bygg på människors lust*. Det ska vara kul samtidigt i denna vår stora utmaning.
12. *Gör en lokal omställningsplan*. På sikt behöver lokalsamhället genomsyras av andra grundfakta och lösningar på de utmaningar vi står inför.

De fem första stegen i tolvstegsmodellen är bra att börja med. En vanlig start är att några människor träffas på ett seminarium, i en lokal utvecklingsgrupp eller via olika sidor på internet som handlar om omställningsfrågor. De börjar dela med sig av sina tankar kring framtidens utmaningar. Samtalen leder till fortsatta möten där konkreta mål och aktiviteter planeras in för den närmaste framtiden. Boken innehåller flera sådana exempel på hur lokala omställningsinitiativ har bildats.

Stephen Hinton från kärngruppen Omställning Sverige på besök hos Anders Persson i Vågbro, Söderhamn, drivande omställare inom Studieförbundet och Omställning Gävleborg. Anders Persson fick Uppsala stifts miljöpris 2011. Foto: Jan Forsmark

1. Sätt igång

Vilket är det första steget?

Ni tillhör dem som har förstått att det är hög tid att påbörja omställningen av samhället. Ni inser att det inte går att vänta längre. För att komma igång behöver ni söka upp några andra i ert lokalsamhälle som är beredda att starta arbetet tillsammans med er. Det är bra om den kärngrupp som bildas redan från början har så bred sammansättning som möjligt. På så sätt får ni ingångar till olika lokala nätverk, vilket behövs då hela lokalsamhället omfattas av omställningen på sikt, även om ni bara är några få i början.

Er uppgift är att få igång arbetet – inte att ensamma genomföra omställningen. Därför kan det vara bra att ”besluta om kärngruppens avgång redan vid första mötet”. Med denna attityd kommer ni att vara öppna och inbjudande för andra som vill komma in i arbetet och ni förebygger att dra på er en alltför stor egen arbetsbörda. När så småningom minst fem arbetsgrupper har startat, så avgår medlemmarna i kärngruppen och byts ut mot en representant från varje arbetsgrupp. Detta kräver en del ödmjukhet av kärngruppmedlemmarna, men tillvägagångssättet är en rekommendation för att sprida engagemanget.

I början är er stora uppgift att starta en mobilisering för att få allt fler att engagera sig i omställningen av ert lokalsamhälle. Det finns de som menar att en människa inte kan ”ta in” ett problem som hon inte känner att hon själv kan göra något åt. Därför kan det vara bra när man börjar mobilisera för omställningen att på ett tidigt stadium ha förslag på någonting som man kan göra som går i rätt riktning. För många människor börjar ökad medvetenhet faktiskt med att göra.

Välj gärna något ni kan göra tillsammans i bygden, eftersom ökat lokalt samarbete är en viktig del av omställningen. Det gäller att få en start så att människor börjar bry sig om, och vill veta mera. Ni kan också behöva tänka på en del praktiska saker kring organisationsform och eventuell finansiering av arbetet.

Skördade rotfrukter från Odling för omställning i Söderhamn.
Foto: Anders Persson

Sociala nätverk har exploderat på Internet: Facebook, Twitter, Flickr och Skype är några exempel. Omställning Sverige använder sig av en webbtjänst där man kan skapa egna nätverk. Genom att bli medlem kan du se vad som görs i din hembygd eller lära av vad andra har gjort. Gå in på transitionsweden.se och se vad som är på gång i kalendern, lägg till ett eget evenemang, sök på medlemmar, skapa din egen sida, driv en blogg, delta i diskussionsforumet eller kontakta styrgruppen för lämpliga kontakter kring ett ämne som engagerar dig. Omställning Sverige har även en Facebooksida. I Resursbanken på sidan 83 finns användbara kontaktuppgifter och länkar.

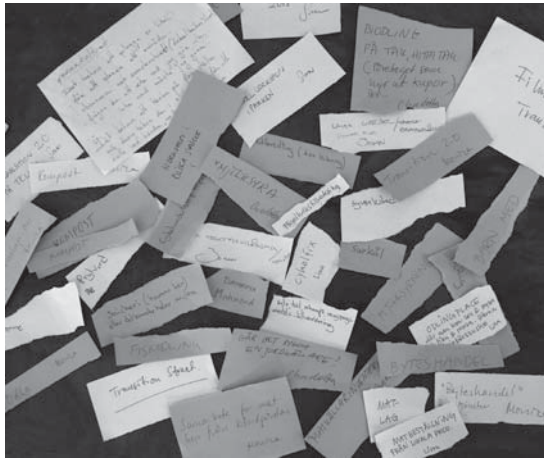
Hur får ni fler engagerade?

Ni behöver bli fler för att starta omställningen. Hur blir ni det?

En bra början är att söka upp likasinnade i bekantskapskretsen. Sök brett från början och inkludera nyinflyttade, människor i alla åldrar och med olika ursprung. Använd gärna sociala medier.

Ett annat sätt är att kontakta studieförbunden. Ett etablerat samarbete existerar i dag mellan ABF, Studieförbundet Vuxenskolan, Hela Sverige ska levas länsbyggeråd, Ekobanken och JAK

Medlemsbank. Kontakta dem där ni bor och se om det redan finns intresserade i deras organisationer som vill bilda ett lokalt omställningsinitiativ.

Uppstartsmöte i Midsommarkransen i Stockholm. Deltagarna skrev lappar med vad de ville göra och bildade därefter arbetsgrupper. Foto: Jan Forsmark

Omställning Alingsås

Alingsås är bland annat känt för sina många caféer och alingsåsarna är experter på att fika. Därför föll det sig naturligt när vi lite trevande träffades på sommaren 2009 att vi bestämde att vi skulle fika en gång i veckan. Sedan dess är det grunden för nätverkets verksamhet.

På våra fikaträffar pratar vi om allt möjligt. Nya idéer föds och nya kontakter knyts men framför allt har vi trevligt.

Redan från början bestämde vi oss också för att ha en styrgrupp där det mer formella besluten tas vilket gör att alla lite tråkigare mötespunkter kan hållas ifrån fikaträffarna. Styrgruppen är öppen för alla som vill delta och flera som var drivande i början har lämnat plats åt nya krafter som kommit in – allt enligt punkterna i tolvstegsprogrammet som faktiskt är väldigt bra att följa.

Vid alla möten som hålls i styrgruppen förs minnesanteckningar som läggs ut på internet så alla kan följa vad som händer. Vi har också flera arbetsgrupper där det praktiska arbetet sker. Ylva Lundin, Omställning Alingsås

Omställning Köping

Jag och Johan Bäck fick kontakt med varandra via transitionsweden.se och tog en fika ihop. Vi började spåna på en studiecirkel, men först ett stort uppstartsmöte. Med peppning från det studieförbundet vi hade kontaktat gick vi till Köpings båda lokaltidningar och fick stora artiklar i båda två. Spännande! Till uppstartsmötet kom det cirka 15 deltagare, och vi berättade om våra idéer och bjöd in till planeringsträff för en studiecirkel.

Planeringsträffen resulterade i en föreläsningsserie med bland annat Jan Forsmark som berättade om omställningsrörelsen, Civilförsvärsförbundet om krisberedskap, en föreläsning om mat utifrån miljö, solidaritet och hälsa samt en skogsutflykt med naturmeditation. Senare på våren har vi även lagat middag på ogräs (nässelsocker, kirskaålpaj och maskrossallad) och haft en våravslutningsmiddag.

Med tiden har det utkristalliserats en styrgrupp på fyra personer som har planerat träffarna. Det var inte så stor uppslutning från Köpingsborna, utan många har kommit från städerna i närheten. Därför bytte vi namn på gruppen till Omställning Västra Mälardalen. På våren hade vi stora planer på att odla gemensamt på en kolonilott i utkanten av Köping. Tyvärr lyckades vi inte få till det i år, på grund av sommarjobb i Stockholm och hektisk biodlingsäsosong. Men det kommer en ny sommar nästa år.

Vi fortsätter med träffar till hösten: det som är planerat än så länge är en studiecirkel utifrån Studieförbundets material om omställning, kanske en dag om småskalig energiproduktion (solceller, vindsnurror med mera), kanske visning av nya filmen "In Transition 2.0". Vi har även tänkt få igång samarbeten med omställningsgrupper i närheten, så att man kan åka på roliga arrangemang utan att behöva ordna alla själv.

Även i mitt privata liv har jag gjort en stor omställning. För drygt ett år sedan slutade jag mitt jobb som kemiingenjör för att försöka få igång ett biodlingsföretag som jag förhoppningsvis ska kunna försörja mig på. Det har kanske inte blivit ett så lugnt och stillsamt liv som jag hade föreställt mig, men jag stortrivs!

Den känslan av frihet som mitt nya liv innebär och att jag får göra sånt jag tycker om är värt så mycket för mig. Att få leva och arbeta lokalt är en

Malte Edling och Fredrik Forsman på en omställningsutbildning på Växhusets Ekocentrum i Mobodarne, Söderhamn. Foto: Jan Forsmark

skön känsla. Och lugna biodlarvintrar är bra för då har man tid och energi att dra igång omställningsgrupper. Samarbetet med Johan Bäck är ovärderligt, utan honom hade det nog inte blivit något.

Jag kan verkligen rekommendera alla som är sugna att göra det de drömmer om! En förutsättning för mig har varit ett billigt boende, låg konsumtionsnivå och en del sparpengar. För att undvika magsår har det även varit bra med en man med fast inkomst, men det hade nog gått ändå. Den närmaste tiden fortsätter omställningen på ett lite annat sätt, på grund av en väntad bebis. Men omställningen fortsätter, det kan ni vara säkra på!

Charlott Ristikartano (fd Lundberg)
Omställning Västra Mälardalen

Omställning Lindesberg startade så här

Starten skedde i samband med miljöveckan i Lindesberg i början av oktober 2011, då Anders Persson höll föredraget "Från oro till handling", med inspiration och information om vad Söderhamn har åstadkommit. Vi som var där bestämde oss för att göra någonting och skrev upp våra namn och kontaktuppgifter.

En senare träff bestämdes och där hade vi brainstorming med vad vi skulle kunna göra, och det blev en hel del, från samåkning, närodlat, hantverk, studiecirkel kring omställningsboken och permakultur, med mera.

Sedan har det blivit fler träffar, med besök av permakulturodlare Christina Schaffer och Pelle Klingberg från Löa, en annan träff med Joel Holmdal

från Rikkenstorp. Vi har varit upp till 20 personer på träffarna och Joel skojade om att han var yngst, när han såg alla våra vitgrånande hår. Medelåldern är ganska hög, är det 70-talets gömda eldsjälur som kommer fram?

Vi har hållit kontakt med varandra genom mejl och på träffarna, då vi har varit 6-20 personer. Även på Facebook har vi gruppen Omställning Lindesberg. Det har varit en preliminär styrgrupp som har arrangerat träffarna och nu kanske den blir mer strukturerad.

Ekonomi har vi löst genom att Studieförbundet och Leader Bergslagen har bidragit med lokaler och pengar.

Planerna för framtiden är en permakulturrkurs och även en kurs där man blir diplomerad permakulturodlare. Något som också är på gång är ett fas 3-projekt som förhoppningsvis kommer igång i februari-mars med fokus på Omställning Sverige innehållande återbruk, sy nytt av gammalt, bygga fågelholkar, odling med mera.

Margaretha Garp, Vedevåg
Omställning Lindesberg

Odling i Vintervikens koloniträdgårdsområde, Stockholm. Foto: Jan Forsmark

2. Skapa goda relationer

Jan Forsmark föreläser om folkbildningens betydelse för omställningen på ABF:s 100-årsjubileum i Kulturhuset, Stockholm. Foto: Annika Listén

Vilka är våra samarbetspartners?

Omställningen av samhället är inget man gör bäst ensam. Det handlar i stället om att arbeta tillsammans både med andra personer och andra organisationer. Självklart utgår allt från er egen övertygelse om vad som behöver göras, men för att nå ett bestående resultat behöver ni samarbeta. Ni kan bidra till att skapa en öppen, lokal arena där lokalsamhällets invånare kan diskutera och påverka exempelvis vilket sortiment som ska finnas i den närbelägna butiken, vilken service som behövs och hur ni ska minska ert oljeberoende.

En bra start är att identifiera och kontakta nyckelpersoner i lokalsamhället. Det är kanske personer som redan har en stark roll i samhället, personer som har en hög kompetens inom de områden ni vill jobba med eller personer med ett stort eget nätverk. Det gäller att hitta människor som representerar

flera intressen för att förankra omställningstankarna på bred front. Sök kontakt med dem som har ett intresse att verka för en omställning – även om de inte aktivt arbetar med det i dag. De som inte är intresserade eller som ogillar era tankar på omställning behöver ni inte bry er om just nu. Det finns andra som kan fungera som budbärare och dörröppnare.

Välj de framkomliga vägarna. För att bygga en långsiktig och bra samverkan krävs goda relationer. Att bygga upp förtroendekapital tar tid och kräver lyhördhet, flexibilitet, ömsesidighet och trovärdighet. Arbetet med relationer är en av de viktigaste färdigheterna i omställningsarbetet.

Länsbyggeråden

Hela Sverige ska leva är organiserade i länsvisa länsbyggeråd. Dessa har en egen styrelse och håller kon-

takt med de lokala utvecklingsgrupperna. Tanken är att länsbygderåden och omställningsgrupperna ska samarbeta i det lokala och regionala arbetet. Här kan man hitta en egen modell att arbeta efter och i dagsläget finns det flera goda exempel att ta efter.

Den nationella seminarieserien som startade 2010 samordnades av Hela Sverige ska leva men genomfördes länsvis av länsbygderåden i samarbete med lokala omställningsinitiativ. Resultatet blev mycket gott och har lett till bildandet av omställningsinitiativ i hela Sverige. I några län är det mycket hög aktivitet medan det på andra håll precis börjar komma igång.

Genom att koppla ihop ert omställningsinitiativ med länsbygderåden kan dessa effektivare fungera som en länk till andra omställningsinitiativ i länet och föra frågeställningar och idéer vidare till Hela Sverige ska levas kansli och styrelse.

För mer information, se helasverige.se

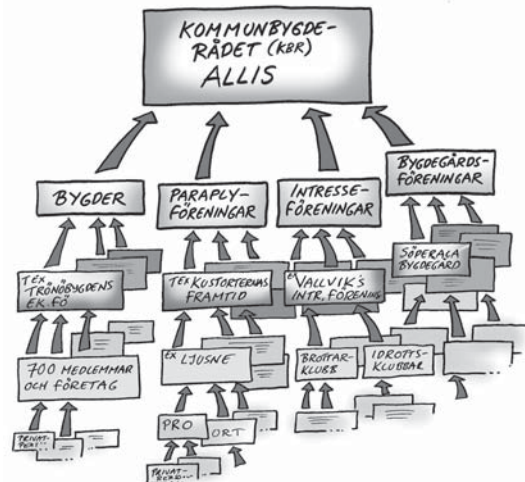
Kommunbygderåden

I många kommuner i Sverige har lokala utvecklingsgrupper och föreningar hittat ett sätt att föra landsbygdens talan och stärka det lokala inflytandet. Dessa kommunbygderåd utgör ett forum där landsbygdsfrågorna samordnas och där idéer, kunskap och engagemang från byarna tas tillvara i den kommunala beslutsprocessen.

Gemensamt för dem är deras strävan efter samverkan, både mellan olika bygder och mellan byar/bygder och kommun. De är alla partipolitiskt obundna. De flesta är ideella föreningar, andra är organiserade i mer löst sammansatta nätverk. Vissa har bildat ekonomiska föreningar för att kunna driva projekt och ekonomisk verksamhet. Andra nöjer sig med att vara landsbygdens röst, kommunens samtalspartner eller remissinstans när det gäller utvecklingen på landsbygden. Graden av samarbete med kommunen varierar.

I Söderhamn finns till exempel kommunbygderådet ALLIS, Aktiv Levande Landsbygd i Söderhamn. Det är en ideell förening som bildades 1996 och som verkar för att vara ett stöd för de lokala bya- och utvecklingsgrupperna i kommunen. Föreningens syfte är att främja en långsiktig positiv och hållbar utveckling för hela Söderhamns kommun genom aktiv och kreativ samverkan mellan byarna och

mellan byarna och staden. Detta bidrar till hög livskvalitet, trygg försörjning, stark ekonomi och god service i kommunens alla delar. Föreningar med ett geografiskt verksamhetsområde inom Söderhamns kommun och som arbetar för en levande landsbygd får söka medlemskap i ALLIS. För mer information, se soderhamnsbygder.se

Föreningar som representeras av kommunbygderådet ALLIS i Söderhamn. Illustration: Anders Persson.

Studieförbunden

Möjligheten att påverka samhällsutvecklingen på ett demokratiskt sätt har djupa historiska rötter i Sverige. I över hundra år har människor träffats av egen vilja och av eget engagemang för att på jämlika villkor skaffa sig kunskap tillsammans. Basen har varit de många folkrörelser som byggt upp vårt samhälle; rörelser som har använt folkbildningen som idé och metod för att påverka och föra utvecklingen framåt. Genom studiecirkel och kulturarrangemang har folkbildningsarbetet bedrivits i samarbete med något av de nio rikstäckande studieförbunden som finns över hela landet. Detta gör folkbildningen till en viktig samhällskraft.

Studieförbunden har en central betydelse när det gäller folkbildningsarbete överhuvudtaget och när det gäller lokal och regional omställning för framtiden. Under den korta tid omställningsrörelsen har

varit i gång har studieförbundens erfarenheter och kunskaper varit ovärderliga. Här finns duktiga cirkelledare med mångårig erfarenhet samt organisationer som kan administrera och organisera aktiviteter på såväl lokal, regional som nationell nivå.

Studieförbunden kan erbjuda hjälp att komma igång med omställningsarbetet, planera och genomföra era aktiviteter oavsett om det handlar om odling, lokal ekonomi eller någonting annat. Att starta en egen studiecirkel kostar inget. Att genomföra ett kulturarrangemang behöver inte vara svårt.

Studieförbunden utgår från folkbildningens idé. I praktiken innebär det att vara lyhörd för varje deltagares behov och erfarenheter. Arbetet sker i små grupper, vilket ger ett bra klimat för lärande och gemenskap. Studieförbunden kan även bidra med utbildning i föreningskunskap, processledning och ledarskap samt erbjuda bra möteslokaler, hjälp med marknadsföring och ställa sina nätverk till förfogande.

I dag är Sveriges tre största studieförbund – ABF, Studieförbundet Vuxenskolan – engagerade i omställningsrörelsen. På ett flertal orter samarbetar dessutom flera studieförbund kring gemensamma omställningsaktiviteter. Engagemanget för omställning ses som en ny stark folk-rörelse. Har ni ett omställningsinitiativ är det därför en bra idé att kontakta ett av studieförbunden på din ort, som kan hjälpa er att komma vidare. Med studieförbundens stöd kan ni enkelt komma igång med en studiecirkel eller ordna ett kulturevenemang.

Den bästa lösningen vi ser i dagsläget är när flera lokala organisationer går samman kring de aktiviteter som skapas så att spridningen blir maximal.

I det lokala bildningsarbetet är det viktigt att aktiva personer i omställningsinitiativen förmedlar de grundfrågor och den plattform som rörelsen står på så att dessa inte går förlorade i den så allmänt hållna och ofokuserade linje som oftast lyser igenom när begreppet ”hållbar utveckling” används.

Studieförbundet

Studieförbundet är ett av Sveriges största studieförbund och finns över hela landet. Det är en partipolitiskt och religiöst obunden organisation som arbetar aktivt med omställningsrörelsen och erbjuder studiecirkel, föreläsningar och andra aktiviteter kring

miljöfrågor och hållbar utveckling. Studieförbundet har tagit fram egna studiematerial om hållbar utveckling och samarbetar med några av landets stora miljöorganisationer, bland annat Naturskyddsföreningen och Jordens Vänner.

Studieförbundet är en av stiftarna till Ekocentrum i Göteborg och utbildar både näraturguider och miljöambassadörer. Ambassadörerna kan föreläsa samt hjälpa till och starta studiecirkel i det mesta som rör klimatfrågan – energi, konsumtion, levnadsstil och politik. Exempel på aktiviteter där Studieförbundet har stöttat är permakulturrör i Lindsberg, mötesplatser som Café Planet i Göteborg, återvinning i designverkstäderna i Småland och klädbytdagar i Stockholm. Studieförbundet är en av initiativtagarna till Framtidsveckan som startade i Hälsingland och handlar om lokala omställningsinitiativ och möjligheter. Mer information finns på studieförbundet.se

ABF och Hållbart ABF

ABF, Arbetarnas bildningsförbund, är Sveriges äldsta och största studieförbund och finns i alla landets kommuner. Grundtesen för ABF:s bildningsprogram är: ”Gör en annan värld möjlig!” Hållbarhet, klimat och miljö är därför centrala frågor i ABF:s arbete.

Under samlingsnamnet Hållbart ABF anordnar de hållbarhetsverksamhet som ska inspirera och ge kunskap för en hållbar utveckling. Samtidigt är det en satsning på att ABF som organisation ska bli ännu bättre på att själva leva som de lär. De vill erbjuda kunskapen och kraften att göra samma sak, det vill säga hur man som individ eller organisation kan vara med och göra skillnad.

Genom Hållbart ABF kan privatpersoner, företag eller organisationer få hjälp att bredda och fördjupa kunskapen inom områden som miljö, konsumtion, livsstilsfrågor, förbättrad ekonomisk lönsamhet, socialt ansvarstagande, rättvis handel samt normer och värderingar. Man kan till exempel delta i en studiecirkel för att lära sig producera egen el, gå en utbildning i ekologisk odling och KRAV eller bli ambassadör för Fairtrade och öka kunskapen om rättvis handel. Inom Hållbart ABF anordnas även målgruppsanpassade utbildningar.

ABF har under sin bokmessa i Örebro gett ordentligt utrymme för Omställning Sverige och det lokala länsbyggerådet. För mer information, se abf.se

Studieförbundet Vuxenskolan (SV)

Studieförbundet Vuxenskolan har cirka 300 lokala kontor över landet och tillhandahåller ett stort kontaktnät som omställningsgrupper kan dra nytta av.

SV tror på människans förmåga att själv forma sitt liv tillsammans med andra och hänsyn till miljön. De ger människor möjligheter att själva bidra till en hållbar utveckling där man kan leva, utvecklas och förverkliga sina drömmar. I verksamheten får människor inspiration och kunskap för omställningsfrågor. Genom samarbete med till exempel jord- och skogsbrukare, biodlare, politiska partier, unga och äldre sker konkreta handlingar kring energiomställning, vattenvård, ekosystemstjänster eller matkvalitet. I minskning av sociala klyftor genom musikprojekt såväl som i folkhälsofrågor eller kulturarvsfrågor höjs kunskapen och insikten kring hållbarhet.

SV genomför också många utbildningar i föreningskunskap. Processmetoderna har bidragit starkt till föreningars utvecklingsarbete och används av många lokala utvecklingsgrupper. Satsningen på lokal närvaro och kraft har resulterat i samarbete med mer än 1 000 lokala föreningar och sociala företag som i samverkan vill ta ansvar för omställning på olika sätt.

Studieformen kan vara seminarier, studiecirklar, utställningar, arrangemang eller öppna diskussionsforum. Mottot är lite snack och mycket verkstad.

För mer information, se sv.se

Leader

Leader är en metod för landsbygdsutveckling inom EU och finns över hela Sverige. Namnet är en fransk förkortning som står för Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale (samarverkande åtgärder för att stärka landsbygdens ekonomi). Alla projekt som får stöd via Leader ska rymmas inom något av landsbygdsprogrammets tre områden: förbättra jord- och skogsbrukets konkurrenskraft, förbättra miljön och landskapet samt förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdens ekonomi.

Jordbruksverket ansvarar för Leader i Sverige och arbetet sker i ett trepartnerskap där den offentliga sektorn, ideella sektorn och den privata sektorn tillsammans beslutar om och genomför projekt.

Det har visat sig att de regionala Leaderkontoren

har haft god inverkan på omställningsarbetet. Här går det att söka medel till det lokala arbetet i form av checkar, förstudier eller projekt. För närvarande kan vi se aktiviteter på flera håll i landet som finansieras via Leader, bland annat i Tranås och Astrid Lindgrens hembygd.

När en omställningsgrupp är bildad är det bra att i tidigt skede ta kontakt med det Leaderkontor som finns i området för att höra sig för om hur de arbetar och vilket eventuellt stöd som går att få. För mer information, se <http://bit.ly/PiFS9A>

Leaderexempel från Omställning Göteborgs Insjörike

Omställning Göteborg och Studieförbundet i Mölnadal driver ett Leaderprojekt för att förbättra förutsättningarna för ekologisk odling. Bland annat skapar de ett nätverk av ekologiska odlare, kartlägger lokala ekologiska bönder och ökar kunskapen om ekologisk odling genom en dokumentärfilm. Se <http://framtidsmaten.se>

Plantering i samverkan mellan Omställning Värmdö och Svenska kyrkan. Foto: Pella Thiel

Kyrkorna

Allt oftare ser vi hur det lokala samarbetet görs med någon av kyrkorna. Rörelsen är både religiöst och politiskt obunden men vi uppmanar till samarbete med både Svenska kyrkan, frikyrkorna och andra samfund.

I Östergötland driver Hela Sverige ska leva ett energiprojekt tillsammans med stiftet i Linköping och i Alfta genomför Omställningsrörelsen och kyrkorna ett årligt seminarium under samlingsnamnet

Ett rättvist Alfta, se sidan 50. I Söderhamn ordnar Pingstkyrkan soppluncher tillsammans med den lokala omställningsgruppen med givna teman inom omställningens områden.

Kyrkornas stora erfarenhet kring de själsliga frågorna har stor betydelse speciellt när det gäller funderingar och samtal kring den egna inre omställningen. Kyrkorna har dessutom många erfarenheter från internationellt solidaritetsarbete som kan komma till användning lokalt.

Bankerna

Omställningsrörelsen har tidigt etablerat ett samarbete med JAK Medlemsbank och Ekobanken. Båda dessa banker arbetar med etik, miljö och ränta som värdegrund samt med långsiktiga ekonomiska lösningar för individer och företag.

Här är det av stor betydelse att de lokala grupperna etablerar kontakt med dessa två men gärna också med lokala sparbanker. Den privata ekonomin har och kommer att få ännu större betydelse och är en av de frågor som bör ha hög prioritet. Den privata skuldsituation som råder måste på alla sätt diskuteras både vad gäller orsaker och lösningar och här är JAK Medlemsbank och Ekobanken synnerligen viktiga samarbetspartners.

JAK Medlemsbank

JAK står för Jord Arbeta Kapital och bildades som en riksförening för ekonomisk upplysning år 1965. Föreningens ändamål var att sprida kännedom om räntans skadeverkningar på samhället och att främja ekonomiskt samarbete för genomförandet av räntefri finansiering. År 1997 blev JAK Medlemsbank en kooperativ bank och fick banktillstånd.

Rättvisa och hänsyn till människor och miljö är en del av JAK Medlemsbanks ideologi. Det präglar synen på ekonomi och all hantering av pengar. Etik och moral i ekonomin betyder medmänsklighet och solidaritet, respekt för naturen samt ett ansvar inför kommande generationer. Hos JAK Medlemsbank är det medlemmarna som står för kapitalet, inte någon dominerande ägare, vilket innebär att banken är ekonomiskt oberoende. Den som sparar pengar i JAK Medlemsbank får ingen ränta, men kan längre fram låna pengar till bättre villkor.

Det innebär att ingen tjänar på andras lån. Var och

en ansvarar själv för sitt sparande och lånande. Medlemmarnas samarbete öppnar fantastiska möjligheter för människor att hjälpa sina barn, sin egen bygd och inte minst varandra. Den som vill hjälpa någon att få lån till goda villkor kan spara pengar i JAK Medlemsbank och låta denna dra nytta av sparpresentationen, så kallat stödsparende. Den som sparar i ett stödsparende har tillgång till sina pengar hela tiden, samtidigt som ett låneutrymme skapas som någon annan kan använda. På så sätt ger de människor verktyg att stödja sin lokala ekonomi med hänsyn till omställning och långsiktig hållbarhet.

Ekobanken

Ekobanken är en etisk och social medlemsbank som vill bidra till samhället och till en ny bankkultur. Banken lånar främst ut till verksamheter som är idéburna, tillhör den sociala ekonomin, är av betydelse för lokalsamhället eller har ekologiska mål. På så sätt vill Ekobanken medverka till att skapa ekologiska, sociala och kulturella mervärden och göra det möjligt för människor att använda pengar på ett hållbart och ansvarsfullt sätt.

Ekobanken gör en komplett redovisning av utlåning till verksamheter och projekt, något som skapar transparens. Publiceringen kan också tjäna som inspiration för människor som vill ta initiativ. På det sättet vill banken skapa konkret mening och sammanhang kring pengar.

Det mesta av Ekobankens utlåning går till skolor, ekobyar, gemenskapsboenden, ekologisk odling och matproduktion, förnybar energi, rättvis handel, tidskrifter, kulturhus, sociala arbetskooperativ eller konstnärlig verksamhet. Banken ger också lån till lokala småföretag av betydelse för lokalsamhället.

Ekobanken är den svenska representanten för en rörelse som kallas Social Banking. Det är en växande rörelse över världen som numera finns i många länder. Typiska kännetecken för Social Banking är transparensen i utlåningen, att inte arbeta för vinstmaximering och ett aktivt samhällsengagemang.

Länsstyrelsen

De regionala länsstyrelserna har både intresse och medel för det lokala omställningsarbetet. Förstudier, längre projekt samt Framtidsveckorna är exempel på områden där länsstyrelsen kan vara med och finan-

siera. När den lokala gruppen formerat sitt arbete är det därför viktigt att via hemsida och direkta kontakter informera sig om länsstyrelsens stödmöjligheter.

Länsstyrelsen i Gävleborg har varit en viktig aktör i det regionala omställningsarbetet som kan kontaktas för mer information. Erfarenheter kring länsstyrelsestöd finns bland annat hos Omställning Söderhamn.

Samarbete med lokala föreningar

Vad säger Naturskyddsföreningen, bostadsrättsföreningarna, idrottsklubbarna, hembygdsföreningen, LRF-avdelningen, Civilförsvarsförbundet, PRO, trädgårdsföreningen, markägarna och andra lokala föreningar om era planer? Hur kan omställningen vara relevant för dem?

Omställning Sigtuna har sedan flera år ett etablerat samarbete med Rotary på orten. Många omställningsgrupper har ett tätt samarbete med Naturskyddsföreningen, till exempel Omställning Dalarna.

I Hälsingland har Civilförsvarsförbundet tagit initiativ kring lokal beredskap. Tillsammans med omställningsgrupper driver de projektet Byahjälpen, som syftar till att gå samman i byarna och förbereda sig för att klara av eventuella kriser av olika slag, som stormar, snöoväder, skogsbränder och annat. Läs mer på sidan 58.

Samarbete med lokala näringslivet

Att etablera ett framgångsrikt samarbete med lokala företag är mycket viktigt för omställningsarbetet. Men det är inte säkert att det kommer av sig självt. Ni kommer sannolikt att behöva lära er att använda ett nytt språk, nya koncept och ett nytt sätt att koppla ihop begreppen.

Hur kan ni samverka med näringslivet så att de får större avsättning för sina varor och tjänster lokalt samtidigt som vi minskar transporter, sparar energi och säkrar lokala arbetstillfällen? Hur påverkas företagen på orten om priset på olja, bensin och gas ökar med 50 eller 100 procent? Kan ni hjälpa dem att göra den analysen?

Kommunala energibolag kan vara potentiella samarbetspartners. Andra förslag är företag som sysslar med energilösningar, återanvändning, lokal

livsmedelsförädling samt kommunala och regionala avfallsbolag. ETC:s bolag Egen El och Solelsföreningen i Sala är exempel på samarbetspartners om man vill starta en egen elproduktion.

Exempel från Tranås

Omställning Tranås har flera exempel på egna initiativ som kan ge uppslag till andra omställningsgrupper, till exempel vad gäller samarbete med lokala företag, att kartlägga lokala livsmedelsproducenter och förmedla och återanvända kunskap.

En central fråga var hur man får med näringslivet. Ett framgångsrikt arbete med lokala företag är mycket viktigt för omställningsarbetet. Lokal uthållighet (resiliens) utan att engagera det lokala näringslivet kommer att visa sig omöjligt. Men vilket är det bästa sättet att engagera dem?

Efter att ha intervjuat och frågat flera tjänstemän, politiker och företagare om omställning och vad det betyder för dem, lyckades man bygga upp ett intresse för näringslivsluncher med omställningstema. För att göra det mer lockande lade man vid den första lunchen till en presentation om energieffektivisering från Tranås Energi och en presentation av länets energi- och klimatstrategi av länsstyrelsen. Tranås United, det lokala näringslivskontoret, betalade för lunchen och stod för utskick till sina ”kunder”. Hotellet ställde upp med lokal och föreläsarna ställde upp gratis. Trettio företagare deltog i tvåtimmarslunchen.

Initiativet visar sig vara mycket lyckat då gruppen fått ut sitt budskap till högt uppsatta tjänstemän och företagare samtidigt som man fått ett erkännande från näringslivsfolk för sin professionalitet. Nu ingår det i omställningsgruppens strategi att organisera två näringslivsluncher om året för att informera näringslivet och påverka deras sätt att tänka i klimat- och resursfrågor.

Efter seminariet har Tranås kommun beslutat att sätta igång ett tolvmiljonersprojekt i energieffektivisering där omställningsgruppen ska hjälpa till och ordna ett nätverk för miljö- och kvalitetschefer från olika företag i kommunen. Gruppen fick uppdraget för att de förstår problemet och är opartiska.

Synliggöra lokala matproducenter: Dörrknackning i bygden hos närproducenter och samtal om deras verksamhet vid köksbordet visade sig vara ett lyckat drag. Samtalen filmades. Filmerna där essensen av

Närodlarnas marknad i Tranås, en del av projektet Narodlat.nu. Foto: Colm O'Ciarnáin

producenternas åsikter, goda idéer och värdegrunder framkommer finns nu tillgängliga på Youtube samt på en sökbar karta på internet – Narodlat.nu. (Kartan är en applikation som kan användas för andra områden.) Här hittar man även sidor som beskriver producenternas verksamheter.

För att öka konsumenternas kunskaper om matens klimatpåverkan sammanställde de även en folder, kliMAT, tillsammans energirådgivaren i Tranås kommun. Foldern finns att hämta via omställning-tranas.se

Kommunen

Ett viktigt steg i förankringsprocessen är att bygga bra relationer med kommunen. Den är en bas som omställningsarbetet ska cirkulera kring, både ge-

nom medborgarnas engagemang och genom att de själva agerar.

Kommunerna har en stark ställning i Sverige, jämfört med andra länder. Det är en stor tillgång. Det har visat sig att de som arbetar med lokal utveckling och har ett bra samarbete med den egna kommunen har mycket bättre förutsättningar att nå framgång med sitt arbete. Detta är ju helt naturligt då kommunen är den myndighet som mest påverkar vår lokala livsmiljö.

På kommunal nivå fattas många strategiska beslut med långsiktiga följder, som planering av boende och handelsområden, investeringar, upphandlingar med mera. Där finns politiker och tjänstemän vars uppgift är att bevaka, utveckla och driva vårt närsamhälle. Allt det vi vill åstadkomma i form av förändring påverkar deras arbete och självklart måste

vi göra det tillsammans med dem. Det handlar om att identifiera flaskhalsarna för omställningen till ett resiliellt samhälle och se var sårbarheten finns.

Våra erfarenheter är att de flesta inom kommunerna är väldigt positiva om man bjuder in till ett samarbete. Dessutom finns både material och kompetens i den kommunala organisationen som är viktiga i omställningsarbetet.

I Söderhamn har Omställning Sverige under lång tid arbetat med att öka medvetenheten hos politiker och tjänstemän och kommunen ligger långt framme i omställningsarbetet. På energisidan finns biogasprojekt och energisparprogram i kommunens fastigheter. Om några år ska samtliga bilar i den kommunala bilpoolen drivas av biogas. De har även avsatt nio miljoner kronor till en social investeringsfond och satt in två miljoner kronor i JAK Medlemsbank som ska kunna nyttjas för lokala projekt.

Resan mot solen – lokal solelsproduktion och upphandling

Det lokala energiföretaget Sala Heby Energi AB bildade 2009 en ekonomisk förening för lokal produktion av solel². För närvarande driver föreningen fyra anläggningar som tillsammans producerar 200 000 kwh i dagsläget. Föreningen har beslutat att bygga landets största markplacerade solelsanläggning. Visionen är att Solel i Sala och Heby Ekonomisk förening ska bli den största solelföreningen i Norden med

Följ med på
Resan mot solen
- bli din egen elproducent

Alla destinationer avgår kl 19:00
20/3 Knivsta – Biblioteket/Bokfickan
21/3 Sigtuna – Folkhögskolan, Månfredsalen
22/3 Sala – Sala-Heby Energi AB, Fabriksgränd 14

Program:
Välkommen – Soljuice & solkaka
Solenergi idag & i framtiden
Hur blir jag egen elproducent?
Nästa steg – Solar Days

Knivsta kommun
martin.wetterstedt@knivsta.se
018-34 70 00

SHE
DEN LOKALA KRAFTEN
maria.karwonen@sheab.se
0224-576 49

Omställning Sigtuna
delin@foresight.se
08-592 514 15

Omställning Knivsta
marie.kvarnstrom@slu.se
0703-14 67 10

Förnamn dig gärna via e-post så vi vet hur många solkakor vi ska baka. Ring om du har frågor.

Resan mot solen. Föreläsningar kring upphandling av solpaneler för egen el för villaägare.

² <http://solelialaheby.se/>

både flest anläggningar och medlemmar. De ska också verka för att Sala- och Hebyregionen ska bli en solcentrumregion där det bedrivs både utveckling, produktion och utbildning i solenergi.

Föreningen har under 2012 inlett ett samarbete med omställningsgrupperna i Sigtuna och Märsta kring upphandling av privata solelsanläggningar. För närvarande har leverantör valts och privat beställare börjar göra sina beställningar.

Odling på kommunal mark i Avesta

- Jag hade trott att jag måste skriva ett medborgarförslag och hålla på och kontakta olika politiker men allt gick som på räls, säger Kristina Hallin, hälsopedagog, från den lilla byn Byvalla i Avesta kommun.

Kristina flyttade till byn 2009 och har sedan dess brutit mark och utökat odlingarna för varje sommar. Syftet var att få tillräckligt med kunskap genom olika försök och odlingsmetoder.

- I augusti 2011 fick jag kontakt med kommunalrådet, markingenjören, kommunekologen och ytterligare en politiker i miljönämnden, berättar Kristina. De var i Byvalla i ett annat ärende och jag passade på att fråga om det var möjligt att kommunen skulle kunna erbjuda all kommunal odlingsbar mark till kommuninvånarna. De sa JA!

Nu har ett samarbete etablerats mellan Kristina, kommunens fastighetsbolag Gamla Byn och ABF. Kristina har hållit föredrag för boende i kommunägda fastigheter och leder studiecirkel. Fastighetsbolaget har ställt i ordning två odlingsplatser i Avesta. Kommunens markchef har också visat Kristina all odlingsmark som kommunen äger i samhället Horndal som ligger i närheten av Byvalla, för att kunna utöka ytterligare.

- Jag vet att all omställning är trög i början men det är fantastiskt att det har gått så fort och så lätt. Jag är optimistisk inför framtiden! Kommunen har varit mycket tillmötesgående och jag hoppas att det kan sprida sig till omkringliggande kommuner, säger Kristina.

Kristina Hallin fick SNF Dalarnas miljöpris 2012.

Omställning Alingsås

Kommunens tjänstemän har deltagit i våra fikaträffar, på våra seminariedagar och i studiecirkel om peak-oil och vi har ett mycket gott samarbete. Vi får

mark att odla på, samarbetar kring Nolphagadagen (då vi i Omställning Alingsås har byggt fågelholkar, insekshotell och haft cykeltema då besökarna fick prova packcyklar, elcyklar och tandemcykel).

Politikerna från alla partier ställde upp när vi ordnade ett politikersamtal kring vår stads framtid i anslutning till en utställning som arkitektstuderande på Chalmers tagit fram kring hur man kan göra vår stad mer hållbar. Samtalet drog hundra åhörare och utgick från ett peak-oilperspektiv. I dag har Alingsås peak-oil inskrivet i sin nyligen antagna energiplan.

Ylva Lundin, Omställning Alingsås

Omställning Linköping

År 2011 var ett fantastiskt år för Omställning Linköping. Vi har växt på alla håll och kanter och antalet medlemmar har utökats från 40 till 60. Andelen cirklar och utåtriktade aktiviteter har mångdubblats och vi har lyckats få en riktigt bra mediebevakning på våra aktiviteter. Dessutom har vi detta år haft möten med politiker, kommuntjänstemän och företag inom miljöområdet vilket gör att de flesta som arbetar med miljö i Linköping nu känner till Omställning Linköping.

Året började starkt med en bytesmarknad för kläder och skor i februari. I samarbete med Textilinjen på Vadstena folkhögskola erbjöds lagning och ändring av kläder. Tillställningen var mycket lyckad och det dök upp ett hundratal personer. Corren var där och skrev en helsidesartikel med bilder.

Detta följdes snabbt upp med en välbesökt utställning om omställning på Stadsbiblioteket som fick mycket publicitet i lokaltidningarna. Utställningen var uppdelad i fyra olika avdelningar: Hot & Problem, Synsätt, Omställningsrörelsen samt Lösningar, med exempel från både Östergötland och andra platser. Det fanns även en bokutställning, filmvisningar, workshops och föredrag. Förutom folk från Omställning Linköping föreläste personer som arbetar med miljö inom Linköpings kommun, dok-

torander inom miljöteknik vid Linköpings universitet med flera. Utöver allmänheten hörde även gymnasier och folkhögskolor till besökarna.

I mars var vi för första gången med på det möte som kommunen två gånger om året kallar Linköpings miljö- och naturvårdsföreningar till, där kommunen berättar om vad som är på gång inom miljö- och naturvårdsområdet. Gruppen fungerar ibland som en remissinstans.

Vi gick även med i Miljönätverket där företag inom miljöområdet samt kommuntjänstemän träffas på frukostträffar en gång i månaden.

Under våren hade vår Ekonomigrupp en cirkel utifrån Tim Jacksons bok *Välfärd utan tillväxt* samt JAK Medlemsbanks grundkurs. Odlingsgruppen kom igång på allvar och var väldigt aktiv med träffar samt tips och råd över nätet. Jan Berge höll i många olika omställningskurser. Utöver detta hölls det andra cirklar i olika ämnen.

Matgruppen anordnade en äppelmustningskväll i oktober. Alla som ville fick komma med eller utan äpplen och prova på att musta. Det diskuterades även hur musten kan göras till cider och vinäger samt hur man kan förvara äpplena under hösten. Detta var något som media verkligen nappade på. TV 4 gjorde ett inslag och Länstidningen samt Extra Östergötland skrev varsitt reportage.

Återbruksgruppen var mycket aktiva under året och har ordnat flera lyckade och välbesökta bytesmarknader, både för kläder och skor och för skivor, böcker och filmer. Vi har fått mycket saker över och har byggt på oss ett stort återbruk. För att bli av med en del samtidigt som vi visade vad omställning innebär i praktiken gjorde vi presenter, skrev rim och la ut under granen vid Stora torget i december.

Utöver detta anordnades en hel del populära studiecirklar, bland annat om alternativ ekonomi och basinkomst. Även på vår grupp på internet var aktiviteten mycket hög.

Hugo Malm, Omställning Linköping

Solpaneler i Sala. Foto: Jan Forsmark

3. Öka medvetenheten

Bokrelease av Björn Forsbergs bok *Omställningens tid* på Café Mäster Olof i Stockholm. Foto: Jan Forsmark

Hur skapar ni engagemang för omställning?

Att verkligen ta in den nya omvärldsanalysen kan liknas vid att ta på sig ett par nya glasögon. Plötsligt ser vi strömmar av billig energi från fossila lager eldas upp till växthusgaser i atmosfären, ett flöde som vi kanske tidigare inte ägnat någon uppmärksamhet. Nu upptäcker vi att det mesta som vi tagit för givet i våra liv bygger på olja. Till och med maten vi äter är till nio tiondelar framställd med hjälp av fossila resurser.

För många kommer det nya seendet som en chock, för andra växer det fram gradvis. Gemensamt är att vi hamnar i en situation med fler frågor än svar. Vad i det moderna samhället kan vi fortsätta med? Vad behöver ställas om? Vilket handlingsutrymme har vi? Hur bråttom är det? Vad gör vi först? Vad gör vi sedan?

Lokalsamhällets invånare behöver både förstå situationens allvar och känna hopp för att bli handlingskraftiga. Människor som tror att det inte är så illa och att det ändå inte går att påverka, förblir passiva. Er uppgift som budbärare är därför att förstärka både hotbilden och hoppfullheten.

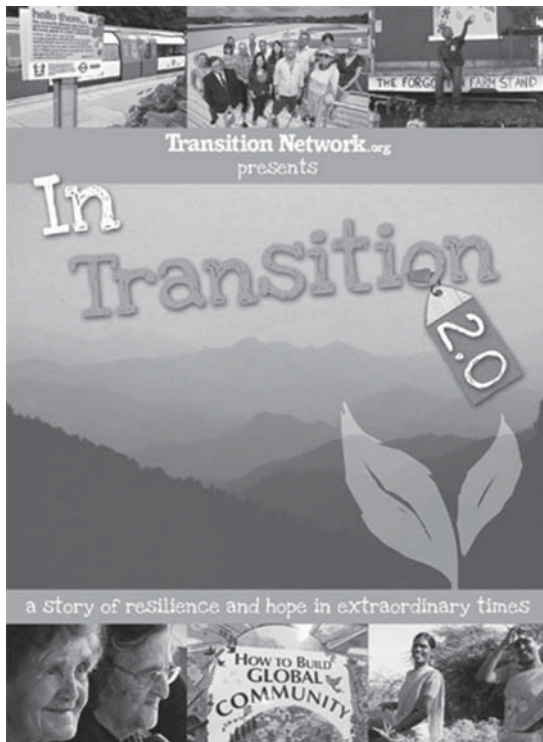
En bra början är att tillsammans reflektera över

det ni redan vet och känner till. Då blir spänningsfältet mellan önskad och oönskad framtid så starkt att några av er kommer att vilja göra något åt saken.

Runtom i landet har hundratals informationsträffar, workshops och seminarier hållits i omställningsrörelsens regi för att öka medvetenheten om framtidens utmaningar. Heldagsseminarierna har lagts upp med ett förmiddagsblock där framtidens utmaningar beskrivits och diskuterats medan eftermiddagen ägnats åt samtal i grupper utifrån principen Open space med egna intresseområden (se sidan 46) följt av kafésamtal kring vad vi vill göra tillsammans där vi bor och arbetar.

Lokala omställningsgrupper har genomfört möten, filmvisningar och föreläsningar. Redan innan Omställning Sverige grundades startade man i Sigtuna en serie föreläsningar i samarbete med biblioteket. I Söderhamn har man soppluncher med ett omställningstema som arrangeras i samarbete med Pingstkyrkan. I Tranås genomför man luncher kring omställning i samarbete med näringslivskontoret. Alingsås omställningsgrupp träffas på ett café varje måndag för att utbyta idéer samt skapa gemenskap och glädje i det långsiktiga arbetet.

Seminarier och andra informationsmöten har

Omslag till filmen *In Transition 2.0*.

gett mycket inspiration till fortsatt arbete och regelbundna träffar där en kärngrupp bildats och program för fortsatt arbete tagits fram.

I det fortsatta arbetet kan deltagarnas engagemang fångas upp i grupper som samlas kring ett gemensamt tema som till exempel odling, energi eller musik. Att få göra det man brinner för är viktigt i omställningsarbetet.

Utbildningar i omställning och angränsande områden

Flera universitet och högskolor har börjat ge kurser i hållbar utveckling. För närvarande finns det tre nationella högskoleutbildningar som Omställning Sverige samarbetar närmare med: Jönköpings högskola, Malmö högskola och Uppsala universitet (CEMUS). Inom deras ordinarie program förekommer det att delar av utbildningar också innehåller inslag av omställning genom föreläsningar och litteratur.

Jönköpings högskola ger för närvarande en grundkurs på 15 högskolepoäng med namnet "Hållbar omställning – vägar ut ur kriserna". Kursen behandlar orsaker till och samband mellan samhällets aktuella kriser. Experter på ekonomi och energi bjuds in med olika syn på framtidens utmaningar. Det gäller bland annat transporter, konsumtion, stadsplanering, livsmedelssäkerhet och rättvisa. Kursen avser att ge en grund för att bättre förstå aktuella kriser för människan och natursystemen samt möjliga lösningar på dessa.

Schumacher College i Totnes, Storbritannien, är helt inriktat på utbildningar inom hållbart leverne och erbjuder allt från kortare kurser till forskarutbildningar. Föredrag går att ta del av via deras webbsida. Där finns även information om evenemang och en blogg. Se schumachercollege.org.uk

Filmen *In Transition 2.0*

Under 2012 släpptes den nya omställningsfilmen, *In Transition 2.0*, som har producerats av Transition Network och skildrar inspirerande historier om omställningsinitiativ runtom i världen, hur vi kan möta osäkra tider med kreativitet, initiativ och "engagerad optimism". *In Transition 2.0* är en inspirerande djupdykning i omställningsrörelsens mångfald.

En intressant aspekt av filmen är att den visar att mycket av det vi redan gör är omställning, även om vi inte alltid använder just det begreppet. Många kommer att känna igen sig i filmen. Det kan vara folk som intresserade av alternativa valutor, trädgårdsintresserade, permakulturister, ekoby-folk, människor som är engagerade i integration och personer som är med i lokala utvecklingsgrupper.

In Transition 2.0 visar att folkrörelsen kommit mycket långt och har mer kraft än man kan tro. Den är ett bra redskap för att skapa ett större engagemang kring omställningen eller för att elda på de som redan är engagerade. Filmen är textad på svenska.

Söderhamn

I Söderhamn finns en lång tradition av lokalt hållbarhetsarbete och lokala byutvecklingsprojekt där Trönös arbete med hållbara bygder väckt nationell uppmärksamhet. Här började omställningsarbetet för ett flertal år sedan under namnet Klimatsmarta

Omställningsutbildning för politiker och tjänstemän i Söderhamn. Foto: Jan Forsmark

Söderhamn, men namnet byttes till Omställning Söderhamn efter kontakt med Omställning Sverige.

Gruppen i Söderhamn har varit en av de mest drivande i omställningsarbetet i Sverige och fram till 2012 har man genomfört ett stort antal seminarier, utbildat politiker, startat Framtidsveckorna (som sprider sig i hela landet), hållit regelbundna soppluncher med omställningsteman, startat omställningsodlingar, hållit en nära kontakt med kommunen och länsstyrelsen i alla frågor som rör omställning. Gruppens erfarenheter är stor inspiration för många andra och de erbjuder studiebesök, ger föreläsningar och deltar i erfarenhetsutbyte.

I Söderhamn har Omställning Sverige under lång tid arbetat med att öka medvetenheten hos politiker och tjänstemän och kommunen har påbörjat ett konkret omställningsarbetet. Ett av de nya inriktningsmålen tar fasta på att utveckla en hållbar livsmiljö. På energisidan finns vindkraft, biogasprojekt och energisparprogram i kommunens fastigheter.

Framtidsveckan

Framtidsveckan är en unik manifestation för omställning till ett hållbart samhälle. Genom att visa positiva exempel ökas medvetenheten om att det går att förändra vårt sätt att leva, vårt sätt att förvalta vår jord och utveckla våra lokalsamhällen.

Arrangemanget hölls första gången i Söderhamn 2009 på initiativ av Anders Persson och Studieförbundet. Under 2012 genomförs framtidsveckor i Småland, Gävleborg, Skellefteå, Örebro, Västernorrland, Värmdö och Storvreta.

Konceptet Framtidsveckan "ägs" inte av någon. Målsättningen är att det ska vara ett brett samarbetsprojekt, byggt på ett lokalt engagemang med starkt underifrånperspektiv. Flera aktörer är välkomna att ta stafettpinnen arrangera en egen framtidsvecka och det är fritt att använda grundmaterialet, loggor med mera.

Kontakta Studieförbundet för mer information och tips. Läs mer: framtidsvckan.se

Omställning Sigtuna

Seminarier: Omställning Sigtuna började 2009 med att ordna seminarier med öppna föreläsningar kring centrala teman för uthållighet i syfte att medvetandegöra problemställningarna och skapa intresse inom kommunen. Dessa har varit gratis för deltagarna (finansierade av dels Naturskyddsfören-

Caroline Hopkins och Anton Anderasson samtalar under *Transition Training* i samband med "Ett annat Göteborg är möjligt". Foto: Jan Forsmark

ingen och dels Leader Upplandsbygd) och mycket framgångsrika med upp till 150 deltagare från hela landet. Genom dessa har vi skapat en kärna av intresserade förmågor i anslutning till Omställning Sigtunas verksamhet.

Exempel på föreläsningar är: "Är tillväxtekonomi det uthålliga samhällets vän eller fiende?", "Stadsbyggnad och trafik i ett uthålligt samhälle", "Omställning till uthållig livsmedelsförsörjning", "Hur trygga matförsörjningen vid brist på billig olja?" och "Den oundvikliga omställningen av samhället? Klimatkatastrof, oljebrist, matkris?"

Tankesmedjan: Tankesmedjan är en neutral mötesplats där politiker och samordnare från Omställning Sigtuna kan diskutera omställningsfrågor fritt från partipolitiska hänsyn och ingår i utbildningsprogrammet Planetskötare. Värdet ligger

i att "utbilda" oss själva och politiker i dessa viktiga frågor samt att etablera ett partiöverskridande samförstånd. Tankesmedjan startade i mitten av 2011 och har haft ett tema för varje möte, däribland "Tar oljan slut?" (Mikael Höök), "Den framtida livsmedelsförsörjningen" (Sten Ebbersten och Bengt Bodin), "Kemikalier och miljögifter i naturen, åkermarken, vår mat" (Gunnar Lindgren) och "Ruralisering, fosforkretslopp, avfallsseparering, pyrolys mm" (Folke Günther).

Mer information på omställningsigtuna.se

Omställning Göteborg

Göteborgsgruppen kom tidigt igång med omställningsarbetet och det första vi gjorde var att ta över en ekologisk odling i Mölndal. Kring den och Café Planet inne i Göteborg har mycket av verksamheten kretsat det första året.

I oktober 2011 tog vi ett nytt steg och satsade på ett stort evenemang under kulturnatten, "Ett annat Göteborg är möjligt", där föreläsningar, happenings och utbildning blandades under fredag till söndag under det som blev stadens första officiella omställningskonferens. Bakom eventet stod en bred arrangörsgroup med bland annat Studieförbundet, Färnebo Folkhögskola, Omställning Göteborg, Ekobanken, JAK Medlemsbank, Ecoprofile, Gröna Studenter, Steg 3, Jordens Vänner och Tillsammansodlingen.

Ställ Om Natta! var temat för fredagen. Det sammanföll med Kulturnatta i Göteborg, då olika aktörer traditionsenligt inbjuds av Göteborgs stad att sätta program. Här samlade arrangörsguppen ett brett program med kulturella aktiviteter på tema Ställ om staden. Det var allt från gratisaffär och filmfestival till parad för jorden, toalettpoesi och hackerspace.

Ett annat Göteborg är möjligt var temat för lördagen då programmet innehöll fördjupningsseminarier i fyra block: Tema Energi, Ekonomi, Existens och Mat. De gästades även av Naresh Giangrande från Transition Town Totnes.

Transition Training - under söndagen genomförde vi en kortvariant (heldag) av Transition Training som leddes av Naresh Giangrande och Jan Forsmark med personer från fem olika omställningsinitiativ.

För mer information om vad som händer i Göteborg, se sidan 66.

Studieresa till Totnes

Engelska trädgårdar och Transition Towns, vilken inspiration och vilket kompetenslyft för oss trädgårdsföretagare från Blekinge! Så kort och koncist skulle man kunna sammanfatta kompetensutvecklingsresan till engelska trädgårdar som genomfördes under våren 2012 av länsbygderådet i Blekinge.

Viktiga frågeställningar som diskuterades var: Hur kan vi utveckla de verksamheter vi har i en ekologisk riktning? Hur kan vi öka vår samverkan i framtiden? Vilka konkreta projekt blir resultat av resan?

Resan genomfördes med besök på tio olika platser som gav oss en inblick i engelsk trädgårdsnäring och ekologiskt hållbara framtidssatsningar inom näringen med angränsande verksamheter. Det huvudsakliga området för studier på plats var Totnes och dess nära omgivning samt platser under resorna till och från området.

De mycket kunniga värdar och föreläsare som tog emot berättade på ett inspirerande sätt om sina verksamheter och svarade på insiktsfulla frågor från deltagarna. Resan följdes upp med resonemang om intryck, tankar och idéer på färjeresan hem, tankar som kommer att följas upp efter hemkomsten.

Studieresan anordnade som en del av ESF-projektet Blutsam (Blekinge utveckling i samverkan). Blutsam vänder sig till företag med mindre än tio anställda utanför centralorterna. Syftet med projektet är att främja företagets framtida tillväxt och stabilitet.

Bengt Grönblad, Länsbygderådet i Blekinge

Hal Gilmore från Transition Totnes guidar gruppen från Blekinge på Incredible Edible Totnes. Foto: Jan Forsmark

Illustration: Anders Persson

4. Skapa delaktighet

Omställningen omfattar så många dimensioner att det ibland kan vara en utmaning att gemensamt komma fram till praktisk handling. Samtidigt är det viktigt att vi hittar sätt att dela vår kunskap med varandra. Vi är skolade att tänka att det alltid finns någon annan som vet bättre, eller att vi först behöver gå någon kurs för att veta vad det är som behöver göras. Men tillsammans vet och kan vi ofta mer än vi tror.

Forskare har visat att Wikipedia, trots att den är relativt ny, redan håller en kvalitet som är fullt jämförbar med de gamla prestigefyllda och toppstyrda uppslagsverken. När spelreglerna är tydliga kan den kollektiva visdomen överstiga vad ett fåtal experter kan tänka ut på sina kammare. Därför att det av central betydelse att utforma möten där den samlade kunskapen kommer till uttryck.

Omställningsrörelsen är en gräsrotsrörelse. Men även en underifrånprocess kräver ett ledarskap. Vilket sorts ledarskap tycker du inbjuder människor att bli fullt delaktiga? En nyttig tanke för ledare, både mötesledare och andra ledare, är att förbereda för sin egen avgång. Hur skapar ni den mognad i gruppen som gör att ert ledarskap på sikt inte längre behövs? Erfarenheten säger att så snart ansvaret är oklart är risken stor att det som ska göras inte blir gjort. En arbetsgrupp som till exempel inte har någon sammankallande brukar sällan fungera. Var tydlig med att det som ingen frivilligt åtar sig att göra inte heller blir gjort.

Att leda möten handlar inte bara om olika mötesmetoder utan också om särskilda förhållningssätt. Som mötesledare skapar man en atmosfär. Den ska helst vara trygg och tillåtande samtidigt som det behöver finnas en spänning i luften över det som kommer ska när deltagarna kommer loss. Det fungerar bäst när du i ditt hjärta känner att alla i rummet sitter inne med viktiga bidrag. För att människor ska kunna vara kreativa i grupp behöver de känna tillit till varandra och en ickedömande attityd. Hur kan mötesledaren skapa känslan av att det är okej att "göra bort sig"?

Tillsammansodlingen i Mölndal serverar egenproducerad vegetarisk mat på Café Planet. Foto: Jan Forsmark

Mötesledaren kan hjälpa gruppen att nå sin fulla potential med ett par enkla regler som att till exempel låta alla komma till tals, hålla er till ämnet, ge var och en möjlighet att arbeta med det hon eller han brinner för och avsluta mötet i tid. Ibland kan det vara klokt att anlita en mötesledare för större möten liksom att renodla rollerna. Den som håller i mötet ska helst fokusera enbart på processen och överlåta innehållet till gruppen.

Låt alla som vill pröva uppgiften som mötesledare vid era interna möten i styrgruppen. Tydliga spelregler ger trygghet i gruppen och främjar demokrati. Roterar ni ansvaret får ni tillfälle att byta roller och så småningom växer det fram ett delat ledarskap som inte behöver formaliseras så mycket.

Metoder

Här presenteras några metoder som ofta används i omställningsgrupper. Sammanfattande för dessa metoder är mycket hög delaktighet, ett aktivt lyssnande samt demokratiska mötesformer. För ytterligare läsning om betydelsen hänvisar vi till Aaron Antonovskys KASAM-begrepp, känslan av sammanhang.

Cirkeln

Att mötas i en möblerad cirkel, trefjärdedelscirkel vid föreläsning, ger något helt annat än att sitta i en traditionell "klassrumssittning" där man bara ser nacken på de övriga deltagarna. När man sitter i cirkeln kan man se alla deltagarna så att även kroppsspråket kommer med i kommunikationen. Det viktiga är att alla har samma position, det vill säga samma centrala plats; ingen är för mer än någon annan eller kan skapa ett fysiskt revir för att markera sin rang. Cirkeln underlättar och stöds sedan av andra metoder som finns beskrivna nedan.

Talpinne

Att fördela ordet med hjälp av en talpinne har gammalt ursprung och bygger på cirkelformen. Talpinnen roterar från en individ till nästa tills alla som vill komma till tals har gjort det. Pinnen ligger ofta i cirkelns mitt och den som har något att säga reser sig upp och hämtar den. Den här tekniken ger lugna möten med väl genomtänkta inlägg. Det blir tydligt vem som har ordet och man märker på energin i gruppen om det är mycket som behöver sägas eller om ett ämne är färdigdiskuterat.

Synergimöten

Flecks synergimetod är en mötesform som stärker delaktighet och delat ansvar. Metoden passar för internmöten i styrgruppen och arbetsgrupper. Grundreglerna är enkla, men för att få flyt i mötena fordras viss övning. När gruppen är förtrogen med metoden blir mötena garanterat roligare och mer effektiva.

STEG 1: Skapa dagordningen: En person tar rollen som handledare med uppgiften att leda Steg 1 och 2. Varje deltagare talar om ämnen han/hon vill ta upp. Väl synligt för alla skriver ni upp: namn, ämne samt uppskattad tid. Det vill säga tiden ämnesägaren skulle vilja att gruppen la på ämnet vid detta möte. Man kan också notera om det rör sig om information,

diskussion eller om det är en beslutspunkt. Tiderna läggs ihop och ställs mot den tillgängliga tiden för mötet. Om det finns nog med tid för alla begärda ämnen, går man direkt till Steg 3. Annars fortsätter man med steg 2.

STEG 2: Förhandling: Handledaren frågar gruppen hur tidsavvikelsen ska hanteras. Endast "ägaren" till ett ämne kan besluta om att minska sin tid eller avstå helt. Denna förhandling tar tid, den totalt tillgängliga tiden krymper, vilket gör ett starkt motiv till att nå enighet. De reviderade tiderna noteras tydligt på dagordningen, nu som ett avtal mellan deltagarna.

STEG 3: Genomförande: Någon tar på sig rollen att hålla tiden i enlighet med dagordningen. Gruppen väljer vilket ämne som kommer först. Hela gruppen ska vara överens innan någon börjar. Handledaren markerar beslutet på dagordningen. "Ägaren" till det valda ämnet blir mötesledare under sina avtalade minuter; alla andra blir resurser för ämnesägaren att komma i mål. Att hålla tiden är i första hand ämnesägarens ansvar, men gruppen har också ett kollektivt ansvar. Ämnesägaren kan begära hjälp ("Var snäll och säg till när jag har tre minuter kvar.").

När tiden är slut, avslutas ämnet. Handledaren stryker punkten från dagordningen och ber gruppen välja nästa ämne/mötesledare. Så får du mötet att sluta i tid, alla ämnen bearbetats och var och en har kommit till sin rätt.

Open Space/Öppet forum

Det är ingen slump att denna metod blivit en favorit inom omställningsrörelsen. Öppet forum ger kreativa möten och konferenser där alla kan komma till tals på lika villkor, oavsett om gruppen består av tio eller tusen personer. Metoden kommer bäst till sin rätt när man ska behandla komplexa frågor där åsikterna går isär och frågeställningen kräver olika kunskaper och erfarenheter. Ofta finns ett problem man vill lösa, men man vet inte hur. Med hjälp av Öppet forum är det möjligt att åstadkomma förändringar på några få dagar, som annars skulle ta månader eller år.

Under mötets första timme är alla deltagare inbjudna att formulera sina frågor och angelägenheter som anknyter till det övergripande temat för mötet. Frågorna behandlas var och en i parallellsessioner som deltagarna väljer mellan. Allt dokumenteras av

Transitionkonferens i Liverpool 2011. Foto: Jan Forsmark

deltagarna själva och varje dag samlas alla deltagare i en stor cirkel för avstämning. Öppet forum kan ta en halvdag till flera dagar.

Cafésamtal

Cafésamtalet har som kärna att erkänna cafégruppens kompetens att skapa en kreativ lösning på en frågeställning. Det kan vara samma frågeställning för alla cafébord eller olika frågeställningar för bordet. Gruppen kan sitta kvar vid samma bord hela tiden eller byta bord regelbundet för att kunna vara med i skapandet och överföringen av kunskap och idéer från andra. Avslutningsvis redovisas samtalen, ofta kortfattat muntligt på plats, men även dokumenterat för det fortsatta arbetet.

Exempel Änggärdet

På gården Änggärdet i Södermanland bildas Sveriges första ekoenhet, en gemenskap som kombinerar boende, mat- och energiproduktion enligt

ekologiska principer. Projektet Änggärdet syftar också till att fördjupa och sprida kunskaper om en hållbar livsstil, permakultur, odling och ekologiskt byggande. Regelbundet hålls kurser öppna för allmänheten. Ambitionen är också att inspirera och hjälpa till med bildandet av nya ekoenheter. Att samarbeta med liknande projekt och framför allt med det närliggande samhället är en viktig målsättning. Man har arbetat mycket med att alla röster ska höras för att förebygga konflikter.

- Ju större insats man gör, ju större den gemensamma resursen är, desto mer avgörande är det att kommunikationen fungerar, säger Stephen Hinton, en av grundarna. Det är vanligt att sådana här boendegemenskaper kollapsar på grund av dålig kommunikation. Vi bestämde från början att förebygga det, men vi hade inte så många verktyg, det var lite "en blind leder en blind". Men vi utvecklade hela tiden.

En viktig del är att komma överens om tydliga

Takläggning på Änggärdet. Foto: David Jonstad

spelregler som sedan skrivs ner, så att alla vet vad som gäller. Det gäller även de praktiska sysslorna; det ska vara klart vem som gör vad. Alla ansvarar för sin del. Det skapar en känsla av trygghet – allt tas om hand, inget ligger och gror.

Änggärdet har börjat arbeta med cirkeln som form för beslutande möten. Cirkeln fungerar som plats för reflektion och är en mötesform som medverkar till att skapa gemenskap. Det tar längre tid och verkar på ett djupare plan, därför blir besluten bättre förankrade från början.

– Vi har alltid en cirkel, kanske med ett ljus i mitten och lite poesi, berättar Stephen. En del tycker att det är fånigt men vi gör det ändå! Det är det smidigaste sättet att komma framåt på sikt. Vi trodde att vi skulle lösa miljöproblem, men vi har förstått att det handlar om att bygga gemenskap. På köpet får vi vänskap och mening!

Omställning Tranås röda tråd

Det är lätt att det blir mycket ord. För att ta kommando över begreppen och på djupet förstå vad vi arbetade med har Omställning Tranås medvetet valt

att arbeta med orden för att undvika att det kändes för "flummigt" eller utan röd tråd. Lösningen blev en brainstorming där vi på en whiteboard-tavla skrev upp en massa ord och associationer som vi tyckte hade med omställning till ett mer uthålligt samhälle att göra. Efter att vi hade skrivit färdigt satte vi oss ner och begrundade vad vi hade skrivit. Sedan valde vi ut några begrepp som vi alla på olika sätt skrivit ner. Vi finslipade därefter vad vi skulle kalla de

olika begreppen som vi använder som beskrivning av arbetet.

- ✓ **Visionsarbete:** *Vi skapar gemensamt framtiden och visionen!* Vi målar tillsammans upp en tilltalande bild som vi vill uppnå. Allt är nytt, ingen har facit och vi befinner oss i en gemensam läroprocess.
- ✓ **Samarbete:** *Vi behöver varandra!* Vi har egenmakten att tillsammans skapa, bygga, odla, forma, producera, lägga till och ta bort i våra liv.
- ✓ **Kreativt förhållningssätt:** *Vi behöver hitta på nya kreativa lösningar!* Vi behöver tänka nya tankar för att möta morgondagens samhälle och tillgångar.
- ✓ **Förstärka lokalsamhället:** *Vi behöver behålla våra resurser i lokalsamhället!* Vi behöver stärka tåligheten mot yttre förändringar både ekonomisk och resursmässigt.

Colm O'Ciarnáin, Omställning Tranås

5. Fira att omställningen kan börja

Omställningen är knappast möjlig om inte många i ert lokalsamhälle är engagerade. Därför behövs ett förarbete av möten, kontaktskapande och medvetandegörande innan tiden är mogen för en officiell lansering. Det som gör en lansering lyckad är när lust, glädje, helhetssyn och möjligheter presenteras som ett svar på ett behov; en motkraft som känns som en frisk fläkt mitt i problemen och eländet.

Arbetet inför den stora lanseringen är ett tillfälle att knyta goda kontakter. Ni kanske hittar nya långsiktiga samarbetspartners bland de personer och organisationer som ni söker kontakt med inför lanseringen. Passa också på att lyssna till de människor som ni kontaktar och hör vad de tycker och tänker kring omställningsarbetet.

Vid den stora lanseringen ger ni utrymme för så många som möjligt att delta och ser till att alla nyckelpersoner som ni vill ha med är på plats. Lokalpressen är på hugget och kommunens företrädare medverkar. Det är en känsla av fest med kreativa samtal om hur framtiden i lokalsamhället kan se ut.

Flera lokala grupper och andra samarbetspartners deltar med utställningar och informerar om sitt arbete som en del i omställningsprocessen. Ni kanske visar en teaterpjäs, en film, lokala förmågor uppträder och det serveras en måltid med närproducerade råvaror. Hela tillställningen andas nytt och alla generationer finns representerade.

Finns det någon kändis som kan förmedla innehållet i omställningsarbetet så är det inte fel att försöka engagera en sådan. Det ger lite extra glans till lanseringen och inte minst media tycker sådant är intressant.

Nätverksbyggande

Ge möjlighet för de närvarande att lära känna varandra eftersom det under lanseringen är flera som är med för första gången. Det är viktigt att ta tillfället i akt så att politiker, tjänstemän, representanter för andra organisationer och de som tillhör omställningsgruppen får möjlighet att prata med varandra.

Affisch för Framtidsveckan i Gävleborg. Se sidan 41 och 51.

Hitta på övningar och samtalsämnen som skapar kreativitet och engagemang.

Det viktigaste med detta steg är att visa omgivningen att nu startar omställningen. Detta är ett historiskt tillfälle och ett bevis på att ni är många i ert lokalsamhälle som är medvetna om de problem vi står inför och tillsammans vill vara med och lösa dem. När man sedan tittar i backspegeln ska man ha känslan att det var denna dag som allting startade, det var då som den stora förändringen inleddes. Det innebär att detta är en helhjärtad satsning som ska bli en viktig milstolpe. Lägg stor kraft på en bra lansering och mycket är vunnet för det framtida arbetet.

Dokumentera gärna hela lanseringen med bild och text som ni presenterar med en snygg layout. Detta kan ni sedan dela med alla närvarande. Det är också ett bra material att skicka till andra intresserade och till media. Fundera också på hur ni ska följa upp lanseringen vad gäller nya kontakter och nya idéer.

Fortsätt att fira

Kom ihåg att fira vidare, så fort tillfälle bjuds! Det gäller att hitta anledningar till att sammanföra människor. Omställningen tar fart när människor möts. Fira framgångarna, det fyller på krafterna inför nästa steg. Studier visar att det som utmärker framgångsrika projekt är att resurser och tid satsas på att fira.

Affisch för Rättvisefesten i Alfta

Rättvisefesten i Alfta

Rättvisefesten i Alfta i slutet av augusti på Forsparken är ett omställningsinitiativ av nätverket RättvisAlfta, som verkar för hållbar utveckling globalt och lokalt genom att koppla samman omställningsfrågor och mänskliga rättigheter. Det startade 2011 och var från början ett lokalt lågbudgetprojekt för den egna bygden. Nu vill nätverken Omställning Hälsingland, Gästrikland och Dalarna lägga sin höstupptakt till Alfta och Omställning Sverige vill presentera Rättvisefesten i Alfta som ett nationellt arrangemang.

Rättvisefestens fokus är framför allt att belysa omställningsfrågor och mänskliga rättigheter ur

olika perspektiv och lyfta fram dem till dialog i olika forum.

Rättvisefesten 2012 bjöd på nio olika seminarier kring omställning, hållbar utveckling och mänskliga rättigheter. Hälsingetidningar, JAK Medlemsbank, Diakonia, Amnesty, Omställning Sverige och studieförbunden blev värdar för seminarier om klimatkris, tillväxtfrågor, yttrandefrihet, biologisk mångfald, mänskliga rättigheter etcetera.

Men Rättvisefesten är inte bara dialog och allvar; det är också en härlig dag för hela familjen med allt från café med ekologiskt buffébord och matmarknad med lokalproducenter från länet till secondhandmarknad med kläder, utställare, levande musik och barnaktiviteter.

Fisksätra

Vid stationen i Stockholmsförorten Fisksätra finns en 40 meter lång tegelvägg med igenmurade fönster. Det är en idrottshall – och nu även en plats för ”fruktbar och bärkraftig utveckling”, en fruktlund som skapas av många frivilliga händer på kommunens mark.

Dessa planteringar tillkom förra hösten när några Fisksättrabor, som tröttnat på denna fula plats, bjöd in till två arbetsdagar då de anlade odlingsbäddar och planterade växter. Många hjälpte till. Naturliga material som stockar och stenar användes. Tegelstenarna kommer från den rivna Tollare massafabrik.

Alla växterna som är planterade här har flera funktioner, som i ett ekosystem. De flesta ger något ätbart men kan även binda kväve från luften som de andra växterna sedan kan ta del av. Andra har djupa pålrötter så att de kan dra upp näring från djupet till de övre jordlagren där andra växter kan ta upp det.

Blommorna är inte bara vackra, de ger mat åt insekter, bin och fjärilar som i sin tur har viktiga funktioner i ekosystemet för pollinering så att det blir frukt och bär eller håller efter skadedjur. Här finns örter och kryddor, många olika sorters bär, frukt och nötter, som alla kan skörda och njuta av.

– Vi försöker inspirera folk att börja odla mer själva så att vi får städer med verkligt närodlat frukt, bär och nötter, säger Dante Hellström som är aktiv i nätverket Tillväxt.org

Sambatåg med Yakumbé under festivalen Torgmagi i Fisksätra. Foto: Dante Hellström

Torgmagi

Torgmagi i Fisksätra är en festival för alla som vill mötas, ha roligt och delta i Fisksättras positiva utveckling. Bland aktiviteter som ansiktsmålning, sambatåg, mångkulturell mat, artistframträdanden och konstutställningar har gerillaodlargruppen Tillväxt.org anordnat en workshop med trädplantering. Senast innebar denna att förgylla ett par konstverk med vindruvor och plantera en stor äkta kastanj på en innergård tillsammans med deltagarna på festivalen.

Ställ om Storvreta

I september varje år anordnar Ställ om Storvreta en skördefest med lokalodlad matmarknad, loppis, multikultiknyttis, äppelmustning, musikunderhållning och mycket annat. Löpartävlingen "Spring för livet" samlar in pengar till olika ändamål som har med klimatförändringarnas konsekvenser att göra, senast till klimatförändringsdrabbade på Afrikas horn. Skördefesten är en del av arrangemanget Framtidsveckan.

Nya VÄRMDÖ

EN TIDNING FRÅN OMSTÄLLNING VÄRMDÖ

En fantastisk gåva
att överlämna till
barnbarnen

SIDAN 7

NR 1 JUNI 2021

FOTOMONTAGE: JAN ERIK POSTH

Kisset blev till guld

Den ekonomiska föreningen Flytande Guld förbereder en stor affär med LRF Mälardalen, och flaggar för att de kommer att behöva anställa ytterligare arbetskraft. Föreningen startade som ett projekt för alternativa avlopps lösningar.

● Nu har produkten från de urinseparerande toaletter som började installeras i stor skala i början av 10-talet blivit en exportvara för Värmdö.
– Det var många som ryckte på nisan när vi satte igång, säger Inga Spolgren. EU ville till och med förbjuda gödsling med urin på åkermark, det var för ickekligt för konsumenterna ansåg man. Men när oljepriset passerade 200 USDollar per fat är vid mitten av decenniet dog hela konstgödselindustrin – bönderna kunde helt enkelt inte betala för näringen längre. Sedan dess har vi haft lysande affärer.
Det flytande guld har förstärkt haft effekter för avloppshan-

teringen på Värmdö. Att ansluta kommunen till reningsverket Käppala på Lidingö var ett stort beslut, som då det togs förutsattes sätta dagordningen för hela kommunens planering under lång tid. Kommunens avloppsstrategi har sedan dess varit föremål för flera revideringar.
– Det är klart att det var svårt att se hela den mångmiljoninvestering som Käppalaanslutningen innebär gå om intet, säger Nitro Genström, chef för Kretsloppsförvaltningen. Men det blev helt enkelt omöjligt att försvara att skicka den värdefulla näringen till en annan kommun. Och målet med Käppala - en bättre vattenkvalitet i skärgården - har vi ju uppnått ändå. Ingen skiter i havet längre – skiten är för dyrbar! PT

Vår nya fiskeflotta

● Östersjöns fiskbestånd har repat sig efter fiskeförbud och strängare utsläppskrav. Måndagen den 31 maj examinerades eleverna på fiskeprogrammet, en av Värmdö Natursciensakademiens populära utbildningar. Den hundraåriga eleven, Isabella Sillén, fick examensbevis och diplom.
– Jag är tacksam över att det var fiskeförbud i Östersjön under en period och att EU enades om strängare utsläppskrav. Utan de besluten hade det inte funnits någon fisk och jag hade inte kunnat gå den här utbildningen. MT

SIDAN 5

FOTO: NILS TIBERG

Vind i seglen

Drottning Victoria namnger Djurövarvets första segelskuta, som sjösattes på Djurö båtvarv på nationaldagen i närvaro av Hennes Majestät. Solcellspaneler står för elförsörjningen ombord.

SIDAN 3

Utan hästen stannar Värmdö

Att återställa åkermark har blivit en stor betydelse för att maten på Värmdö ska räckas till alla: hästar, kor, får, getter, grisar, höns och människor.

SIDAN 6

Den siste pendlaren

Allt färre Värmdöbor pendlar till arbetet, och de som fortfarande pendlar förlägger en stor del av arbetet till hemmet eller till något av kommunkontoren. Nya Värmdöbåden har träffat en av de sista dagliga pendlarna.

SIDAN 4

FOTO: J E POSTH

Matematik i skolträdgården

Lagom till skolavslutningen fick eleverna skörda de första rädisorna i Kvarnbergsskolans skolträdgård. Till höstterminen kommer man att påbörja arbetet med att göra en "Vinterträdgården" till växthus för gurkor. Omdaningen ingår som moment i inläringen av matematik, svenska, engelska och biologi. MT

"Om du inte vet vart du ska spela det ingen roll vilken väg du tar", som Alice i Underlandet sa. Tidningen Nya Värmdö ger visioner för framtiden.

6. Bjud in till visionsarbete

Vilken framtid längtar ni efter?

Om du vaknade år 2030 och omställningen hade lyckats, hur skulle det se ut runt omkring dig då? Hur skulle det lukta? Vad skulle du äta till frukost? Vem skulle du möta under dagen? Omställningsrörelsen är visionsdriven. Vi tror att det är möjligt att skapa en vackrare värld.

Den ekonomiska tillväxt som har präglat det senaste halvsekle har inte ökat lyckan och välbefinnandet i vår del av världen. Det är inte mer pengar eller mer resurser vi behöver, det är mer relationer, tid för varandra, gemenskap, sammanhang och mening. Vi har inte lyckats tillfredsställa våra verkliga behov. Därför behöver inte ett liv med mindre energi vara något hotfullt.

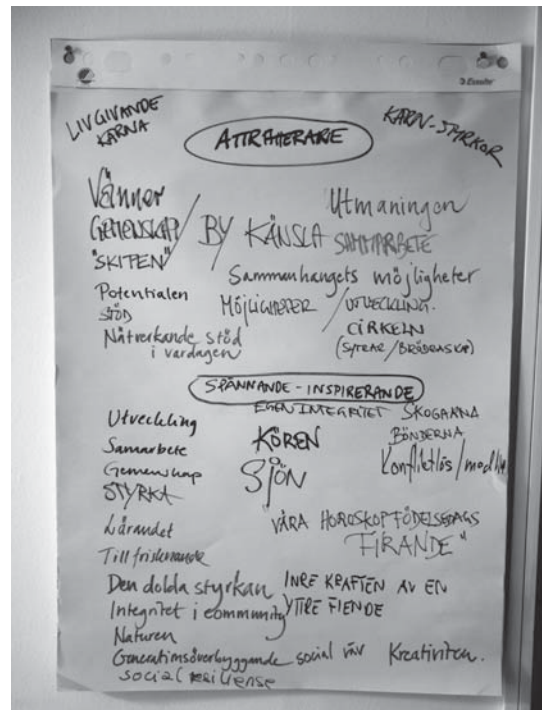
En vision är inte bara en tanke

Det är lättare att få människor med sig på en resa om de har en positiv inre bild av platsen som ni ska resa till. Eftersom ingen vet riktigt hur det efterfossila samhället kommer att se ut går det naturligtvis inte utfärda några löften. Vad ni kan göra är att bjuda in människor att formulera sina egna visioner.

En vision är en inre bild av en önskvärd framtid. Den pekar ut riktningen och ger kraft till omställningsarbetet. En vision utan förutsättningar är inte så användbar, man måste ha en ram att tänka inom för att visionerandet ska bli produktivt.

För omställningen till ett efterfossilt samhälle är en viktig förutsättning att nettotillgången på energi är väsentligt mindre än i dag. För den som är van att se framtiden som en förlängning av nuvarande trender är det en utmaning att föreställa sig en så stor förändring och tro på att den är möjlig.

Den framtid som ni arbetar för ligger utanför synfältet. Därför behöver ni ta fantasin till hjälp och levandegöra den så att den blir en magnet att dras till med glädje och inre övertygelse. Vi vet att det är möjligt, eftersom historien är fylld av exempel på uppfyllda visioner. Dit hör upptäcktsresorna, allmän

Blädderblock från omställningsseminarium i Sollefteå. Foto: Jan Forsmark

rösträtt, avskaffandet av apartheidsystemet och personliga visioner kring yrkesval, boende, familjebildning, etcetera.

En vision är inte bara tanke, det är kanske ännu mera känsla och innehåller en stor portion längtan. Det är därför visionen är så kraftfull. Till vardags pratar vi sällan om vad vi verkligen längtar efter – nästan alltid låter vi oss begränsas av vad som anses realistiskt. För många känns det därför befriande att för en stund släppa taget om nutiden och fundera över hur vi vill att framtiden ska se ut.

Riktigt starkt blir det när vi upptäcker att våra drömmar går i samma riktning. Då kan en grupp få

styrka att börja göra även svåra förändringar tillsammans. Vår bild av framtiden påverkar hur vi handlar i nuet.

Det är naturligt att visionsarbetet kommer in ganska tidigt i omställningsarbetet. Men det är inte något man gör en gång för alla. Visionsarbetet behöver pågå över en längre tid och återupptas vid många tillfällen så att många människor ges tillfälle att hitta sina egna visioner och mötas i dem. Visioner utvecklas och förändras dessutom i takt med att vi lär och skaffar oss erfarenheter.

Visionsarbete

En vision är egentligen ingenting man skapar. Det är något man hittar – inom sig. Grundläggande är därför att lägga upp arbetet så att det finns utrymme för hela människan med kropp, känsla, tanke och intuition. Ibland passar det att måla eller erbjuda naturupplevelser för att komma i stämning.

Ett av de enklaste verktygen är att be människor blunda och föreställa sig att de befinner sig vid en tidpunkt i framtiden. Fråga dem hur det ser ut runt omkring dem, vilka de möter, hur det låter och hur det luktar. De bilder som deltagarna målar upp inom sig kan de sedan ge uttryck för genom att skriva eller måla.

När deltagarna börjar dela med sig av sina visioner med varandra kan de också börja söka efter gemensamma drag och en gemensam vision kan ta form, som är förankrad hos var och en. Detta steg behöver få ta tid. Ett viktigt moment är också att se vilka positiva och negativa konsekvenser vår vision får för andra. Det är ett sätt att vidga perspektivet till aspekter som man kanske inte har tänkt på.

När vi vet vart vi vill och var vi befinner oss är det dags att staka ut vägen. Denna kommer att vara krokig och behöva omvärderas många gånger under omställningens gång. En användbar metod för att hitta vägen är backcasting, det vill säga utgå från en framtida målbild och sedan jobba bakåt mot nuet. Den kan i sin tur bli underlag för att formulera mål och planera aktiviteter.

Att kartlägga nuet

Att kartlägga nuet kan vara ett kraftfullt inslag i en visionsprocess. Grundläggande vid all kartläggning är att den inte är neutral. Hur man fokuserar avgör vad man får. Kartläggning utifrån ett nytt perspektiv är ett effektivt förändringsredskap och fröet sås i den första frågan som ställs. Därför är det viktigt att en kartläggning är väl genomtänkt.

Bäst är att låta visionen avgöra vad det är som ska kartläggas. Om visionen handlar om ökad lokal försörjning kanske ni behöver skaffa er överblick över hur resurser flödar ut och in ur lokalsamhället i dag. Handlar visionen om livsstilsförändringar kanske ni behöver ett mått på ekologiska fotavtryck och livstillfredsställelse på individnivån.

Framtidstidningen Nya Värmdö 2021

Omställningsgruppen på Värmdö ordnade en visionsverkstad där vi drömde och diskuterade vad vi skulle vilja se på Värmdö på 20 års sikt. Sedan krympte vi horisonten till 10 år – en mer överblickbar tidsrymd – och började skapa en tidning från framtiden, *Nya Värmdö* som kommer ut i juni 2021. Vi formulerade fritt de nyheter vi skulle vilja läsa om i tidningen om 10 år. Det blev nyheter, annonser, krönika, kalendarium, insändare ... allt som hör till en lokaltidning. Toppnyheten handlar om ett företag som börjat exportera uringödning till Mälardalens bönder.

Det var spännande att tvingas sätta ord på det man hoppas och längtar efter, det blev med ens mycket mer konkret! Vi hade väldigt roligt, och det kändes plötsligt inte så omöjligt att ställa om.

Med hjälp av bidrag från Leader trycktes tidningen i 7 000 exemplar. Den har sedan spridits på bibliotek, i brevlådor och när vi har aktiviteter. Genom tidningen kan vi förmedla den ganska komplexa bild av framtiden vi vill sprida på ett kul sätt. En sidoeffekt var att den "riktiga" lokaltidningen, Nacka-Värmdö Posten, blev inspirerade och gjorde ett eget framtidsnummer dit vi bidrog med idéer och en debattartikel.

7. Starta arbetsgrupper

Loppis i den 650 meter långa allén i Alingsås. Foto: Ylva Lundin

Under arbetets gång, från det allra första mötet som hålls, kommer idéer att finnas kring konkreta förslag till förändring inom olika områden. Det är viktigt att uppmuntra det här engagemanget som är början till att arbetsgrupper kan växa fram kring olika teman. Alla kan ju inte arbeta med allt och resultatet blir bäst om var och en får fokusera på det som den brinner för.

Inom omställningsrörelsen används ofta Open Space (se sidan 46) som mötesmetod för att bilda arbetsgrupper. Bjud in brett och låt deltagarna ställa sina angelägna frågor och berätta om ämnen som de vill fördjupa sig i. Ge gott om tid för samtal och dialog och se till att det vid slutet av mötet finns personer utsedda som sammankallande till de grupper som bildats.

Teman för arbetsgrupper formuleras av deltagarna själva utifrån lokala förutsättningar.

Odling för omställning

En av de vanligaste typerna av arbetsgrupper är de som kommer igång i samband med odling. Odling för omställning i Gävleborgs län är ett bra exempel på detta. Det har startat på flera orter i länet, däribland Hudiksvall, Alfta Gävle, Söderhamn och Ockelbo. Intresset är otroligt stort och kommunen upplåter mark till grupperna på flera platser.

Att träffas kan leda långt

I Midsommarkransen i utkanten av Stockholm var vi länge några personer som då och då konstaterade att vi borde ju ha en omställningsgrupp i vår förort. Tiden gick och idén började alltmer förvandlas till ett dåligt samvete. Något man borde ta itu med men inte riktigt orkar. För hur gör man? Måste man inte först ha en idé om hur allt ska skötas, organiseras och struktureras upp? Plötsligt lät det inte lika kul längre. Möten har de flesta redan nog av.

Gerillaodling av potatis bredvid biblioteket i Gustavsberg. Miriam Thoren har nu fått kommunens godkännande att odla här som en del av en studiecirkel i stadsodling. Foto: Pella Thiel

Men trots allt ville vi gärna komma igång. Så till slut skickade vi bara ut ett mejl till våra vänner och några av nätverken i området som vi själva har koppling till. Ett event lades upp på den nationella nätverkssidan: Omställningsträff, om en vecka.

Formuleringen "Vi är mer inne på konkret handling än ett diskussionsforum" verkar fungera, för till mötet kommer ett tiotal personer, alla fast beslutna att göra snarare än att snacka i timtal. Vi bekantar

oss snabbt med varandra och skriker sedan till verket, med papperslappar och pennor. Var och en skriver ner sina idéer på vad man skulle kunna göra i en lokal omställningsgrupp och sedan går vi laget runt, lägger ut lapparna på bordet och berättar vad vi tänker oss.

Högen med papper som det står "odling" på växer sig snabbt stor. Likaså den med lappar som handlar om att laga och fixa: cyklar, kläder och prylar, men också mat i alla dess former. Biodling, matkällarinventering, kompostbyggande, verktygsbibliotek, en undersökning av vilken beredskap vårt närområde har ... listan blir lång.

En av de största insikterna är att vi sällan måste börja från början. Byte av varor och tjänster? Någon är redan inblandad i ett bytesnätverk, färdigt att koppla ihop sig med. Biodling? En person är mitt uppe i en kurs, en annan vet någon som kanske vill bli av med kupor, en tredje har redan haft kontakt med kyrkan som nog kan tänka sig en kupa på sin tomt. Odlingsugna kan slussas in i en existerande samodlingsgrupp i närheten. Och till en cykelmekardag kan man med fördel koppla in den som har lång erfarenhet från en öppen cykelverkstad i Rom.

Plötsligt känns det som att det sedan länge har funnits en omställningsgrupp, det är bara att den har varit utspridd och delarna ovetande om varandra. Efter totalt en och en halv timmes möte har vi fått ihop en imponerande mängd idéer, men också spikat flera konkreta arrangemang, som en filmpremiär, en cykelmekardag och en workshop i mjölksyrnig.

Ryktet sprider sig och mindre än en vecka senare är mejllistan 35 personer lång.

Mycket återstår förstås, inte minst när det gäller att hitta en kontinuitet och enkla sätt för nya medlemmar att komma in i gruppen. Men kanske kan det räcka med ett enkelt knytkalas en gång i månaden? För det viktigaste tycks trots av allt vara att träffas. Då händer det saker, nästan som av sig själv.

Sara Jeswani
Omställning Midsommarkransen/Aspudden

Omställning Alingsås

Det praktiska arbetet i Omställning Alingsås sker i olika arbetsgrupper. I odlingsgruppen träffas vi två gånger i veckan under säsong och rensar och sköter odlingarna. Vi har fått låna mark av kommunen och de är mycket positiva till vår verksamhet. De ordnar också studiecirkel och kurser kring kompostering, permakultur och odling.

I seminarie- och studiegruppen finns representer från Studieförbundet och Studieförbundet Vuxenskolan med och där tar man fram studiecirkel och anordnar dagar för omställning. Under åren har det blivit studiecirkel i peak-oil, biodling, laga och reparera, matlagning, trädbeskrifning, konservering, mjölksyrning med mera.

Informationsgruppen har tagit fram en presentation som bland annat har visats på möte med kommunens miljönätverk samt en folder som delas ut till intresserade människor och gruppen för inre omställning har bland annat arrangerat en hel seminariedag kring de frågorna.

År 2012 ordnade vi loppis i vår 650 meter långa allé mitt i centrala staden. Vi sökte polistillstånd och kommunens tjänstemän tillstyrkte så varje lördag fylls allén med människor som säljer saker de inte längre behöver. Tanken med det är att fördröja flödet av saker från affären till tippen. Varje varv en vara tar innan den kasseras ser vi som positivt. Det kostar inte något att vara försäljare och man måste inte anmäla sig utan det är bara att komma dit och ställa upp sitt bord eller breda ut sin filt. Några från nätverket är ansvariga varje lördag och passar då på att gå runt och informera utställarna om Omställning Alingsås och varför vi anordnar loppis.

Vi försöker medvetet ha en positiv vänlig inställning där alla människor kan känna sig välkomna. Vill man förändra är det effektivare att vara för något än mot. De inom nätverket som är intresserade av inre omställning ordnar dagar eller caféträffar för det och de som är mer inriktade på grafer och diagram ordnar studiecirkel eller caféträffar för det. Alla måste få satsa på det de tycker är kul för som Rob Hopkins säger, om vi inte har roligt medan vi gör det så gör vi det på fel sätt.

Ylva Lundin
Omställning Alingsås

Sommargris i Örnköldsvik

Jag förespråkar en minskning av köttätandet och att man äter rätt kött när man äter kött - det vill säga ekologiskt naturbeteskött eller viltkött. Därför tog jag initiativ till ett sommargrisprojekt tillsammans med några goda grannar i en by en mil från Örnköldsvik.

Styrkan är att vi är flera som delar på jobbet. Tre familjer delar ansvaret för fyra grisar av den robusta rasen linderöd svin, och sköter dessa en vecka var. Vi äger en skogsfastighet så marken var inget problem. Jag använde gammalt gårdsgårdsvirke och gjorde stolpar av detta (lär väl hålla två-tre år innan de måste bytas ut). Vi drog två eltrådar och satte även upp ett cirka 50 cm högt hönsnät utanför trädarna. Ett plåtskjul donerades av en grannes släkting - detta transporterade vi till hagen. Vi hittade en rejäl vattenho som låg och skräpade och grannens bror som haft får hade en fin matho att låna ut.

När hagen var klar hade vi "grisfest" för att fira dagens jobb och en vecka senare hämtade vi grisarna - fyra syskon från en bonde cirka fyra mil bort.

Jobbet med grisarna har visat sig vara lättare än vad jag först trodde. Man är grisledig i tre veckor, sköter grisarna i två veckor (två av oss familjer sköter två veckor då vi har 1,5 gris) och det är inte betungande. Matning två gånger per dag och en check av hagen (de bökar upp jord och pinnar som lägger sig mot eltråden) är inte ansträngande. Vi hämtar bland annat upp matrester från ett ställe som annars kastar allt och havrekross som vi köper från granngården. Sedan tillkommer matrester från våra egna hushåll. Slakten som blir i oktober-november har vi ännu inte löst och där måste vi hitta någon som är kunnig då vi inte har den kunskapen själva ännu.

På detta enkla vis får vi nu kött från grisar som levt ett liv i det fria i en stor fin hage med både träd och buskar och bra möjligheter till att böka; närproducerat kött där man vet hur bra grisarna haft det, grisar som fått en blandad och varierande bra kost.

Grisprojektet gör även att man svetsar samman gemenskapen med grannarna ännu mer. Nu har jag och närmaste grannen även börjat tala om att ha höns ihop och ett rejält växthus. Att göra saker tillsammans gör att man inte blir låst och förenklar allt. Fler borde pröva detta om man har möjlighet!

Jenny Nilsson, medlem på Omställning Sveriges
Facebooksida

Viktig energiformation:

Isstorm, Snökaos, Rysskyla, Elavbrott!!! Klarar vi det i Vågbro?

Kom och diskutera hur vi tillsammans kan skapa en By- och Kvartershjälp

Vi lever i ett sårbart samhälle och det är det många i våra trakter som har drabbats av stormen "Dagmar". Vid ett stort och långvarigt elavbrott blir det allvariga problem med matlagning, belysning, vatten och värme. Även fast telefoni, mobiltelefon och internet kan sluta och fungera.

Under denna kväll får ni energiinformation och kunskap om hur vi klarar av svåra energistörningar, både hemma och i våra byar/samhällen.

Vi diskuterar även möjligheten att starta upp en ideell "Byhjälps-grupp", som kan vara till hjälp vid krislägen och t ex stötta de som är mest utsatta.

Välkommen att lyssna och diskutera. Fri entré. Mer info:
076-778 60 75 (anders.persson@studieframjandet.se)

Tisdag 7 februari, kl 18.30
Puffgården, Norrala IF (Lötvägen), Vågbro

Allt kommer
att bli bra

Inbjudan till diskussionskväll för initiativet Byhjälpen i Vågbro.

Byhjälpen

De många stormar, översvämningar och vinteroväder som drabbat samhället de senaste åren har gjort det tydligt hur sårbara vi är när elen försvinner och vattenförsörjning och avlopp slutar att fungera. I Hälsingland har Tomas Skogstjärn, instruktör inom Norrhälsinge Civilförsvarsförening, tagit initiativ till Byhjälpen. Detta samarbete mellan Civilförsvarsförbundet och Studiefrämjandet syftar till att mobilisera en fungerande ideell grupp som kan rycka in vid eventuella kriser, till exempel långvariga elavbrott orsakade av stormar, snöoväder och skogsbränder. Vid denna typ av händelser har ofta räddningstjänsten svårt att räkna till och därför är det av stor betydelse att ha kompetens och resurser lokalt i byarna eller kvarteren.

Tomas Skogstjärn har länge informerat om hur individen ska klara ett elavbrott i hemmet. Det födde idén att gå samman i byarna för att förbereda sig inför kommande kriser. Byhjälpen syftar även till att stärka den lokala sammanhållningen och inspirera till utveckling och samverkan inom andra viktiga områden som till exempel ekonomi, matsäkerhet, kultur och folkhälsa.

I Vågbro strax utanför Söderhamn har Byhjälpen introducerats. Under hösten 2012 kommer ett flertal byar i norra Hälsingland och norra Dalarna att ta del av byhjälpskonceptet.

8. Visa vad som händer

Omställningen handlar mycket om att så in ett nytt sätt att tänka. När människor börjar tänka på ett nytt sätt börjar det också hända nya saker. Men omställningen i tanken tar tid och det är viktigt att undvika känslan av att vara en diskussionsklubb. Därför är det nödvändigt att från ett tidigt stadium få konkreta händelser att synas i lokalsamhället. Detta ger en stark signal om att omställningsgruppen menar allvar – och att det verkar roligt! Genom det konkreta blir visionen om ett hållbart samhälle på ett mer direkt sätt synliggjort för invånarna.

Om omställningsinitiativet lyckas vara konkret får det kraft att påverka både människors uppfattning om projektet och deras vilja att engagera sig. Alla vill vara med där det händer något roligt och där man kan känna stolthet över sitt lokalsamhälle.

Mediaarbete i Omställning Alingsås

Vi satsar medvetet på att inte skriva insändare eller protestera på andra sätt. I stället arbetar vi med pressinformation där vi varje gång vi gör något skickar en pressrelease med ingress, brödtext och två-tre uttalanden från någon inblandad person. Det gör att vi ofta finns med i lokalpressen och att vi är relativt välkända i vår stad.

Svenska omställningsexempel

Under de senaste tre åren har det hänt fantastiskt mycket när det gäller omställning i Sverige! Omställningsrörelsen var så gott som okänd för tre år sedan men i dag är den känd i så gott som hela Sverige. Dessutom av många kommuner, länsstyrelser och av flera av riksdagens partier. Låt oss ta er med på en resa med lite axplock:

I Norrbotten har det etablerats ett samarbete mellan studieförbund, kyrkan, Naturskyddsföreningen och länsbygderåden.

I Sollefteå har omställningsgruppen erbjudits mark av kommunen, mer än man orkade ta emot!

Föreläsning om klimatfrågor och omställning som hölls på biblioteket i Hudiksvall under Framtidsveckan. Foto: Jan Forsmark

I Östersund diskuterar man att försöka få till ett förbud mot plastkassar i butikerna.

Hälsingland mobiliserar på bred front genom sin Framtidsvecka, samarbete med alla kommuner och Länsstyrelsen samt Byahjälpen, ett nystartat projekt

Hela Sverige ska leva/Länsbygderådets monter på ABF:s bokmässan i Örebro. Foto: Jan Forsmark

med Civilförsvarfsförbundet, för att inte glömma Alftas årliga evenemang "Rättvisa Alfta".

Dalarna är på tårna genom aktiviteter på flera håll som till exempel Falun, Leksand, Stjärnsund, Avesta och Hedemora.

I Gästrikland har föreningen Kulturannd byggt upp en verksamhet kring ekobygg med lera och anordnar kurser och seminarier.

Köping drar i Västmanlands omställningstråd och Omställning Uppsala i Upplands.

I Uppland finns dessutom ett fint föredöme i Sigtunagruppens fleråriga arbete, senast med aktiviteten "Resan mot solen" där man samarbetar med Knivstas omställningsgrupp, Knivsta kommun och Sala-Heby Energi AB.

Utanför Eskilstuna driver föreningen Hirvilands vänner en modell för ekologisk, social och ekonomisk utveckling med bland annat permakulturodlingar, hållbar energiförsörjning och lärande kring hållbarhetsfrågor.

I Värmland har Omställning Karlstad gjort en snabbstart under 2012 med flera aktiviteter.

Omställningsrörelsen i Örebro samlar många deltagare i sin Framtidsvecka och ABF gör sedan en stor insats genom att lyfta omställningsfrågorna under sin bokmessa under april 2012.

I Stockholm gör det på flera håll som till exempel på Värmdö med sin framtidstidning och samarbete med kyrkan, i Fisksätra med sin planteringsfestival i sambatakt, Midsommarkransens nystart med flera arbetsgrupper inom bland annat odling, cykelverkstad och biodling.

I Södermanland finns Änggården med sin ekoby under uppbyggnad.

Östergötland har ett stort projekt som drivs av Hela Sverige ska leva inom energiområdet. Kyrkan i Östergötland med 700 fastigheter har beslutat sig för att spara energi.

I Kalmar län har Leader i Astrid Lindgrens hembygd beslutat sig för att genomföra dels Framtidsveckan, dels satsa på ett projekt i omställning tillsammans med andra Leaderområden.

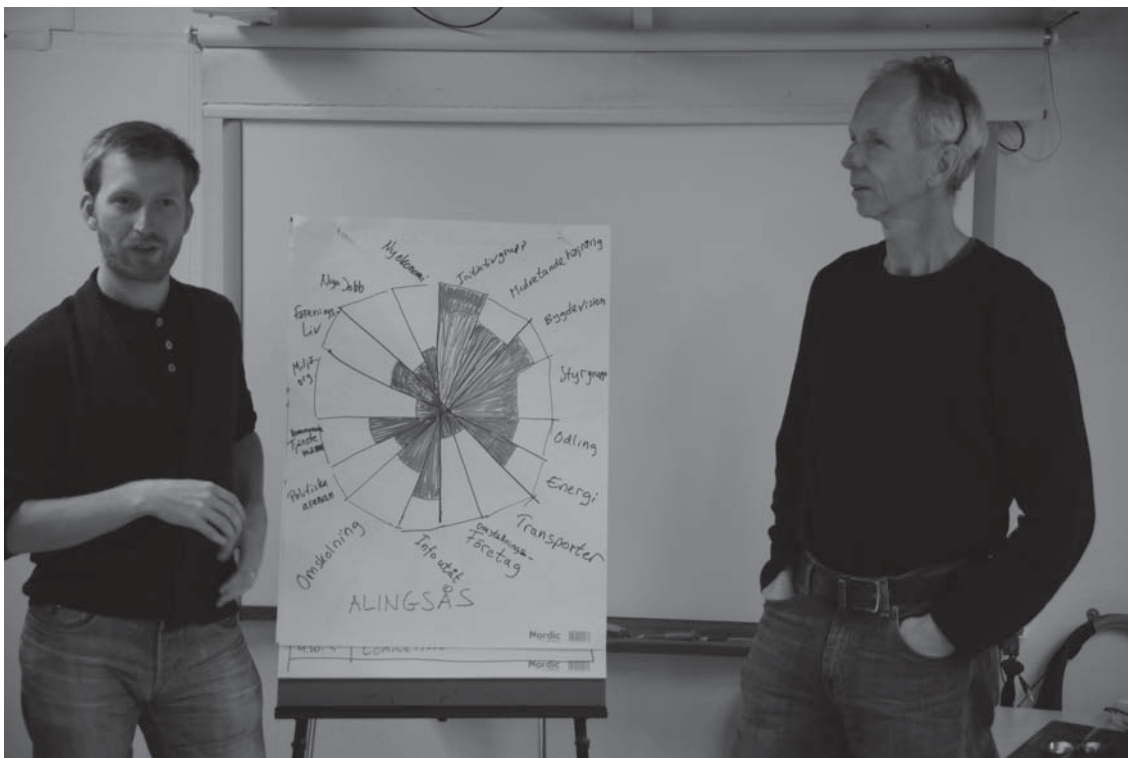
Tranås har bland annat Leaderprojekt, projektet narodlat.nu och företagarluncher medan Jönköping kan stoltsera med landets första högskoleutbildning, "Hållbar omställning", med ett 30-tal studieplatser.

Västra Götaland har fått en rejäl skjuts under förra året med Göteborgs omställningsgrupp och Studieförbundet's arbete, Alingsås gedigna omställningsarbete och den nystartade aktiviteterna kring Omställning Grebbestad och Hällungen.

I Halland gör det på några håll liksom det gör i Skåne med Österlen som nav.

I Blekinge håller Länsbygderådet Landsbygdsriksdag under 2012 med ett stort inslag av omställning.

9. Lär av fram- och motgångar

Anton Andreasson och Leif-Harald Liebendörfer från Omställning Alingsås redovisar omställningsresultat vid Transition Training under "Ett annat Göteborg är möjligt". Foto: Jan Forsmark

Ni kommer inte att lyckas med allt ni företar er. Men om ni går in i arbetet med inställningen att det överallt finns möjligheter till lärande så blir arbetet garanterat meningsfullt. Och spännande! Omställningsarbetet tar tid och många vägar är ännu oprövade. Häri ligger också charmen med arbetet. Ni kommer att lära om er själva, om arbete i grupp, om ekologiska livsvillkor, om hur man bemöter människor med annan uppfattning, om hur lokalsamhället fungerar och mycket mera.

Går ni in i arbetet med en lärande attityd ger arbetet fantastiska möjligheter till personlig utveckling. I det traditionella sättet att tänka gäller att ett lyckat

projekt är det som går som man planerat. I själva verket kan det vara ett tecken på att inget lärande har skett. När ni planerade hade ni ju inte den kunskap ni får längs vägen. Därför kan inte framgång mätas enbart i hur väl man når uppsatta mål. De värdefullaste resultaten är ofta oväntade sidoeffekter. Värdesätt dem!

Följ er intuition, lust och infall när ni väljer vilka aktiviteter ni satsar på, men reflektera hela tiden över hur ni arbetar och vad det leder till. Hitta sätt att systematisera ert lärande och göra det tillgängligt för andra. Era insikter är värdefulla. Inte minst för nästa upplaga av Sverige ställer om.

Här följer några användbara metoder för att fun-dera över hur ni kan stärka framgångar och lära av gjorda misstag.

Rundor

Enkla rundor i början och slutet av ett möte är ett bra verktyg för att bygga in reflektion och lärande i processen. Låt först var och en reflektera enskilt. Gå sedan varvet runt utan att kommentera eller diskutera det som blir sagt. Använd tidtagarur vid behov. Här kommer exempel på frågor som ger goda reflektionsrundor:

Vad har ni tänkt på sedan sist? Hur kändes det här mötet? Vad är det viktigaste som hänt sedan ...? Vad ger dig lust att fortsätta?

De här rundorna ger er chansen att komma närmare varandra och också att ventilerar sådant som annars kanske inte blir sagt (både positivt och negativt). Ni kan bli överraskade över vad ni själva säger när någon lyssnar! Rundorna är också basen för det gemensamma lärandet.

Uppskattande undersökning (appreciative inquiry)

Appreciative Inquiry (AI) är en samling synsätt, beteenden och metoder som systematiskt stärker människors förmåga att gemensamt 1) upptäcka och prioritera framgångsfaktorer, styrkor och tillgångar, 2) skapa önskvärda och tydliga framtidsscenarioer och målbilder, 3) designa och ge konkret form till planer som engagerar samt 4) stödja, uppmuntra och följa upp förverkligande aktiviteter.

Grundläggande i AI är att det vi människor mest frekvent samtalar om, frågor och studerar blir de verkligheter vi upplever. Genom det värdeskapande frågandet stärks organisationer, team och individer att lämna bakom sig allt det som inte ger resultat eller

utveckling, för att i stället rikta sin handlingskraft till att förverkliga det vi önskar mer av både i nuet och i framtiden.

AI används i dag runtom i världen för att ta tillvara erfarenheter av lyckade initiativ, projekt eller processer inom hållbart värdeskapande. I dialog samtalar och intervjuar människor varandra och upptäcker vad som stärker och ger ny energi till systemet/verksamheten, vad som skapar motivation, engagemang och handlingskraft.

”Vad var det som gjorde att det gick så bra? Vilka erfarenheter prioriterar vi att ta med till nästa tillfälle? Vilka är de minsta steg vi kan ta som kommer att ha de mest positiva effekterna?” Notera insikterna från varje dialog och reflektera tillsammans över dem.

Utvärdera

Utvärdera inte bara resultaten av ert arbete utan också vägen dit. Hur kändes det när ni arbetade tillsammans? Det är lättare att utvärdera processen om ni lägger på minnet hur ni tänkte och varför ni valde att göra som ni gjorde. Vad tänker ni annorlunda i dag jämfört med när ni planerade den här aktiviteten? Ett annat resultat än det man tänkte från början behöver inte vara något misslyckande. Vad var allra mest överraskande?

Synvändor

För att förstå hur ni kan hjälpa andra att byta perspektiv kan ni först behöva förstå hur ni själva fått era perspektiv. Hur gick det till när ni insåg att vårt samhälle har gjort sig helt beroende av den olja som nu håller på att sina och dessutom riskerar att oåterkalleligt förstöra våra livsbetingelser på jorden genom klimatförändringarna? Berätta för varandra om era synvändor och vad som utlöste dem. Hur kan ni hjälpa andra att byta perspektiv?

10. Att återta förlorad kunskap

Moster Huldás äppelskalare, som kärnar ur och skivar samtidigt.
Foto: Jan Forsmark

För att skapa ett starkare lokalsamhälle som blir mindre sårbart för höga energi- och livsmedelspriser behöver vi inte uppfinna hjulet igen. Det kan vi lära mer om genom att studera hur man levde före 1950, då oljeboomen tog fart. På den tiden rådde en högre grad av naturhushållning, vilket lockade fram andra dofter, smaker och livstempo än vi har i dag. Att ställa om Sverige handlar inte om att gå tillbaka till att leva som man gjorde då, men det finns mycket att lära och i kombination med moderna lösningar kan vi skapa förutsättningar för ett gott liv efter oljan.

Förr kom råvarorna oftast från naturen. De producerades, samlades och förädlades mer eller mindre lokalt. I dag tillverkas en stor andel av de produkter vi konsumerar av syntetiska oljebaserade material, de flesta kommer från en global marknad och ofta

vet vi inte varifrån de kommer eller hur de har producerats. Kunskap från tiden innan oljans intåg kan inspirera oss till nya hållbara innovationer. En gammal traditionell teknik eller ett naturmaterial kan få nya användningsområden i ett framtida samhälle.

Att återta förlorad kunskap stärker lokalsamhället och dess förmåga att hitta praktiska lösningar. Vad kan/kunde era mor- och farföräldrar som ni inte kan? De senaste två generationerna har förlorat mycket av den kunskap som tidigare var självklar, vilket gör lokalsamhällena betydligt mer sårbara i dag.

I omställningsarbetet är det därför grundläggande att överbygga denna kollektiva kunskapsförlust. Det handlar till exempel om hur man producerar och förvarar mat, lagar saker som går sönder, använder naturliga lokala byggnadsmaterial eller upprätthåller förnyelsebara energisystem. Ett sätt att både använda mindre energi och stärka gemenskapen i bygden är att tillsammans med äldre lära sig att reparera och underhålla kläder, cyklar och bostäder, liksom att odla utan konstgödsel och jordfräs.

Kanske kräver det mer tid, vilket leder till frågan vad ni vill göra med er tid. Vad är viktigt? Många av oss känner att tempot är för högt. Vi må leva fantastiska liv, men frågan är om vi har tid att njuta av det? Ett sätt att återfå balansen är att systematiskt och medvetet arbeta för att vara mer närvarande här och nu.

Vilka färdigheter behöver vi återupptäcka och förnya?

Bruksföremål – Har ni ett köksbord eller annat bruksföremål ni ärvt som betyder mycket för er? Vilket hantverk döljer sig där? Har den en historia att berätta? Behöver det lagas och lappas för att hålla i 100 år till? Vem kan sådant i bygden?

Mat – Många plockar fortfarande bär de sedan syltar och saftar. Men ännu fler gör det inte. Är det något ni kan göra tillsammans och sedan äta resultatet? Finns det andra lokala produkter ni kan återupptäcka tillsammans med äldre som berättar om hur det var förr?

Glanshammars äpplemust. Foto: Jan Forsmark

Resor – Hur var livet utan bil? Vad händer om många ställde bilen en dag i veckan? Vilka nya möten skulle uppstå? Hur löser ni behovet av mat och skoltransporter? Kan några jobba hemifrån? Skulle fler cykla eller samåka? Kan man avstå chartersemestern med flyg till fjärran länder och upptäcka närmare resmål med tåg i stället? Vilka delar av Sverige har ni inte besökt? Har alla tågluffat i Europa?

Boende – Vilken känsla är det inte att besöka ett äldre trähus. Hur är det byggt för att hålla i sekler? Vilka material och lösningar har man använt? Vem har kunskap om det i bygden?

Fritid och kultur – Vad gjorde folk på kvällarna förr i tiden utan tv och dator? Om ni ordnar en berättarkväll med äldres kunskaper, vad skulle det handla om? Hur förvaltar ni bygdens kulturarv?

Energi – Är vi beroende av fossil energi? Kan vi byta ut den fossila energin mot förnybara energikällor? Finns det lokala energikällor som vi skulle kunna använda mer av? Kan vi hitta gemensamma energilösningar? Hur värmer vi upp våra hus? Hur mycket energi kan vi spara i våra hushåll?

NAPTEK

Traditionell, eller tyst, kunskap är den folkliga erfarenhetsbaserade kunskap som förs vidare från gene-

ration till generation genom praktiskt brukande av naturen och de biologiska naturresurserna. Samernas renskötsel, slöjd, jakt och fiske, kustnära fiskares vana vid sjöliv och fäbodbrukarnas kunskaper om djuren och om skogsbete är exempel på traditionell kunskap som riskerar att glömmas bort. I Konventionen om biologisk mångfald framhålls sådan kunskap som en nationell resurs för framtiden. All traditionell kunskap har några saker gemensamt: den är dåligt dokumenterad, den har uppstått under lång tid och har hållits vid liv genom att direkt föras vidare från generation till generation.

NAPTEK är ett nationellt forsknings- och utvecklingsprojekt för återtagande och spridning av traditionell kunskap och samordnas av Centrum för biologisk mångfald. Programmet är en del i Sveriges genomförande av Mångfaldskonventionen om biologisk mångfald, som undertecknades 1994.

Den lokala och traditionella kunskapen är en del av en kulturell och lokal identitet som kan bidra till nygamla innovationer för att skapa ett hållbart samhälle, kan främja lokala produkter viktiga för landsbygdsutveckling och kan bevara traditionell markanvändning. NAPTEK vill gärna ha kontakt med lokala grupper för att genomföra samverkansprojekt. För mer information, se naptek.se

Ecomapping

Så kallad eco-mapping är en metod för att kartlägga och synliggöra vår användning av naturen historiskt och i dag. Lokalbefolkningens kunskap om natur och kultur är ofta informell och väger därför lätt gentemot olika myndigheters intressen. Ecomapping går ut på att dokumentera den här kunskapen på ett sätt som gör den gemensam och stärker lokalsamhället.

Metoden har vuxit fram i de nordamerikanska indianernas kamp för markrättigheter och används framgångsrikt av ursprungsfolk i Skandinavien, Afrika och Latinamerika. Mer information finns i Resursbanken på sidan 83.

11. Bygg på människors lust

Invigning av Ateljé Återanvänd i Göteborg i februari 2012. Foto: Jan Forsmark

I omställningsarbetet finns så många meningsfulla uppgifter att göra. Låt människor själva välja vilka frågor de vill engagera sig i. Vi brinner alla extra för vissa saker. Om var och en får jobba med sitt favoritämne blir resultaten bättre. Passion är som bekant en stark drivkraft och om vi bygger omställningen på människors lust så blir resan både roligare och bättre. Förr eller senare måste allt ändå göras så börja med det som var och en tycker är roligt.

Det är grundläggande att skapa en känsla av att alla behövs och kan vara delaktiga på sina villkor. Ett engagemang gör människor mindre ensamma. Vad engagemanget utmynnar i för verksamhet är inte det viktigaste så länge det hjälper till med om-

ställningen. Det kan vara musik, mat, dans, naturupplevelser eller annat som fångar den gemensamma viljan kring vad som behöver göras.

Att göra saker tillsammans över generationsgränserna ger många mervärden, både vad gäller kunskaps- och perspektivutbyte och för att stärka samhörigheten och kopplingen mellan historia och framtid. Genom att tänka jämställt och jobba med mångfald blir det naturligt att ta tillvara all nödvändig kunskap och fånga saker utifrån olika perspektiv. Ett skratt förlänger inte bara livet utan fungerar avväpnande när människor möts. Därför är det viktigt att hitta källor till glädje och fest i omställningsarbetet. Detta kan inspirera fler till att vara med sam-

tidigt som det stärker samvaron och glädjen för dem som är aktiva. Vårda er lust att arbeta ihop!

Tillsammansodlingen

Tillsammansodlingen är ett ekologiskt odlingskooperativ i Mölndal söder om Göteborg. Kooperativet var Omställning Göteborgs första praktiska projekt och startades våren 2010. Odlingen bildades som en mötesplats för ekologisk odling och lokal mat, med syfte att involvera människor i sin egen matproduktion. Att öka kunskapen om hur man odlar och producerar mat är ett av huvudsyftena, och de flesta av medlemmarna i kooperativet har ingen odlingsbakgrund.

Marken som odlas arrenderas av Mölndals kommun och har sedan 30 år tillbaka brukats av en av förgrundsfigurerna inom den ekologiska odlingen i Sverige, Rune Johansson. Den arrenderade marken är 1,7 hektar och ligger precis i anslutning till kollektivtrafiken. Det tar cirka 25 minuter att ta sig från centrala stan med buss och cirka 35 minuter med cykel.

Kooperativet har köpt ett arbetsskjul och en jordfräs av den tidigare odlaren och samlat in lokalt grönt räntefritt kapital till detta genom medlemsinsatser i kooperativet. Under skördetiden har föreningen bedrivit viss gårds- och marknadsförsäljning för att få ihop till fasta utgifter. Huvudsyftet med odlingen är dock inte att driva ett företag, utan i stället att odla till kooperativets medlemmar för att öka deras grad av självförsörjning på mat.

Ateljé Återanvänd

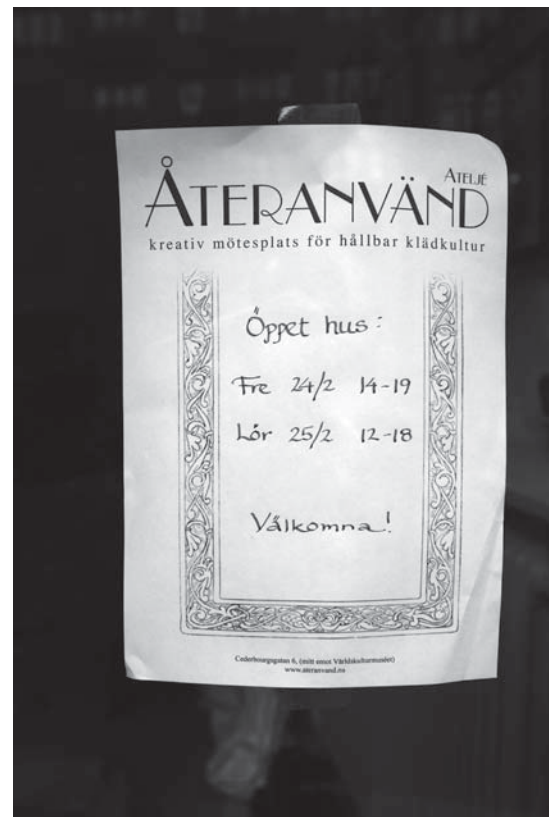
Ateljé Återanvänd är ett nyöppnat sycafé med redesigninriktning mitt emot Världskulturmuseet i Göteborg som ska vara en mötesplats för hållbar klädkultur, där människor kan inspireras att återvinna och återanvända sina gamla kläder och textilier. Tanken är också att återvinna gammal kunskap kring en mängd textila hantverk. I ateljén finns symaskiner och material för återanvändning. Genom folkbildningsformer och i gemenskap kan grupper boka in sig och vara kreativa tillsammans.

Återanvänd är troligen Sveriges första omställningsbutik. Den drivs av omställningsgruppen i Göteborg i samarbete med Studieförbundet och lokala aktörer. Här kan man hyra kläder, gå kurser i olika sömnads- och reparationstekniker samt handla re-

parerade och omgjorda föremål. Redan från starten engagerade sig personer som bor i närheten av butiken. I ateljén startade även Klädoteket, Göteborgs första Klädbibliotek, under våren 2012. Klädoteket samlar in kläder till en gemensam garderob, som människor sedan likt ett bibliotek kan låna kläder ifrån.

<http://ateranvand.nu/atelje/Hem.html>

<http://kladoteketgoteborg.tumblr.com/>

Inbjudan till Öppet hus på Ateljé Återanvänd i Göteborg. Foto: Jan Forsmark

LIVEK Odling

LIVEK, lots i väst ekonomisk förening i Falköping, arbetar bland annat med att stödja nyanlända invandrare. En av verksamheterna handlar om stadsnära grönsaksodling, ett projekt som rivstartade våren 2011. Bland annat har potatis, lök, morötter, bond-

Ibrahim Muhumud visar de fina grönsaker han ska sälja på Malta Johanna-marknaden i Falköping. Foto: Anders Lindström

bönor, squash, sallad och dill odlats av en grupp på tio personer som har sått, rensat, skördat och sålt skörden på marknaden i Falköping.

- Vi startade i april, ringde fröfirman och bad dem skicka fröna snabbt! Hela resan har varit ett fantastiskt äventyr, säger Anders Lindström som samordnat odlingen. Med i det närmaste obefintliga resurser på en hopplöst kvickrotsbemängd jord har gruppen genom ihärdigt arbete och gemenskap gjort verkstad av något som många talar om.

Samarbetet kring odlingen, att försöka förstå varandra och förklara med bristande språkkunskaper har gett många goda skratt. På torget har möten uppstått mellan de invandrade odlarna och äldre människor som handlar på marknaden - grupper som sällan träffas annars. Anders berättar om en avgörande händelse, den lilla trädgårdstraktorns haveri vid första arbetsdagens jordfräsning av ett halvt hektar.

- Vi stegade bort mot närmaste hus och knackade på. Lars-Olof som öppnade visste inte vilka vi var, men tackade direkt ja till att hjälpa oss att komma igång. Han har sedan varit som en mentor för gruppen och skapat trygghet genom att finnas där om det kör ihop sig. Ovärderligt!

Nu har gruppen en ambition att utöka verksamheten med en handelsträdgård. Många av dem som var med från start fortsätter i projektet. Anders menar att en hållbar verksamhet måste bygga på människors lust.

- Jag har varit på många konferenser om det som kallas "grön integration". Jag hör hur svårt etablissemangen har att hantera detta - de utgår från fel håll, uppifrån. Det fungerar aldrig, idéerna måste komma från dem det berör.

Anders Lindström
Omställning Falköping

Lena Åkerlind, Ola Hansson, Olov Östlund och Cecilia Bäckius ur forskningscirkeln Trönö framtid i egna händer har skrivit en lokal omställningsplan. Foto: Hans Månsson

12. Gör en lokal omställningsplan

I det lokala och regionala planeringsarbetet behövs nya grunddata för att vi ska klara en "smidig" omställning. Tidigt behöver vi se konsekvenserna av till exempel peak oil på lokal och regional nivå, skuldekonominns effekter på den lokala ekonomin och lokala miljökonsekvenser som planeringsförutsättningar för framtiden. Det går inte att planera framtiden utifrån oförändrade oljepriser, inte heller genom att utgå från ett stigande pris på villor och bostadsrätter eller utan att ta hänsyn till miljöeffekter som större eller mindre nederbörd.

Omställningsplaner på väg

I dagsläget finns vilja, intresse och embryon på flera håll i Sverige som inom ett par år skulle kunna bli konkreta omställningsplaner. I Trönö i Hälsingland finns ett idédokument som färdigställdes under våren 2012 och som beskriver hur lokalsamhället kan ställa om. Denna plan initierades gemensamt av Forsknings- och utvecklingsenheten FoU Söderhamn och Lena Åkerlind, som startade en forskningscirkel i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan. Med förslaget vill de visa hur en omställning av Trönöbygden kan vara möjlig.

Syftet är att göra lokalsamhället oberoende av fossila bränslen och ha en hållbar användning av naturresurser. En målsättning är också att omställningen ska leda till en ekonomiskt och socialt hållbar samhällsutveckling. De utgår i planen från ett lokalt perspektiv och de lokala förutsättningarna, där ekonomin är en nyckel. Om den lokala ekonomin blir tillräckligt bärkraftig kan både människor och ekonomiska resurser i större utsträckning stanna kvar i bygden. Förhoppningen är att förslaget ska inspirera till handling och fungera som idé- och kunskapsbank. Enskilda politiker och tjänstemän har redan visat intresse för arbetet, liksom kommunbyggerådet och länsbyggerådet.

Idédokumentet innehåller förslag som lokal spar-

kassa, andelssparande i solceller, småskalig produktion av energi, biobränslen, djurhållning och livsmedel. Vidare föreslås ökad grad av självhushåll, arbetslag för byahjälp, minskat resande genom ökad samåkning, samverkan mellan skola och lokalsamhälle genom lokalproducerad skolmat etcetera.

I Storbritannien har denna typ av omställningsarbete kommit längre och här finns till exempel konkreta lokala omställningsplaner i Totnes (Totnes Energy Descent Action Plan) och Bristol (Bristol Peak Oil Plan).

En kommun som har politiker med insikt om framtidens utmaningar är Knivsta. Boo Östberg, ordförande i bygg- och miljönämnden i Knivsta kommun, framhåller att det är viktigt att öka självförsörjningsgraden och minska sårbarheten i dessa omställningstider. Med den bakgrunden preciseras i Knivstas verksamhetsplan för 2012–2014 satsningar på lokal energi- och livsmedelsproduktion med målsättningen att en betydande andel av energin som används i Knivsta produceras lokalt. Vidare vill Knivsta ha många företag med inriktning mot lokal livsmedelproduktion eller lokal energiproduktion. Knivsta vill bli en föregångskommun som visar upp demonstrationsobjekt och goda exempel på lokalt anpassade energilösningar.

Omställningsgruppernas roll

Omställningsgrupperna kommer på sikt att kunna delta i de lokala planeringsfrågorna på kommunnivå men troligen kommer det att dröja tills antalet aktiva blir större på varje ort. Att skriva program för kommunen är kanske inte det första som attraherar med omställningsrörelsen. Det praktiska arbetet med odling, energi, transporter är i startskedet mer lockande genom sin praktiska koppling för de personer som vill sätta händerna i något konkret.

Omställning Värmdö bygger jordskepp i samarbete föreningen Earthship Sweden. Foto: Jan Forsmark

PERMAKULTUR

Att designa en hållbar värld

När vi försöker ställa om samhället är det lätt att se vad som måste bort. Olja, kärnkraft, transporter av livsmedel jorden runt och lyxresor med flyg är sådant som inte får plats i ett hållbart samhälle. Men hur ska vi då utforma alternativet?

Begreppet permakultur föddes i Australien på 1970-talet. Bill Mollison såg hur det industriella jord- och skogsbruket ödelade den australiska naturen – monokulturer på oändliga fält vars torra jordar pressas samman av tunga maskiner och blåser till havs av vintermonsunen. I spåren av skövlad skog breder öknarna ut sig när träden inte längre kan hålla kvar fuktigheten efter regnperioden.

Med regnskogen som förebild och inspirerad av olika naturfolks odlingstraditioner utvecklade Bill Mollison, tillsammans med svenskättlingen David Holmgren, ett helt nytt odlingssystem. De kallade sitt system Permaculture av permanent agriculture. Bill Mollison beskrev sitt system i ett antal väl illustrerade böcker, se Resursbanken. Han har rest till världens alla hörn och sått permakulturfrön. Dessa har slagit rot och i dag blommar rörelsen mer än någonsin världen över. Systemet har hela tiden utvecklats vidare och brukar i dag beskrivas som permanent kultur, hellre än permanent jordbruk.

Permakultur vilar på en enkel etik: Omsorg om jorden, omsorg om människor och rättvis fördelning av det överskott som produceras. Det unika med permakultur är emellertid det praktiska verktyg som erbjuds för hur ett samhälle med en sådan etik kan utformas.

Redskap för hållbarhet

Permakultur är främst ett designverktyg, ett redskap för att skapa hållbara bosättningar. Designen grundar sig på observation av lokala energiflöden och förutsättningar, som sol, vind, vatten, topografi och djurs och människors rörelsemönster, innan man påbörjar åtgärder. Man studerar djurs och växters olika behov och produkter för att skapa ett

Matkällare i Växhusets Ekocentrum, Mobodarne, Söderhamn.
Foto: Jan Forsmark

nätverk av länkar mellan alla delar. "Alla" behov ska täckas inom nätverket och "alla" produkter användas inom nätverket. Ju oftare man använder en produkt desto närmare bör den produceras. På så vis minimeras behovet av transporter och mindre energi omsätts.

Flera funktioner

En bärande tanke är att varje element i en permakultur ska stödja flera funktioner och varje behov ska täckas av flera källor. På så vis ökar effektiviteten och sårbarheten minskar. Ett klassiskt exempel på det första är "hönstraktorn" där hönsen gör nytta på

Hönstraktor i Växhusets Ekocentrum, Mobodarne, Söderhamn. Foto: Ralf Palmers

ett flertal sätt. De kan bearbeta odlingsjorden, rensa ogräs, begränsa angrepp av skadedjur, gödsla, producera ägg, värme och koldioxid till ett växthus och slutligen fjädrar och kött.

Ett exempel på hur ett behov kan täckas av flera källor hämtar jag från mitt eget permakulturprojekt, Växhusets kursgård och vandrarhem i Söderhamn. Behovet av att koncentrera och lagra värme har lösts på åtminstone sju olika sätt. Sex av dem handlar om att fånga in och lagra solenergi genom tre aktiva och tre passiva system. De aktiva är två typer av vattenburna solfångare med ackumulatortankar samt ett luftburet system. De passiva handlar till exempel om luftintag genom rör i marken, luftsolfångare på södersidan av huset och fasader med spaljerade växter

som minskar nedkylningen. Slutligen finns också en vedpanna. (Ved kan även ses som ett sätt att lagra solenergi.)

Helhetssystem

Permakultur är mera än bara tekniska lösningar. Det är ett helhetssystem som handlar om hur vi kan organisera våra liv på ett hållbart sätt. Delarna är oftast inte unika men sättet att foga samman dem till en helhet är permakulturens signum. Det är ett roligt och fantasifullt sätt att finna nya lösningar på gamla problem och nya sätt att organisera samarbete mellan människor men även mellan djur och människor. Det

är ett helt nytt sätt att tänka kring vårt förhållande till naturen. Naturen är vår förebild som vi ska samarbeta med och inte försöka vinna över. Permakultur är inget färdigt samhällsalternativ men det pekar ut en väg som alla kan vara med och vidareutveckla. I det arbetet kan vi finna glädje och hopp. Vi kan starta i dag, utan att vänta på politiska beslut.

Läs mer om Permakultur på permakulturföreningens hemsida permakultur.se

På Växhuset i Söderhamn kan du se exempel på permakultur eller delta i en kurs. Se ekodesign.se.

ÄPPLET, symbol för omställningen

Äppelkorg. Foto: Pella Thiel

Logotypen för Omställning Sverige är ett äpple med två blad och har dubbla symboler: Bladen i äpplet visar att vi är med i Transition Network, som har samma blad i sin logotyp. Bladen är dessutom symbol för växande och kopplat till den andra symbolen äpplet. Vi ser äpplet som en symbol för kunskap, växande, mångfald, gemenskap, kommande generationer, lokal odling, förädling, konsumtion, miljövänligt, tradition samt något att njuta av. Det är en resurs som vi har i rikt mått, och symboliken passar omställningen som betonar vikten av kunskap för framtiden, frukt

barheten i den egna bygden och kärlek till naturen och medmänniskorna.

Äpplet är vår äldsta frukt och det finns tusentals sorter, varav ett par hundra i Sverige. Som symbol har äpplet funnits med sedan stenåldern och i många religioner. I den fornnordiska mytologin åt asarna av Iduns äpplen som gav evig ungdom, hälsa och välstånd. Äpplet har genom tiderna även symboliserat kunskap och visdom, fruktbarhet och kärlek. Äpplet associeras med skörden och på så sätt med rikedom och makt. I denna betydelse används riksäpplet.

Trönögumman's äppelmust. Foto: Jan Forsmark

Outnyttjad guldgruva

Den svenska äppelskörden utgör endast 20 procent av den totala äppelmarknaden i Sverige. Även under högsäsong för svenska äpplen (september–november) utgör importerade äpplen över 70 procent av alla äpplen som äts i Sverige. Vi importerar årligen runt 110 000 ton äpplen till ett värde av runt 750 miljoner kronor. Samtidigt går enorma mängder äpplen till spillo i svenska trädgårdar.

Äpplena är en fantastisk tillgång, som kan konserveras på olika sätt och ge smak och vitaminer nästan hela året. Vi skulle må bra av att äta mer frukt. Enligt Livsmedelsverket bör vi äta minst 500 gram frukt och grönt om dagen, vilket få gör. En ökning av konsumtionen av frukt och grönsaker till i genomsnitt åtminstone 400 gram per dag skulle kunna minska förekomsten av cancer med 20 procent i Sverige. En ökning till 600 gram per dag skulle kunna minska mängden hjärt-kärlsjukdomar med 10–20 procent.

Förlorad kunskap

Det finns många argument för att ta upp traditionella kunskaper om våra lokala äppelsorter. Att utveckla möjligheterna att ta vara på äpplen är ett första steg mot ett mindre sårbart samhälle, som kan försörja sig även utan tillgång till fossila bränslen. Det innebär en uppbyggnad av strukturer för framtiden, samtidigt som det innebär minskad klimatpåverkan och lokal utveckling omedelbart.

Vad man kan göra av äpplena och hur länge skördetiden varar beror på vilka sorter som odlas. Generellt odlas mycket sommaräpplen i Sverige. Fruktträdgårdarna som anlades förr planerades väl, det skulle finnas äpplen för varje tillfälle, att äta, att musta, att göra mos eller att lägga in. I en välplanerad fruktträdgård räckte säsongen och därmed vinterns vitaminförråd från juli till maj, ibland ännu längre om man hade riktigt lagringståliga järnäpplen.

Det som förr var en självklar kunskap om sortval, plockning, förvaring och konservering är i dag i många fall bortglömda och marginaliserade kunskaper. Rätt förvarade kan äpplen hålla sig i ett och ett halvt år, något frukthandlare behärskade runt sekelskiftet 1900. Att återknyta till mormors recept och handhavande av frukt kan skapa kulinariska festrätter. Ändå kan vi naturligtvis modernisera, använda de tekniska framsteg som finns och ändå uppnå motsvarande produkter.

Plockning

I vår tidsålder får massor av frukt falla till marken och skadas i hemträdgårdarna. Med en bra fruktplockare som gör att frukten inte stöts eller skadas får man frukter som håller och kan förvaras mycket längre. Sådan frukt är också mycket lättare att tillreda på olika sätt. Plocka från träden! Med vår kunskap om hur frukt ska förvaras skulle vi faktiskt kunna ha färsk fin frukt året om från svenska odlingar. Tänk er att äpplet eller frukten är ett ägg och behandla det därefter, från plockning till förvaring. Om ni plockar för hand: tänk på att sticka in ett pekfinger intill fruktskäftet och försiktigt bryta loss frukten. Då skäftet och området runt är oskadat håller frukten sig mycket bättre.

Förvaring och användning

Förvaring är i många fall det svåraste att ordna med vårt moderna välisolerade boende. Bäst för hemträdgården är en jordkällare, eller kalkkällare. Många kan ordna sval lagring på en balkong eller bygga en stuka. Med lite isolering kan detta fungera fram till jul eller längre. En förutsättning är att det rör sig om lagringsslämpliga vintersorter av äpplen och päron.

I pomologierna finns olika graderingar på smakligheten. Bordsfrukt som hade den finaste smaken,

passade att ätas färsk vid borden. Hushållsfrukt som har en enklare äppelsmak, dög till äppelmos, torkning och äppelmust eller annan tillagning. Här finns skillnader mellan olika sorter. Sorternas hårdighet varierar men det går att odla i hela vårt land.

Många äppelsorter passar bra vid tillagning i ugn. Med hjälp av en äppelpipa kan de vassa delarna av kärnhuset tas bort. Genom detta försvinner också både fodret och skaftet. Urpipade, skalade eller oskalade äpplen kan gräddas i ugn med kanel, sirap eller fyllda med mandelmassa men kan också användas i många andra sammanhang till mos, sallad, paj, pannkaka, äppelkaka och äppeltårta.

Marmelad och mos

Mogen och söt frukt kan kokas i vatten och silas till en simmig fruktsoppa. Genom att koka ihop detta kan man få äppelmarmelad eller äppelgelé om frukten är lite omogen eller om man väljer en pektinrik sort som 'Antonovka'. Till äppelsoppa kan även lite övermogen frukt komma till användning. Om kärnorna får följa med får soppan fin mandelsmak.

Både bordsfrukt och hushållsfrukt passar till äppelmos. De vita sorterna ger vitt mos (åtminstone om frukten skärs och kokas direkt). Många sorter mörknar snabbt och ger mer brun-beige färg på moset. Rosa eller nästan rött äppelmos får man av 'P. J. Bergius', 'Katja', 'Röd Höstkalvill', 'Lobo', 'Berner rosenäpple' och 'Johannes Röda Höstäpple'.

Många olika drycker

Vill man däremot göra äppelmust rekommenderas att först göra knaktestet. Det betyder att äpplen som ska mustas måste vara tillräckligt omogna för att knaka till om man tar en tugga. Är äpplen helt mjöliga går det inte att pressa ur någon saft. För att få riktigt fin kvalitet bör frukten vara lagom mogen också, alltså med bruna kärnor.

Om man vill göra cider bör valet falla på syrliga sorter, aom 'Cellini'; 'Wealthy' och 'Charlamovsky'. De brukar beskrivas som vinsyrliga i smaken. Även 'Gravensteiner' och flera av vintersorterna kan om de plockas relativt omogna användas för cider.

Tydligast behåller äppelsorterna sin smakkaraktär om äppelbitar eller rivna äpplen läggs i kokat, svalnat vatten ett par dagar. När saften silats av genom silduk får man en äppeldricka där åtminstone 'Åkerö', 'Gravensteiner', 'Cox's Orange Pippin' lätt

Liv Zetterling och Oscar Kjellberg provar en mustmaskin. Foto: Jan Forsmark

kan kännas igen på smaken. Sätter man till lite socker blir det en högklassig dryck. Om drickan får en tillsats av vinsyra och något bensoat och får stå sex-sju dagar börjar jäsningen. Detta är en enkel metod att framställa eget äppelvin.

Torkning

En populär konserveringsmetod är att torka fruktköttet som ringar eller små bitar. Det kan göras i ugn eller i speciella torkmaskiner. Om fruktköttet doppas i citronsaff behåller det den ljusa färgen. Olika sorter har olika benägenhet att mörkfärgas. Torkade äpplen kan sparas länge och användas till te, kräm eller ätas direkt.

Inventera grannskapet

Hur ser det ut där ni bor? Vilka äppelsorter odlas? Finns det brist på någon sort? Skulle säsongen kunna förlängas? Var kan ni odla äpplen? Finns det folk ni

kan bjuda in som har kunskaper om odling, beskärning och ympning? Hur kan äpplena förvaras? Kan ni bygga gemensamma jordkällare? Finns det fruktpressar någonstans i närheten, eller kan ni bygga eller köpa in? Finns det fler som kan vara intresserade (hembygdsföreningar, trädgårdsföreningar)? Har ni möjligheter att göra äppelprodukter som kan säljas?

Studiefrämjandet har gjort en studiehandledning för cirklar på temat omställning utifrån äpplet. Mer information om denna samt andra kunskapskällor kring äpplen finns i Resursbanken.

Äpplen finns nästan överallt och är en bra utgångspunkt för omställningsarbete för stora och små. Foto: Pella Thiel

Ett gott exempel: Trönögummans must

I snart tio år har Trönöborna, på initiativ av Trönöbygden ekonomisk förening, samlat in äpplen för tillverkning av must. Idén att gemensamt i bygden ta tillvara och förädla den sena äppelskörden ledde till etablerandet av varumärket Trönögumman. Varumärket kan nyttjas av fler producenter i bygden som tillverkar produkter baserade på lokala råvaror. Av ett kilo "vinterfrukt" blir det cirka en halv liter must. Initiativet har väckt uppmärksamhet vida kring och efterfrågan är större än det utbud vi kan åstadkomma.

Skördefest

I mitten av oktober under Tacksägelsehelgen tar föreningen emot äpplen. Vi hjälper till med hopsamlingen av fallfrukt och att plocka från träden. Då sker även insamling till Världens barn, en mindre skördefest och andra arrangemang. Till en av helgerna

hade till exempel pomologer inbjudits för att klassa äppelsorterna och som även föreläste i ämnet. Genom detta vet vi att råvaran har hög kvalitet och i huvudsak består av bästa sortens äpplen.

År 2006 var ett gott äppelår och då sattes rekordet tre ton av bygdens hopsamlade äpplen. Allt arbete med detta sker ideellt bortsett från kostnaden för varumärke, etiketter och tillverkning. Alla som skänker äpplen antecknas, numreras och en eller ett par lådor must lottas ut. Ersättning för transport till och från saftfabriken betalar vi i form av must.

Hå saftfabrik ligger i grannkommunen och kan producera upp till 150 ton beroende på hur stora äppelskördarna blivit. Äppelmusten pastöriseras utan tillsatser och en oöppnad flaska har mycket lång hållbarhet. Trönögummans äppelmust levereras i lådor om tolv vanliga 33-centiliterflaskor.

Framställningen av musten är professionell och ger oss en produkt med mycket hög kvalitet. Marknadsföringen har mest skett genom ryktesspridning lokalt, men berättelsen om den byggemenskap som utgör grunden för förverkligandet av idén sprider sig av egen kraft.

Från fallfrukt till finansiell resurs

Idén kring det hela kommer ur insikten att vi måste lära oss se de tillgångar vi har runtom oss. Nästa steg är att ta hand om det som finns kring oss och organisera det så att såväl nytta som gemenskap och ekonomi gynnar alla i bygden. Nettot från försäljningen blir ett bra bidrag till stöd för föreningens administrationskostnader. Trönögummans äppelmust säljs i första hand på Trönö Lanthandel men levereras även till restauranger och butiker med inriktning på lokalproducerade varor.

År 2012 ser ut att bli ett bra år och förra årets skörd på två ton kan förhoppningsvis överträffas.

Sammansättningen av de olika äppelsorterna varierar från år till år. Det innebär att varje årgång kommer att få lite olika smak, syrlighet eller sötma. Tyvärr saknas ett årtal på våra etiketter, men det handlar om årgångsmust! Småskaligheten i verksamheten gör att det ändå går att datera flaskor som förvarats en tid när man minns vilket år de köptes.

Nu är det väl så att frågan om årgång troligen inte kommer upp annat än som samtalsämne. Allt går ju åt och ett glas av den gyllene drycken avnjutes helst väl kyld.

TID FÖR INRE OMSTÄLLNING

En annan värld är inte bara möjlig, hon är på väg. Under stilla dagar kan jag höra henne andas.

Arundhati Roy

Vi står inför en av mänsklighetens största utmaningar och det är lätt att fastna i känslor av hot och maktlöshet. En central del av omställningen är att förvandla hot till hopp och oro till balans. Det ligger stor kraft i att faktiskt öva sig på att se världen på ett annat sätt. Tänk om vi kunde släppa rädslan för att inte höra till? Tänk om det vore möjligt att skapa en värld som är vackrare än vi någonsin vågat drömma om? Många menar att vi nu står inför en förändring lika stor som när människan övergick från att vara jägare och samlare till att bli jordbrukare, eller den industriella revolutionen när vi lämnade bondesamhället för att flytta in till städerna.

Är omställningen en yttre eller en inre process? Omställningsrörelsen har ett systemperspektiv på dessa frågor – det yttre och det inre påverkar och förstärker varandra. Vi formar den fysiska världen efter vad vi värderar och tror på, och våra värden och normer formas i sin tur av världen runt omkring. Vi behöver därför arbeta parallellt med yttre och inre omställning.

Miljörörelsen och politiska partier betonar ofta kunskap och fakta som verktyg för förändring. Men för att verklig förändring ska bli möjlig behövs även att vi ändrar våra värdegrunder. Det gäller både oss som individer och som kollektiv. Hur kan vi ersätta konkurrens med respekt för allt levande, materialism med gemenskap och meningslöshet med en kraft att förändra?

Omställningen kräver av oss att hantera ganska tuff kunskap om världen. Vi påverkas förstas av detta, vi har känslor inför det som händer. Det är en naturlig respons. Vi behöver stödja varandra i att hantera även svåra känslor. Om vi blockerar och håller dem för oss själva, eller inte erkänner dem, då stjäl

de vår energi och gör skada. När vi skapar utrymme för känslor som sorg, vrede och uppgivenhet, då kan det ge oss kraft och gemenskap.

Inre splittring

Ett sätt att undersöka frågan är att se om våra tankar, handlingar och känslor hänger ihop. När någon exempelvis talar om att mänskligheten snart kommer att gå under utan att bli känslomässig berörd visar det på en inre splittring. På liknande sätt hör vi politiker framhålla miljöfrågor samtidigt som de tar beslut att bygga nya motorvägsleder. Det är ett exempel på splittring på systemnivå.

En annan ”felprogrammering” är att vi utan reflektion skiljer mellan människans och naturens kriser. Flyttar man perspektivet från att se människan som separerad från allt annat levande till att se planeten Jorden som ett levande väsen – som Lovelocks *Gaia*-teori beskriver – blir kriserna sammankopplade. Depression, beroende och självska-deproblem är lika mycket del av en ekologisk kris som hoten mot korallreven.

Sammanhängande helhet

Det som beskrivs som inre omställning hämtar inspiration från många olika fält. Under det senaste seklet har resultat inom flera olika vetenskapliga discipliner visat på att världen inte beter sig som vi trodde. Att se allt som en sammanhängande helhet, där relationerna mellan delarna är avgörande, förklarar helt enkelt världen betydligt bättre än att som vi hittills ofta gjort, betrakta den som en maskin med separata delar.

I den sammanhängande världen har små förändringar potentiellt en mycket stor betydelse. Liknelsen som brukar användas är att en fjäril som flaxar med vingarna i Alingsås kan orsaka en storm i Amazonas. Den här världsbilden bär stora likheter med världsbilden hos urbefolkningar runt om i världen,

Inre omställningsövning från en omställningskurs i Märsta. Foto: Jan Forsmark

som praktiserar en filosofi som utgår från jorden som en levande helhet.

En annan inspirationskälla är österländska filosofier om medvetande och transformation. Inspirerad av buddhistmunken Thich Nhat Hanh har en våg av mindfulness svept in över västvärlden. Medveten närvaro, som det kallas på svenska, kan vara ett avgörande verktyg för förändring. I stället för att agera oss ur krisen behöver vi först lära oss att stanna och vänta på rätt tillfälle.

Skapa handlingskraft

Den engelske antropologen Gregory Bateson menar att inför abstrakta hot som klimatfrågan har vi svårt att avgöra på vilken mental nivå vi ska reagera. Då är risken stor att vi i stället förstärker det negativa beteendet genom att exempelvis ägna oss åt ökad konsumtion.

Den amerikanska djupekologen Joanna Macy har utvecklat liknande tankar. Hon har skapat en serie övningar och lekar som hon kallar *The Work that Reconnects* som inbjuder till att inte bara tänka på, utan även uppleva hur vi är sammankopplade.

Vi behöver utmana de komfortzoner som vi i vanliga fall omger oss med. För vissa handlar det om tillfällena att stanna upp och skapa kontakt med kropp och känsla medan för andra är utmaningen att ställa sig inför en grupp och hålla föredrag.

En stor del av de kurser i omställning som Transition Network utvecklat ägnas åt övningar om yttre och inre omställning. Genom att kombinera pedagogik, psykologi och gruppövningar utmanas vi att se på våra vanliga beteenden. Är vi i själva verket en generation av oljemissbrukare och hur kan vi i så fall komma ur missbruket? Med humor och samarbete i workshops visar kurserna på vägar att förvandla sorg till omtanke och ilska och oro till handling.

Samtal kring inre omställning i Märsta. Från vänster: Niklas Högberg, Lena Kandelin, Anders Persson, Claes Thulin. Foto: Jan Forsmark

Levande process

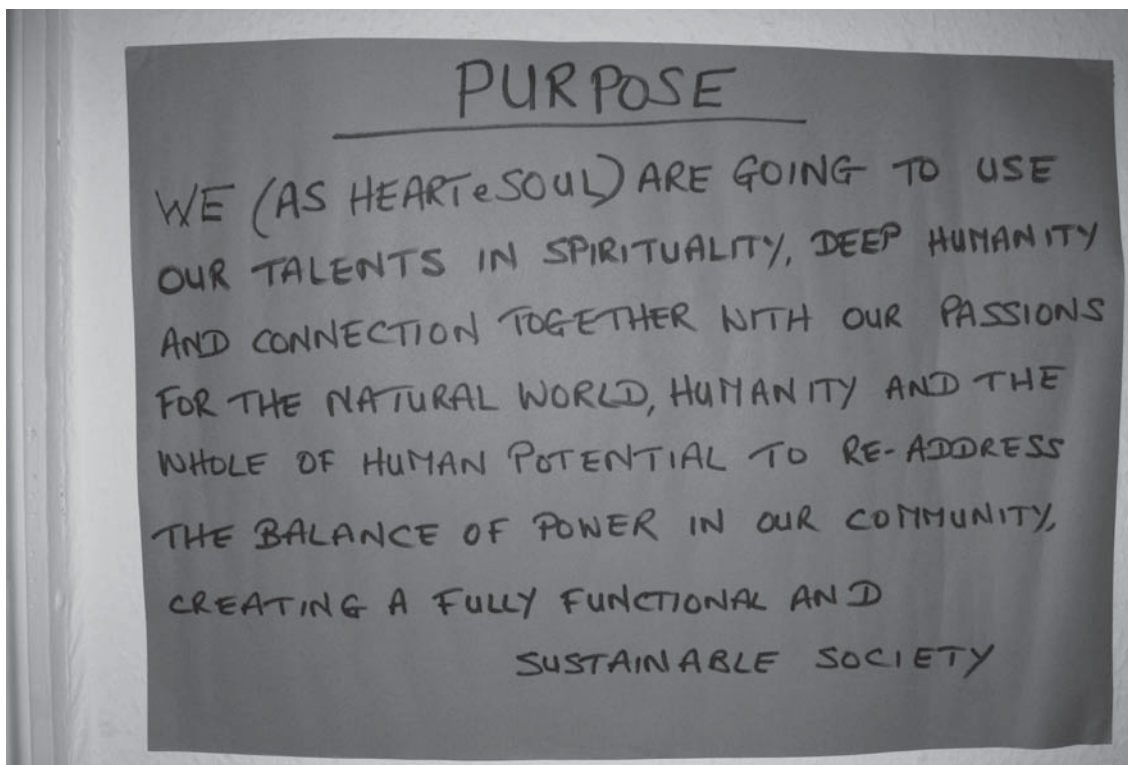
Ur ett svenskt perspektiv kan det kännas obekvämt att peta i "det personliga". För många är det dock just dessa kvaliteter som gör att man med omställningen upplever något nytt och djupare, utöver annat miljöarbete. Inre omställning innebär alltid en levande process i förändring. Det handlar om att bygga relationer, till sig själv, till varandra och till allt levande. Det är en inbjudan till en gemensam resa i nya riktningar utan färdiga svar och definierade mål. Kanske är den yttre kris vi skapat enbart en reflektion av en djupare inre kris. I så fall innebär alla yttre hot en möjlighet för mänskligheten att vakna upp, vända om och börja söka i det inre. Johanna Macy beskriver uppgiften med dessa ord:

Som levande celler i en större kropp, är det naturligt att vi känner av hoten mot vår värld. Var inte rädd för ångest ilska eller rädsla, det är känslor som kommer från djupet av din omtanke och som visar hur vi

är förbundna med allt levande. Att känna med andra levande varelser är i själva verket den bokstavliga betydelsen av begreppet medkänsla, och ett bevis på att vi är sammankopplade med allt levande. Det märkliga är inte att vi fortsätter att förstöra jorden, det har vi gjort länge. Det unika för vår tid är att så många nu vaknar upp och vill något annat.

Stormen födde gemenskap

När stormen Gudrun drog in över Småland tvingades ett antal glesbygdsboende att för en tid flytta till ett församlingshem där det var möjligt att ordna ström och vatten. Grannar som under årtionden hälsat på varandra men aldrig lärt känna varandra bodde under samma tak ett par månader. När det var dags att flytta tillbaka var det fler som konstaterade att det var en av de bästa upplevelser av samhörighet de haft på länge.

Transition Town Totnes programförklaring för inre omställning. Foto: Jan Forsmark

Samarbete med församlingen

Omställning Värmdö har genomfört gudstjänster tillsammans med Gustavsbergs och Ingarö församling. Den första inträffade på Världsmiljödagen den 5 juni. Vi berättade i kyrkan om vad vi gör och varför, Georg Riedels körverk *Passion för jorden* framfördes och predikan hölls på miljötemat. Efter gudstjänsten gick vi ut och planterade potatis utanför församlingshemmet.

På Tacksägelsedagen i oktober hölls en skörde-

gudstjänst dit alla tog med sig av sin skörd. Det blev en vacker installation i kyrkan av grönsaker, frukt, bröd, honung och blommor. Under gudstjänsten uttryckte vi tacksamhet över gåvorna vi får från naturen och andra människor, och sedan hölls en auktion där skörden såldes till högstbjudande. Intäkterna skänktes till Världens barn. Efteråt åt vi potatissoppa tillsammans i församlingshemmet. Ja, potatisen var förstas resultatet av planteringen tidigare.

Omställning Sverige

Hur det började

Omställning Sverige startade under projektet Hållbara bygder, ett EU-projekt som drevs av Hela Sverige ska leva. Projektet genomfördes 2007–2009 och i materialet fanns Transition Towns tolv steg kort beskrivna. Våren 2008 deltog representanter från projektet i en Transitionkonferens arrangerad av Transition Network. Väl hemma redovisades intrycken och slutsatser för de 26 samlade Hållbara bygderna, liksom för Hela Sverige ska levas styrelse.

Hela Sverige ska levas styrelse blev entusiastisk och beslutade att uppmuntra och stödja starten av en ”ny” svensk folkrörelse i enlighet med Transition Towns koncept.

År 2009 träffade Hela Sverige ska leva en formell överenskommelse, Memorandum of Understanding (MOU), med Transition Network och tog därmed på sig huvudmannskapet för Omställning Sverige. Under året samlades en grupp för arbetet med den svenska omställningsfrågan. Gruppen blev sedan kärngrupp för rörelsen.

Under våren 2009 startades en webbsida, transitionsweden.se, för att underlätta för personer med omställningsintresse att kontakta varandra, bilda grupper och annonsera evenemang. Det engelska namnet transitionsweden.se valdes som domän för att betona kopplingen till det internationella Transitionnätverket. Sidan har i dagsläget samlat drygt 3 000 personer och cirka 150 grupper.

Länsvisa seminarier

Hela Sverige ska leva tog 2010 ett beslut att satsa på regionala seminarier samt en halvtidsanställning för att utveckla arbetet med länsvisa nätverk för de lokala omställningsinitiativen. Seminarierna skulle arrangeras av i första hand Hela Sverige ska levas länsbygderåd och/eller av lokala omställningsgrupper. Seminarierna har varit heldagsevenemang och anordnats under helger för att möjliggöra för privat-

personer att delta. Förmiddagarna har innehållit en faktagenomgång följt av gruppsamtal på eftermiddagen. Avslutningen har inriktats på kommande lokala aktiviteter. All mat och fika har varit lokalproducerad. Utvärderingarna från heldagsseminarierna har varit mycket positiva.

I skrivande stund, 2012, kan vi konstatera att det finns omställningsgrupper i varje län.

Omställningsutbildningar

Under 2009–2012 har utbildningar genomförts för de som är aktiva i omställningsarbetet. Syftet har varit att nå en fördjupning av Transitionkunskaperna enligt den modell som tagits fram av Naresh Giangrande och Sophy Banks från Transition Network. Kurserna har finansierats med en blandning av avgifter, Leaderbidrag (konsultcheckar) och sponsorer som bland annat British Council.

Internationellt samarbete

Det internationella samarbetet sker i huvudsak genom Transition Network och dess kontor i Totnes. Transitionrörelsen håller en årlig konferens i Storbritannien för världens alla omställare. Vanligtvis kommer ett hundratal personer från hela världen till denna tredagarskonferens. Mellan konferenserna håller Omställning Sverige kontakt med andra nationella nätverk och personer i mer informell form som besök och mejlkontakter.

Inom Norden är det med Danmark som den svenska omställningsrörelsen har haft det största utbytet. Målet är att skapa ett nordiskt erfarenhetsutbyte.

När det gäller utbyte av utbildningserfarenheter samordnar omställning Sverige ett Grundtvigprojekt under 2011–2013 där Danmark, Irland, Tyskland och Österrike ingår. Målet med projektet är att lära av varandra samt att samla de bästa utbildningsmetoderna och erfarenheterna för det fortsatta arbetet.

Omställningskonferens i Mölnbo.

RESURSBANKEN

Litteratur

Omställningslitteratur

Ställ om Sverige

Omställning Sverige

transitionsweden.se (finns till nedladdning)

Omställningens tid

Björn Forsberg

Karneval Förlag

The Transition Handbook

Rob Hopkins

Intervju: [youtube.com/watch?v=rQF09NGooV8](https://www.youtube.com/watch?v=rQF09NGooV8)

The Transition Companion

Rob Hopkins

Läs mer transitionculture.org/shop/the-transition-companion

Fler titlar kopplade till Transitionrörelsen

transitionbooks.net

Tidskrifter som skriver om omställningen

Klimatmagasinet Effekt

Klimatmagasinet Effekt

effektmagasin.se

(Beställ gärna äldre nummer när du prenumererar)

Grus och guld

Grus och Guld

grusoguld.se

(Finns bra artiklar i flera nummer)

Lokala omställningsplaner

Omställningsplan för Trönö

Omställning Trönö

lena.akerlind@soderhamn.com

Knivsta kommuns verksamhetsplan

Knivsta kommun

boo.ostberg@knivsta.se

Transition in action, an energy descent action plan

Jacqi Hodgson, Rob Hopkins

totnesedap.org.uk/

Peak oil Bristol

bristolgreencapital.org/latest/2011/09/the-peak-oil-report/

Pedagogiskt omställningsmaterial

Peak oil-kort, omställningfakta att samtala runt

Transition network

transitionsweden.se

Transition ingredients, omställningredienser att samtala om, på engelska

Transition network

transitionsweden.se

Friametoder.se, pedagogiska metoder för grupper

Hela Sverige ska leva

friametoder.se

SNF:s idébok

SNF

<http://www.naturskyddsforeningen.se/upload/Foreningsdokument/Ovrigt/jordbruk-idebok-landsbygdsutveckling.pdf>

Synergimöten

SNF

<http://www.naturskyddsforeningen.se/upload/Foreningsdokument/Ovrigt/jordbruk-idebok-landsbygdsutveckling.pdf>

Dialog. Open space-teknologi

Ingrid Olausson

Ingrid Olausson, Dialog (s 39-60), Svenska Förlaget, 1999

Visionsmetoder

Jan Forsmark, Hillevi Helmfrid

jan.forsmark@helasverige.se,
hillevi.helmfrid@post.utfors.se

Möten i cirkel

Stephen Hinton

stephen.j.hinton@gmail.com

Omställningsgrupper med egen hemsida

Omställning Alingsås

omstallningalingsas.se

Omställning Göteborg

omstallninggoteborg.se/oms

Omställning Sigtuna

omstallningsgruppenisigtuna.se

Omställning Linköping

demokritos.se/TT

Omställning Gästrikland

omstallninggastrikland.se/

Omställning Österlen

<https://sites.google.com/site/omstaellningoesterlen/>

Hela Sverige ska levas handböcker för lokal utveckling

Handbok i lokal finansiering

Handboken, inspiration och handledning i fas 3

Hållbara bygder, 26 bygder ställer om till en hållbar framtid

Lokal finansiering för lokal utveckling

En broschyr om Praktikernätverket

Lokal finansiering – så gjorde vi

Elva bygder berättar hur de på olika sätt samlat lokalt kapital för investeringar i bygden.

Vi skapar hållbar energi: Tio lokala grupper berättar

Vi arbetar med lokala utvecklingsplaner: Tio lokala grupper berättar

Vi samlar lokalt kapital: Tio goda exempel

Handböckerna kan beställas från
Hela Sverige ska levas kansli:
info@helasverige.se, www.helasverige.se

Allmänt samt civilisationskritik

Plan B 4.0

Lester Brown

WW Norton & Co

Behovet av en ny förståelse

Göran Bäckström, Kåre Olsson, Emin Tängström

Blenda

Fleeing Vesuvius, overcoming the risks of economic and environmental collapse

Richard Doutwaite

Green Books

Hett, platt och trångt

Thomas L Friedman

Voltaire Publishing

Det gröna skiftet

Henrik Hallgren

Recito förlag

Myten om maskinen

Alf Hornborg

Bokförlaget Daidalos

Kollaps, livet vid civilisationens slut

David Jonstad

Ordfront

Chockdoktrinen

Naomi Klein

Ordfront

No logo – märkena, marknaden, motståndet

Naomi Klein

Ordfront

Svart jord

Gunnar Lindstedt

Forum

Tillväxt utan välfärd: om stenåldersmänniskan i tillväxtsamhället

Jan Lönn

Recito

Det är vår bestämda uppfattning att om ingenting görs kommer det att vara för sent

Andreas Malm

Atlas

Reinventing Collapse

Dimitry Orlov

New Society Publishers

Allmänningen som samhällsinstitution

Elinor Ostrom

Arkiv Förlag

Byt spår för livet*Julian Rose*

Panta Rei

Keynes barnbarn*Christer Sanne*

Formas

Vår tids största utmaningar*László Szombatfalvy*

Ekerlids Förlag

Sanningen, bara sanningen och inget annat än sanningen*Peter Wolfhagen*peterwolfhagen.se/boken.html**Sextioårskrisen E4 – ekologin, energin, ekonomin och du själv***Carl Öhlen*

Nomen

Miljö

Glädjerapporten*Bo Angelöv*

Natur och Kultur

Individ och miljö*Angelöv, Jonsson*

Studentlitteratur

Eradicating Ecocide*Polly Higgins*

Shephard-Walwyn Publishers

Osynliga mirakel*Inger & Karin Källander*

Pärspektiv Förlag

Tyst hav*Isabella Lövin*

Ordfront

Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity*Rockström, J., W. Steffen, et al*ecologyandsociety.org/vol14/iss2/art32/**Klimat**

En ännu varmare värld*Claes Bernes*

Naturvårdsverket

Mat och klimat*Johanna Björklund, Pär Holmgren, Susanne Johansson*

Medströms

Storms of My Grandchildren*James Hansen*

Bloomsbury

Klimatkoden*Pär Holmgren, Jessica Cederberg*

Medströms

Vår beskärda del*David Jonstad*

Ordfront

Sex grader*Mark Lynas*

Ordfront

Ekonomi/tillväxt

Från ekonomiskt till hållbart – från exploatering till samexistens

Karl Johan Bonnedahl

Studentlitteratur

Pengar på planetens villkor

Åsa Brandberg

Humanistiska förlaget

Bankerna och skuldnätet

Ellen Hodgsson Brown

Anarchos

Vad är pengar?

Andreas Cervenka

Natur och Kultur

Tillväxtens sista dagar

Björn Forsberg

Ruin/Cogito

Skuld (utkommer senhösten 2012), finns på engelska med titeln "Debt"

David Graeber

Daidalos

Välfärd utan tillväxt

Tim Jacksson

Ordfront

JAK-boken

Jak Medlemsbank

Pengar utan ränta och inflation

Margit Kennedy

Korpen

Har tillväxten nått vägs ände?

Oscar Kjellberg

energikontoret.z.se/energyzer (nedladdn.)

Ekonomi utan tillväxt

Mikael Malmeus

Cogito rapport

Bortom BNP

Peter Söderbaum

Studentlitteratur

Tillväxt till döds

Stellan Tengroth

Energi

Peeking at Peak Oil

Kjell Aleklett

Springer

Egen el

Johan Ehrenberg

ETC Förlag/ABF

Efter oljetoppen

Hillevi Helmfrid, Andrew Haden

hillevihelmfrid.com

Jag skulle ha bytt till lågenergilampa i hallen

Staffan Lindberg

Cordia

Olja

Gunnar Lindstedt

Bokförlaget DN

Äldre tiders kunskap och hur man kan bevara och återupptäcka den

Ju förr desto bättre

Anna Westman, Håkan Tunón

Centrum för biologisk mångfald
(Finns studieplan på sl.u.se)

Lokal och traditionell kunskap – Goda exempel på tillämpning

Håkan Tunón (red.)

slu.se/cbm

Odl

Staden som åkermark

Johanna G Jimenez

Eklundhpaglert förlag

Stadsdelsträdgård – plats för gemenskap och kreativa processer

Marie Larsson

SLU

Vi odlade till husbehov

Lena Nygårds

Centrum för biologisk mångfald

Stefans lilla gröna

Stefan Sundström, Jeanette Andersson

ETC Förlag

Självhushållning

John Seymour

Bonnier Fakta

Tidningen Åter. Tidskrift om självförsörjning och alternativt boende

alternativ.nu

Permakultur

Introduction to permaculture

Mollison, Bill

Tagari

Permaculture – a Designer's Manual

Mollison, Bill

Tagari

Permakultur i ett nötskal

Patrick Whitefield

Föreningen Permakultur i Sverige

Livsmedel

Kalf Hansens ekologiska kök

Runa Kalf-Hansen

Prisma

Äkta vara

Mats-Eric Nilsson

Ordfront

Att ta tillvara äpplen

Annelies Schöneck

Syrans förlag Arboga

Majas klimatmat

Maja Söderberg

Ica Bokförlag

Sju årstider i Majas kök

Maja Söderberg

Ica Bokförlag

FAO FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation

– information om matsäkerhet

**Eldrimner. Ett nationellt resurscentrum
för mathantverk**

eldrimner.com

Kemikalier/läkemedel

Impotensmadrassen

Monica Kauppi

Sanioma AB/Monica Kauppi

En frisk framtid

Apoteket AB

Bygga/bo

Byggekologi

Varis Bokalders, Maria Block

Svensk Byggtjänst

Bopraktikan

Martin Saar

Scapa

Design

Cradle to cradle

Michael Baungart

Vintage

Konsumtion

Vem fan bryr sig

Nanny Maja Anderback

Bomull – en solig historia

Gunilla Ander

Ordfront

Konsumera mera, dyrköpt lycka

Birgitta Johansson

Formas

Filmer

In Transition 2.0, svensk text
Transition Network
transitionsweden.se

In Transition 1.0, svensk text
Transition Network
transitionnetwork.org

The Secret of Oz
Bill Still

Underkastelsen
Stefan Jarl

En svensk film om den kemikaliecocktail som drabbar oss överallt.

Home
Yann Arthus-Bertrand

Hur människan rubbat balansen på jorden. Fotad uppifrån över jorden. Finns på Youtube.

Age of Stupid
Franny Armstrong

En man ser tillbaka på arkivbilder från 2008 och frågar sig varför vi inte gjort någonting.

En obekväm sanning
Al Gore

En film om klimathotet.

Peak Oil – Imposed by Nature
Amund Presegard/Tropos dokumentar

En norsk film om Peak oil.

Power of Community

En dokumentär från Cuba som beskriver landets förvandling när oljeleveranserna uteblev.

End of Suburbia

En film som beskriver det amerikanska samhällets sårbarhet vid den kommande oljebristen.

Story of Stuff

Filmen skärskådar konsumtionssamhället på ett lätttsamt sätt som berör.

Utbildningar/kurser

Presentationer, seminarier och kurser kring Transition Towns och Omställning Sverige
Kontakta Jan Forsmark
jan.forsmark@helasverige.se

Studiecirklar
Kontakta abf.se, studiefamjandet.se, sv.se

Högskolan i Jönköping
Hållbar omställning: vägar ut ur kriserna, 15,0 hp
www.hj.se

Färnebo Folkhögskola
Omställningsverkstan, distanskurs 25 procent
www.farnebo.se

Hemsidor Omställning/Transition

Omställning Sverige

transitionsweden.se

Hela Sverige ska leva

helasverige.se

Transition Network

transitionnetwork.org

Transition Culture

transitionculture.org

Rob Hopkins blogg

transitionnetwork.org/blogs/rob-hopkins

Transitionberättelser från Storbritannien

transitionnetwork.org/stories

Rob Hopkins på Youtube

youtube.com/watch?v=rQFo9NGooV8

Här finns många filmer att titta på.

Webbsidor för fördjupning

Aspo Sverige

asposverige.se

Att gå emot rulltrappan, om hur vi kan leva hållbart i framtiden

Christer Sanne

http://goto.glocalnet.net/christersanne/Christer_Sanne/index.html

Cornucopia

cornucopia.cornubut.se

Eldrimner, nationellt centrum för mathantverk

eldrimner.com

Flute, om framtidsfrågor som hänger ihop

flutetankar.blogspot.se

Grus och Guld

grusoguld.se

Klimatmagasinet Effekt

effektmagasin.se

Lokala valutor i Brixton

brixtonpound.org

Lokal valuta i Totnes

totnespound.org

Miljöförbundet Jordens Vänner

mjv.se

Naomi Klein

naomiklein.org/main

Naptek

naptek.se

New Economic Foundation

neweconomics.org

Odla med solen

odlamedsolen.se

Permakultur

permakultur.se/

Post Carbon Institute
Globalpublicmedia.com/topics/museletter

**Tillväxt – För en fruktbar utveckling
av Stockholm**
tillvaxt.org

**Västerbottens informationsportal för byggnads-
vård, hushållning och samhällsutveckling.**
hallahus.se

**Västsveriges resurscentrum för praktisk bygg-
nadsvård, hållbarhet och sunda material**
bvn.se

Samarbetsorganisationer

ABF
abf.se

Studiefrämjandet
studieframjandet.se

Studieförbundet Vuxenskolan
sv.se

JAK Medlemsbank
jak.se

Ekobanken
ekobanken.se

Leader
http://bit.ly/PiFS9A

Naptek
naptek.se

Coompanion
coompanion.se/

Följ omställningen i Sveriges enda magasin om klimat och hållbarhet

effekt

www.oeffektmagasin.se